Grauwe Kiekendief
Kenniscentrum Akkervogels

Meetnet Agrarische Soorten en patrijzentellingen in Drenthe in 2023-2025

Evaluatierapport

Henk Jan Ottens & Yvonne Roelofs

In opdracht van: provincie Drenthe

Colofon

Auteurs:
Henk Jan Ottens
Yvonne Roelofs

© Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels, december 2025
Rapportnummer GKA-Rapport 2025-14

Dit rapport is samengesteld in opdracht van provincie Drenthe in het kader van het Meetnet Agrarische Soorten ten behoeve van leefgebiedenonderzoek en monitoring van het stelsel Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

Wijze van citeren:
Ottens H. J. & Roelofs Y. (2025). Meetnet Agrarische Soorten en patrijzentellingen in Drenthe in 2023-2025. GKA-Rapport 2025-14. Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Zuidlaren.

Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels

Postadres	Berkenweg 1, 9471 VA Zuidlaren
Website	grauwekiekendief.nl
Contactpersoon	Henk Jan Ottens
E-mail	henkjan.ottens@grauwekiekendief.nl

Foto omslag: Veldleeuweriknest met drie jongen van drie dagen oud op kaal bouwland op telpunt DR1018 in de buurt van Barger-Compascuum (op de achtergrond zichtbaar). Barger-Compascuum, 3 mei 2025 © GKA

Inhoud

1. Inleiding 5
Dankwoord: 5
2. Opzet van het onderzoek 7
2.1 Monitoringsopzet 7
2.2 Leefgebieden en ligging telpunten 8
2.2.1 Leefgebied open akkerland 9
2.2.2 Leefgebied dooradering 10
2.3 Doelsoorten broedvogels Natuurbeheerplan provincie Drenthe 11
2.4 Onderzoek patrijzen 11
2.5 Analyse methoden 12
3. Resultaten Open Akkerland 13
3.1 Broedvogels van het leefgebied open akkerland 13
3.2 Analyse soorten van leefgebied open akkerland 14
3.2.1 Blauwborst 15
3.2.2 Fazant 15
3.2.3 Geelgors 16
3.2.4 Gele kwikstaart 18
3.2.5 Grasmus 19
3.2.6 Graspieper 19
3.2.7 Kievit 20
3.2.8 Kneu 22
3.2.9 Kwartel 24
3.2.10 Patrijs 25
3.2.11 Torenvalk 27
3.2.12 Veldleeuwerik 28
3.2.13 Wulp 30
4. Resultaten Leefgebied Dooradering 31
4.1 Broedvogels van het leefgebied dooradering 31
4.2 Analyse soorten van leefgebied dooradering 32
4.2.1 Boompieper 33
4.2.2 Bosrietzanger 33
4.2.3 Geelgors 35
4.2.4 Gekraagde roodstaart 35
4.2.5 Grasmus 36
4.2.6 Grote lijster 37
4.2.7 Kneu 38
4.2.8 Spreeuw 39
4.2.9 Torenvalk 40
5. Niet broedvogels en zoogdieren 42
5.1 Niet-broedvogels en zoogdieren 42
6. Conclusie en aanbevelingen 44
7. Literatuur 45

8. Bijlagen 46
Bijlage 1. Overzicht patrijzentellingen 2011-2025 46
Bijlage 2. Overzicht patrijzenwaarnemingen en habitatinformatie 2023-2025 47
Bijlage 3. Overzicht pakketten ANLb Beheer 2025 AND 48
Bijlage 4/5. Trendanalyse en dichtheden per telpunten van doelsoorten van het leefgebied dooradering 2018-2025 49
Bijlage 6/7. Trendanalyse en dichtheden per telpunten van doelsoorten van het leefgebied open akkerland 2011-2025 50
Bijlage 8. Verspreidingskaart Patrijs transect 2023 51
Bijlage 9. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2024. Witteveen 52
Bijlage 10 Verspreidingskaart Patrijs transecten 2024. Eeserveen 53
Bijlage 11. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2024. Broekstreek 2 54
Bijlage 12. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2024. Odoornerveen 55
Bijlage 13. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2024. Buinen 1 56
Bijlage 14. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2024. Buinen 2 57
Bijlage 15. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2025. Bargercompascuum 58
Bijlage 16. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2025. Nieuw Balinge 59
Bijlage 17. Verspreidingskaarten 60

1. Inleiding

Dit evaluatierapport is samengesteld in opdracht van provincie Drenthe. Het rapport geeft een overzicht van de Meetnet Agrarische Soorten (MAS)- en patrijzentellingen in de jaren 2011-2025. De tellingen maken onderdeel uit van meetnetonderzoek dat in Drenthe in 2009 is opgestart en is daarmee samen met de meetnetten in Groningen en Flevoland één van de langstlopende meetnetten in Nederland. Aanvankelijk was het doel van het meetnet gericht op het verzamelen van broedvogelgegevens in het leefgebied 'open akkerland'. In 2018 is het meetnet opgeschaald en vindt ook onderzoek plaats in het leefgebied dooradering. In dit evaluatierapport wordt per leefgebied een overzicht gegeven van de ontwikkeling van doelsoorten en andere belangrijke soorten in het agrarisch gebied van Drenthe sinds 2011. Een belangrijk onderdeel daarbij is of de inzet van Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) tot meer broedvogels leidt. Ook vele vrijwilligers zijn betrokken bij de meetnet tellingen. Door de provincie heen werden in 2023-2025 respectievelijk 192, 186 en 233 telpunten door vrijwilligers geteld. Een meer dan forse inzet die een belangrijke bijdrage levert aan inzicht over de verspreiding en ontwikkeling van soorten in de Drentse leefgebieden.

Een belangrijke vertegenwoordiger van het Drentse akkergebieden, de patrijs, wordt sinds 2011 apart geteld. Door de beperkte omvang van de populatie en de verborgen levenswijze worden patrijzen in het MAS snel gemist. Voor deze soort worden daarom in het vroege voorjaar vaste transecten afgelopen waarbij het geluid van roepende patrijzen wordt afgespeeld. Deze aanpak krikt het aantal patrijzenwaarnemingen flink op waardoor de relatie met de ligging van agrarisch natuurbeheer beter kan worden onderzocht.

Dankwoord:
Onze dank gaat uit naar de mensen die al vele jaren in touw zijn voor het Drentse meetnet. In willekeurige volgorde bedanken we de volgende mensen voor hun bijdrage: Bert Hof, Annemarie Loof, Anne Hielke van der Meulen, Bertus Bats, Bert Dijkstra, Bob Hogeveen, Els Heijman, Berry Heijman, Danny Gerrets, Ester Duijts, Wim van Veen, Hendrik de Haan, Hans Olk, Harm Schadenberg, Ineke de Bruijn, Jan Dyk, Jan Grotenhuis, Johan Hanken, Johannes Kiestra, Jorn Tuinman, Paul Gelderloos, Pieter Gorissen, Piet Idserda, Peter Venema, Paul Verra, Stefan Handgraaf, Thijn van de Grift en Wolter van Tarel. De KNNV afdeling Assen is in 2024 gestopt met de punttellingen. De combinatie van vlakdekkende tellingen (BMP)en punttellingen bleek in de praktijk toch lastig. Alle deelnemers worden bedankt voor hun bijdragen de laatste jaren en in het bijzonder Hans Dankbaar voor de coördinatie.
Dirk Zoetebier van Sovon wordt bedankt voor het verstrekken van telgegevens die onder de vlag van Sovon verzameld werden. Het gaat in totaal om 50 extra telpunten die vooral in het Leekstermeergebied gelegen zijn.

Speciale dank gaat uit naar Gerard Sterk. Gerard is sinds 2012 betrokken bij het Meetnet Agrarische Soorten en telde rond Odoornerveen, Buinen en het LOFAR-gebied tot maximaal 24 punten. Daarbij was hij niet alleen in touw om de broedvogelbevolking in kaart te brengen maar lette hij met een scheef oog op broedverdachte grauwe kiekendieven in het Drentse boerenland. Fysiek ongemak noopt je om te stoppen met het MAS. Namens team GKA en de provincie Drenthe wensen we je beterschap en hopen je het komend veldseizoen gewoon weer te kunnen verwelkomen bij het posten naar verdachte paartjes grauwe kiekendief.

Foto 1.1 Topfoto van Gerard Sterk. Mannetje bruine kiekendief met jonge veldleeuwerik in de klauwen. Later werd met een metaaldetector een ring van een veldleeuwerikjong op het uitgevlogen nest van de kiekendieven gevonden. LOFAR-gebied, 17 juni 2016. © Gerard Sterk.

2. Opzet van het onderzoek

2.1 Monitoringsopzet

De monitoring is verricht volgens de punttelmethode van het Meetnet Agrarische Soorten (MAS). Vanaf 1 april tot 15 juli zijn alle telpunten viermaal bezocht, waarbij gedurende de telperiode van tien minuten alle waarnemingen van vogels en zoogdieren binnen een straal van 300 meter zijn genoteerd (Teunissen *et al*. 2019). De verdeling van de bezoeken is als volgt:

- Ronde 1: 1 april tot en met 20 april
- Ronde 2: 21 april tot en met 10 mei
- Ronde 3: 11 mei tot en met 10 juni
- Ronde 4: 21 juni tot en met 15 juli

Er is geteld vanaf een half uur na zonsopkomst tot maximaal vijf uur na zonsopkomst. Bij iedere waarneming is onderscheid gemaakt in type gedrag van de vogels. Volgens de MAS-methodiek krijgen niet-plaatsgebonden individuen of groepen vogels de laagste waardering, oftewel broedcode nul. De hoogste broedcodes worden gegeven aan territoriaal gedrag en gedrag dat duidt op de aanwezigheid van nesten en/of jongen. Op alle getelde punten zijn de waarnemingen in het veld direct digitaal ingevoerd. Op deze digitale kaart (via de app Avimap) kunnen gegevens rechtstreeks worden ingevoerd en later worden weggeschreven naar het invoerbestand. Het invoersysteem koppelt waarnemingen aan een locatie in combinatie met een broedcode.

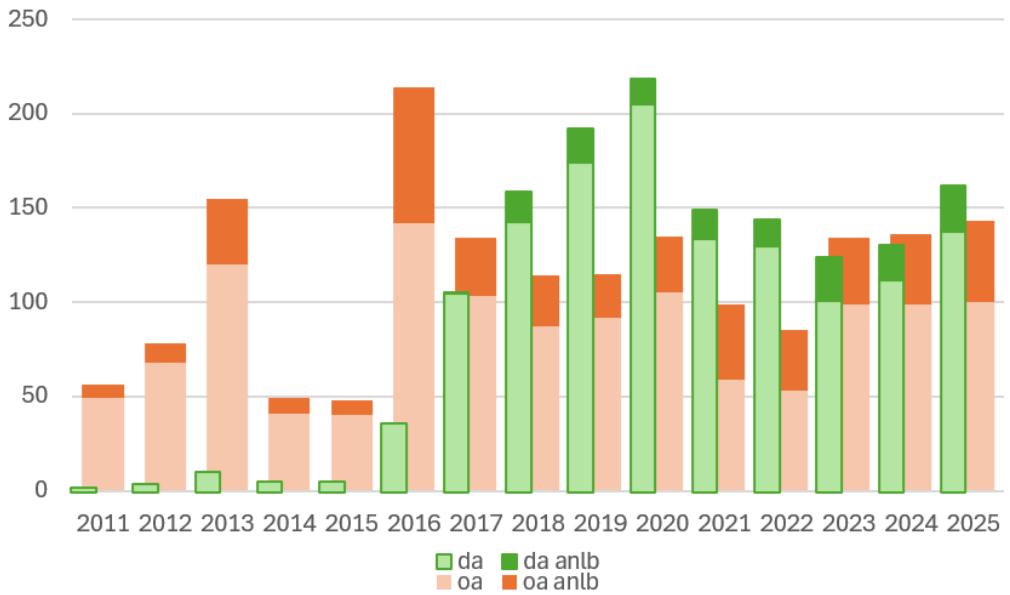

Figuur 2.1. Overzicht van het aantal jaarlijks getelde punten in de provincie Drenthe van 2011 tot en met 2025. Met oranjekleuring is het aantal getelde punten in het leefgebied open akkerland (oa) weergegeven en het aantal punten bij agrarisch natuurbeheer (oa anlb). Met groenkleuring is het aantal getelde punten weergegeven in leefgebied dooradering (da) en het aantal punten bij agrarisch natuurbeheer (da anlb). Telpunten binnen het Natuur Netwerk Nederland en binnen het leefgebied open grasland ontbreken in dit overzicht.

2.2 Leefgebieden en ligging telpunten

Het Meetnet Agrarische Soorten kent de volgende schematische opzet (Figuur 2.2). Telpunten liggen verspreid over het agrarisch gebied waarbij twee strata zijn te onderscheiden, namelijk het stratum 'leefgebied' en het stratum 'leefgebied + agrarisch natuurbeheer'. Het leefgebied open grasland is geen onderdeel van het leefgebiedenonderzoek en ontbreekt in het schema.

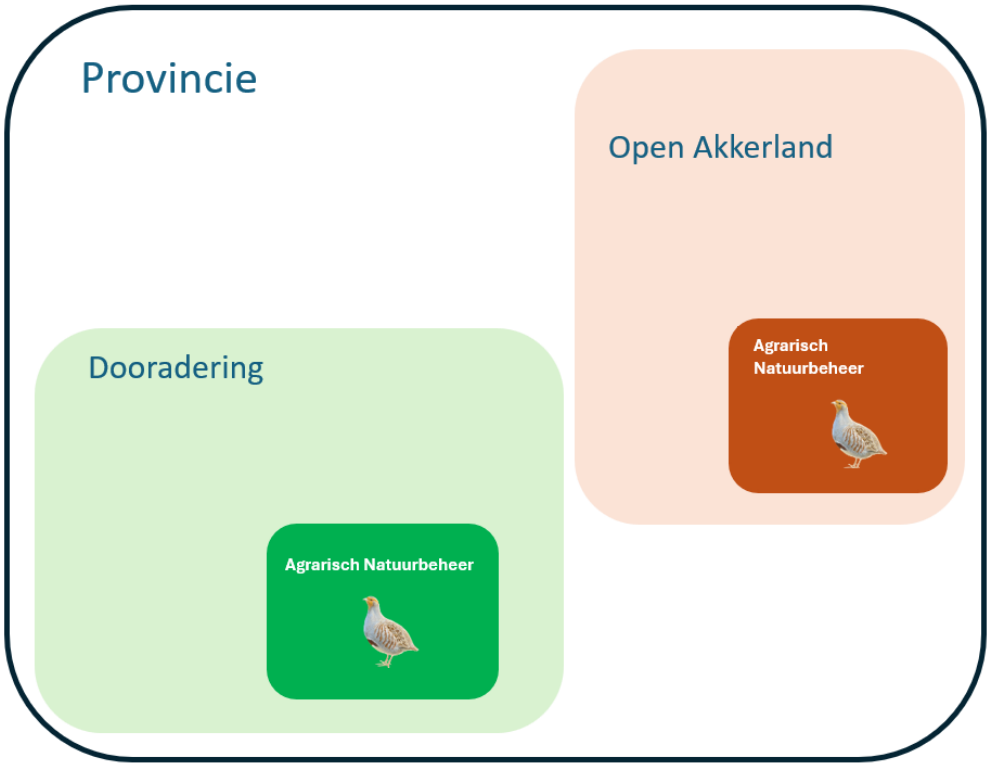

Figuur 2.2 Schematische opzet van het Meetnet Agrarische Soorten in provincie Drenthe. Binnen het begrensde leefgebied liggen telpunten op plekken met en zonder agrarisch natuurbeheer.

Foto 2.1 Bloemenzee op het Eexterveld. Op het Eexterveld is een grote oppervlakte ingericht met natuurmaatregelen. Eexterveld 29 mei. © Henk Jan Ottens GKA

In figuur 2.3 is een overzicht gegeven van de vernieuwde opzet van het leefgebiedenbeleid. Hierin is agrarisch gebied dat voor 2023 niet tot leefgebied behoorde (wit gebied) nu onderdeel van het leefgebied dooradering.

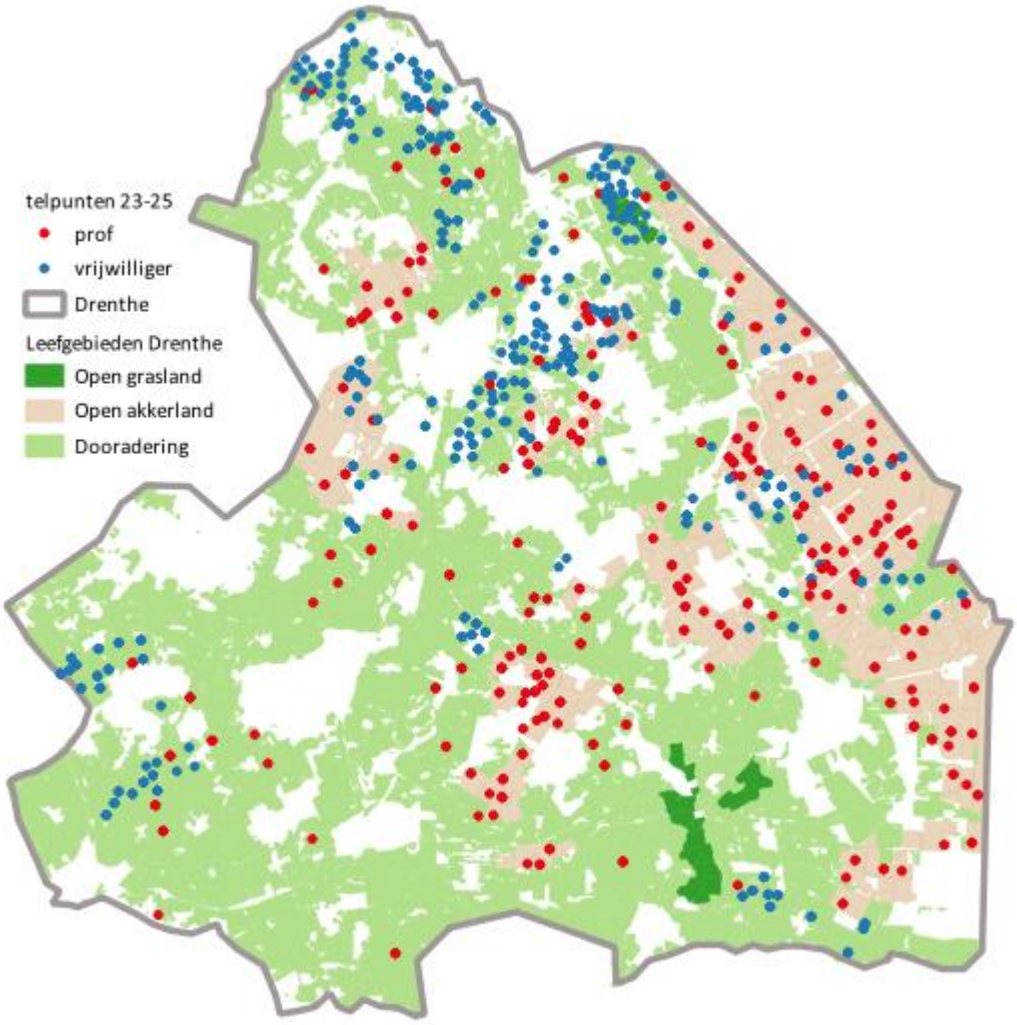

Figuur 2.3 Verspreiding van in 2023-2025 naar leefgebied getelde MAS telpunten in de provincie Drenthe.

2.2.1 Leefgebied open akkerland

Jaarlijks worden 89 telpunten geteld waarvan 40% (36 telpunten) jaarlijks wordt geteld en 60% (53 telpunten) tweejaarlijks. De laatste categorie bestaat dus uit 106 punten, waarvan de helft het ene jaar en de andere helft het andere jaar wordt geteld. Het tellen van jaarlijks dezelfde punten draagt bij aan de 'statistische power' (zeggingskracht) van het meetnet. Het tweejaarlijks tellen van punten zorgt voor een grotere geografische spreiding doordat over een groter deel van de provincie gekeken kan worden naar het voorkomen van broedvogels. De dekking van de in totaal 142 telpunten komt neer op één telpunt per 300 hectare leefgebied.

Stratum	Oppervlakte (ha)	Aantal telpunten vast	Aantal telpunten roulerend
Leefgebied 'open akkerland' zonder natuurbeheermaatregelen	41.370 ha	26	38
Leefgebied 'open akkerland' met natuurbeheermaatregelen (peildatum 2021)	1.153 ha	10	15
Totaal	42.523 ha	36	53

Het agrarisch natuurbeheer in het leefgebied open akkerland bestond in 2025 in totaal uit 12 typen maatregelen. Drie pakketten zijn volveldse maatregelen gericht op de winterperiode (19.0% van de oppervlakte). Zeven pakketten bestaan uit volveldse maatregelen gericht op het broedseizoen (25.1%). Twee pakketten bestaan uit randenbeheer gericht op het broedseizoen. Deze kruidenrijke akkerranden beslaan met 55.9% van het totaal de grootste oppervlakte. Van 157 hectare was de gekozen natuurmaatregel onbekend (gegevens AND 2025, zie voor overzicht bijlage 3).

2.2.2 Leefgebied dooradering

Jaarlijks worden 38 telpunten geteld waarvan 16 telpunten (42%) jaarlijks wordt geteld en 22 telpunten (58%) tweejaarlijks. De laatste categorie bestaat dus uit 44 punten, waarvan de helft het ene jaar en de andere helft het andere jaar wordt geteld. De dekking van de in totaal 60 punten komt neer op één telpunt per 2000 hectare leefgebied.

Stratum	Oppervlakte (ha)	Aantal telpunten vast	Aantal telpunten roulerend
Leefgebied 'dooradering' zonder natuurbeheermaatregelen	123.555 ha	10	14
Leefgebied 'dooradering' met natuurbeheermaatregelen	586 ha	6	8
Totaal	124.141 ha	16	22

Het agrarisch natuurbeheer in het leefgebied dooradering bestaat in totaal uit vier pakketten. Drie pakketten bestaan uit randenbeheer zoals kruidenrijke akkerranden en botanische beheermaatregelen met een gezamenlijke oppervlakte van 472 hectare (99.4%). Eén beheermaatregelpakket is volvelds met een oppervlakte van 2.7 hectare (0.6%). In bijlage 3 is een overzicht gegeven. Van 114 hectare was gekozen natuurmaatregel onbekend (gegevens AND 2025).

Uit figuur 2.1 wordt duidelijk dat de dekking met telpunten vele malen de bovenbeschreven opzet overstijgt. Zo werden in 2023-2025 respectievelijk 330, 328 en 377 punten door vrijwilligers geteld. Een belangrijk deel van deze telpunten ligt in het leefgebied dooradering en open akkerland, maar vrijwilligers tellen ook in gebieden behorend tot het Natuur Netwerk Nederland (NNN, jaarlijks ca. 65 punten). Door medewerkers van het kenniscentrum worden ook meer punten geteld dan bovenbeschreven opzet. In het kader van het project Boer Burger Natuur Drenthe bijvoorbeeld worden jaarlijks ca 20 telpunten extra geteld.

2.3 Doelsoorten broedvogels Natuurbeheerplan provincie Drenthe

Onderstaand is een overzicht gegeven van broedvogelsoorten die zijn opgenomen als doelsoort in het Natuurbeheerplan van de provincie Drenthe (versie 2023).

Tabel 2.3 Doelsoorten (vogels) per leefgebied waar Nederland een (inter)nationale verantwoordelijkheid voor draagt en waaraan Drenthe een bijdrage levert. De lijst is aangevuld met een aantal Drentse soorten die kenmerkend zijn voor de leefgebieden open akkerland en dooradering in Drenthe. Met rood zijn soorten aangegeven met beperkingen voor de analyses in dit rapport omdat ze in lage aantallen voorkomen, kolonievogels zijn of omdat het voorkomen verbonden is met de aanwezigheid van bebouwing.

Verantwoordelijkheid bescher-ming	Open akkerland	Verantwoordelijkheid bescherming	Dooradering
Internationaal/nationaal	Grauwe Kiekendief	Internationaal/nationaal	Torenvalk
Internationaal/nationaal	Torenvalk	Internationaal/nationaal	Roek
Internationaal/nationaal	Kwartelkoning	Internationaal/nationaal	Ringmus
Internationaal/nationaal	Roek	Internationaal/nationaal	Gekraagde Roodstaart
Internationaal/nationaal/Drenthe	Ringmus	Internationaal/nationaal	Grote Lijster
Internationaal/nationaal/Drenthe	Gele Kwikstaart	Internationaal/nationaal	Spreeuw
Internationaal/nationaal/Drenthe	Veldleeuwerik	Internationaal/nationaal	Spotvogel
Internationaal/nationaal/Drenthe	Patrijs	Internationaal/nationaal	Watersnip
Internationaal/nationaal/Drenthe	Kievit	Internationaal/nationaal/Drenthe	Patrijs
Internationaal/nationaal/Drenthe	Geelgors	Internationaal/nationaal/Drenthe	Grauwe Klauwier
Drenthe	Kwartel	Internationaal/nationaal/Drenthe	Zomertortel
		Internationaal/nationaal/Drenthe	Geelgors
		Drenthe	Grasmus
		Drenthe	Boompieper
		Drenthe	Bosrietzanger

Dit overzicht beperkt zich tot broedvogels. In het Natuurbeheerplan is een uitgebreidere soortenlijst opgenomen met ook hier in de winter verblijvende vogels, zoogdieren, dagvlinders, amfibieën en planten. In dit rapport wordt het voorkomen en de verspreiding van bovenstaande broedvogelsoorten nader besproken, uitgezonderd de roek als kolonievogel, de ringmus door de verbondenheid met bebouwing en grauwe kiekendief en kwartelkoning door het geringe aantal waarnemingen in het leefgebied open akkerland. In het overzicht van het leefgebied dooradering zijn de volgende soorten roek (kolonievogel), ringmus, spotvogel, watersnip, grauwe klauwier en zomertortel buiten beschouwing gelaten vanwege een te beperkt aantal waarnemingen. De patrijs is besproken aan de hand van de transecttellingen.

2.4 Onderzoek patrijzen

Voor een uitgebreide beschrijving van de methodologische opzet van het patrijzenonderzoek wordt verwezen naar het evaluatie rapport uit 2016 (Ottens, 2016).

2.5 Analyse methoden

De trendberekeningen zijn gebaseerd op jaarlijkse schattingen van het aantal broedparen op ieder telpunt. Trends zijn bepaald per leefgebied (open akker en dooradering) voor de in dat gebied relevante soorten. Verschillen in trends tussen verschillende gebieden zijn getoetst met het statistische pakket rtrim (v. 2.3.0), ontwikkeld door het CBS, met een lineair model (model 2 in rtrim) met type gebied (stratum) als covariaat. Type gebied is (1) met ANLb: een punt gelegen in het leefgebied met ANLb-maatregelen of (2) zonder ANLb: punten in het leefgebied maar zonder ANLb-maatregelen.

In de gepresenteerde trends van het akkergebied van Drenthe worden verschillen tussen (leef)gebieden of tussen punten met/zonder ANLb gewogen, zodat de trend een goede weergave geeft van het hele akkergebied. De trends worden geclassificeerd volgens de criteria geïmplementeerd in rtrim. De volgende klassen worden onderscheiden: sterke afname (>5% per jaar), matige afname (<5% per jaar), stabiel (niet-significante toe- of afname), onzeker, matige toename (<5% per jaar) en sterke toename (>5% per jaar). Om verschillen in dichtheden (dus onafhankelijk van de aantalsveranderingen oftewel trends) tussen de verschillende strata te toetsen werd gebruik gemaakt van 'generalized linear mixed models' met de functie 'glmer' in het pakket 'lme4' (v. 1.1-37) in het programma R (v. 4.5.1). Er is uitgegaan van een Poisson-verdeling van de data en er is getoetst voor overdispersie met de functie 'overdisp_fun' (Bolker *et al*. 2022). Bij geen van de afhankelijke variabelen was er sprake van overdispersie (dispersieratio's: 0.06-0.79, P's > 0.05). De variabelen 'plotnaam' en 'jaar' zijn meegenomen als 'random effects' om te corrigeren voor het herhaald tellen op punten. Bij de vergelijking van gemiddelde dichtheden van doelsoorten in de verschillende strata in het leefgebied open akker is weergegeven de parameter en standaardfout, de P-waarde en de significantie (S): ns = niet-significant ($P > 0.05$), $^{*}P < 0.05$, $^{**}P < 0.01$, $^{***}P < 0.001$.

3. Resultaten Open Akkerland

3.1 Broedvogels van het leefgebied open akkerland

In 2025 zijn in het leefgebied open akkerland in totaal 73 soorten als broedvogel aangemerkt (Tabel 3.1). Van elke soort is het gesommeerde aantal territoria weergegeven die in 2025 zijn vastgesteld.

In absolute aantallen is de veldleeuwerik nog altijd het talrijkst op de Drentse telpunten en wordt samen met de gele kwikstaart het meest gezien. Met een trefkans van bijna 93% (93% van de telpunten bevat één of meerdere territoria) maakt het in het agrarische gebied van Drenthe niet uit waar je bent. De kans is groot dat er gele kwikstaarten en veldleeuweriken zijn. In tegenstelling tot de geelgors en de graspieper die op steeds minder telpunten wordt aangetroffen (geelgors: 71.2% (2023-2025) tegen 82.6% (2016-2022), graspieper: 32.0% (2023-2025) tegen 39.3% (2016-2022).

Tabel 3.1 Waargenomen soorten en aantal territoria per soort 2025 in het leefgebied open akkerland. De tien soorten met de meeste waarnemingen zijn groen gemarkeerd. Rode Lijst-soorten zijn aangegeven met een sterretje (gevoelig), met twee sterretjes (kwetsbaar).

Soort	Aantal	Soort	Aantal	Soort	Aantal
appelvink	2	holenduif	14	roodborsttapuit	25
blauwborst	67	houtduif	50	scholekster	27
boerenzwaluw*	11	huismus*	18	soepeend	3
boomkruiper	3	huiszwaluw*	3	spotvogel	2
boompieper	18	kievit	200	spreeuw	9
boomvalk	1	kleine karekiet	36	tjiftjaf	46
bosrietzanger	70	kneu*	35	torenvalk**	7
braamsluiper	2	knobbelzwaan	13	tuinfluiter	11
buizerd	18	koekoek**	3	tureluur	1
ekster	7	koolmees	33	veldleeuwerik*	318
fazant	87	krakeend	3	vink	74
fitis	9	kwartel	55	vuurgoudhaan	1
gaai	5	meerkoet	22	waterhoen	7
geelgors	132	merel	49	wielewaal	2
gekraagde roodstaart	14	nachtegaal	1	wilde eend	94
gele kwikstaart*	261	nijlgans	16	winterkoning	22
grasmus	142	ooievaar	1	wintertaling	1
graspieper*	42	patrijs**	6	witte kwikstaart	53
grauwe gans	12	pimpelmees	6	wulp*	38
groenling	11	putter	18	zanglijster	26
grote bonte specht	5	rietgors	32	zwarte kraai	42
grote canadese gans	5	rietzanger	5	zwarte mees	1
grote lijster**	2	ringmus*	1	zwarte roodstaart	2
grutto*	1	roodborst	16	zwartkop	64
heggenmus	3				

De samenstelling van de lijst met de tien meest aangetroffen soorten verschilt weinig van jaar tot jaar. Steevast prijken fazant, geelgors, gele kwikstaart, grasmus, kievit, veldleeuwerik en vink op de lijst en

is het stuivertje wisselen tussen blauwborst en zwartkop. In 2025 werden ten opzichte van de zwartkop weer meer blauwborsten geteld. Daarnaast zit al jaren het aantal bosrietzangers flink in de lift.

3.2 Analyse soorten van leefgebied open akkerland

De gezamenlijke trend van zeven doelsoorten (geelgors, gele kwikstaart, kievit, kwartel, patrijs, torenvalk en veldleeuwerik) is een matige afname (gemiddeld -1.8% per jaar; Figuur 3.1). In akkergebieden met ANLb is de trend stabiel (-0.9% per jaar) en wijkt daarmee af van de matige afname in gebieden zonder ANLb-beheer (gemiddeld -2.2% per jaar). Het verschil in trends is niet significant (Wald = 3.76, *df* = 1, *P* = 0.052). Met gemiddeld 8.1±0.34 broedparen per telpunt in gebieden met ANLb versus 8.0±0.27 broedparen per telpunt in gebieden zonder ANLb is er geen verschil in dichtheid (EMM: 1.01±0.04, *P* = 0.696).

Van de grauwe kiekendief (één individu) en de kwartelkoning (drie waarnemingen) waren te weinig waarnemingen aanwezig om een trendberekening uit te voeren. Ook de roek (kolonievogel) en de ringmus (verbonden met bebouwing) zijn buiten beschouwing gelaten. In bijlage 6 en 7 staan de uitkomsten van de trendanalyse per soort en de vergelijking van dichtheden.

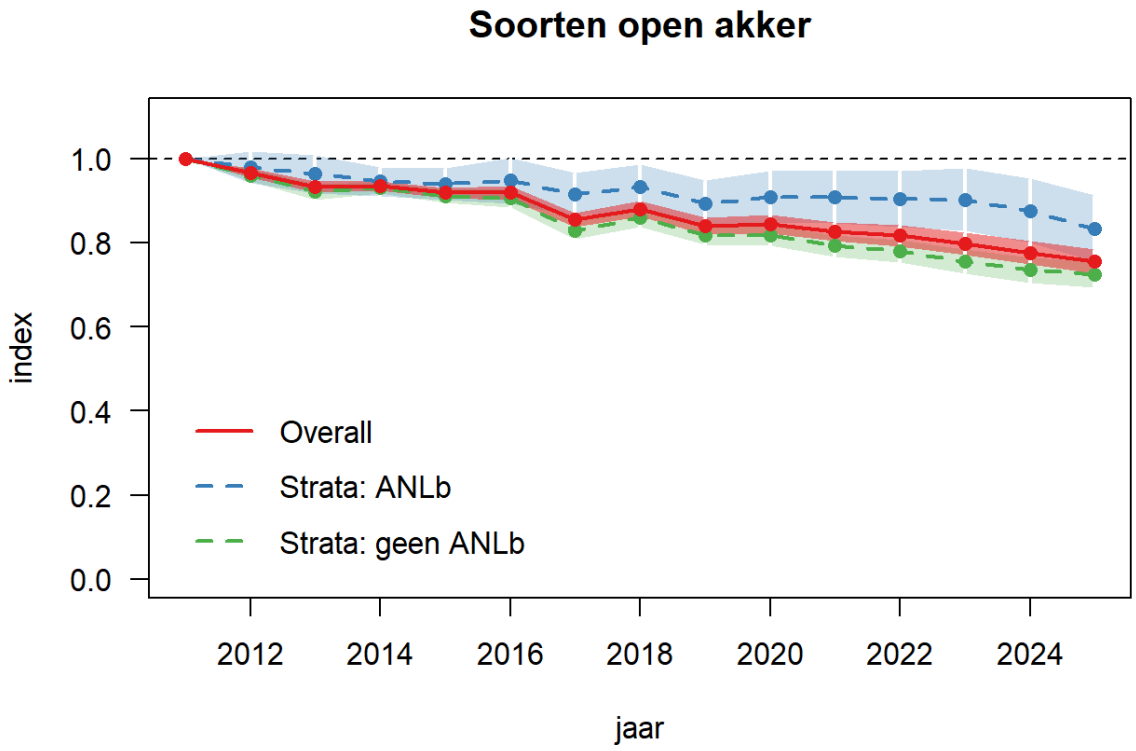

Figuur 3.1. Gezamenlijke geïndexeerde trend van 7 doelsoorten in leefgebied open akkerland in Drenthe, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

De systematische afname van jaarlijks -1.8% van zeven kenmerkende doelsoorten laat zien dat het agrarisch gebied in Drenthe structureel onvoldoende mogelijkheden biedt voor soorten van open akkerland. De huidige opzet van het agrarisch natuurbeheer remt de afname maar is nog net niet zover dat gesproken kan worden over stagnatie van de afname. Het kantelpunt voor belangrijke doelsoorten ligt binnen handbereik.

3.2.1 Blauwborst

Blauwborsten zijn vanaf 2011 toegenomen in het Drentse open akkergebied met gemiddeld 2.6% per jaar (niet-significant). Er is geen significant verschil in trends tussen telpunten met ANLb en zonder ANLb (Wald = 0.30, *df* = 1, *P* = 0.583). Er is tevens geen verschil in dichtheden tussen gebieden met ANLb en gebieden zonder ANLb (EMM: 0.99±0.15, *P* = 0.925).

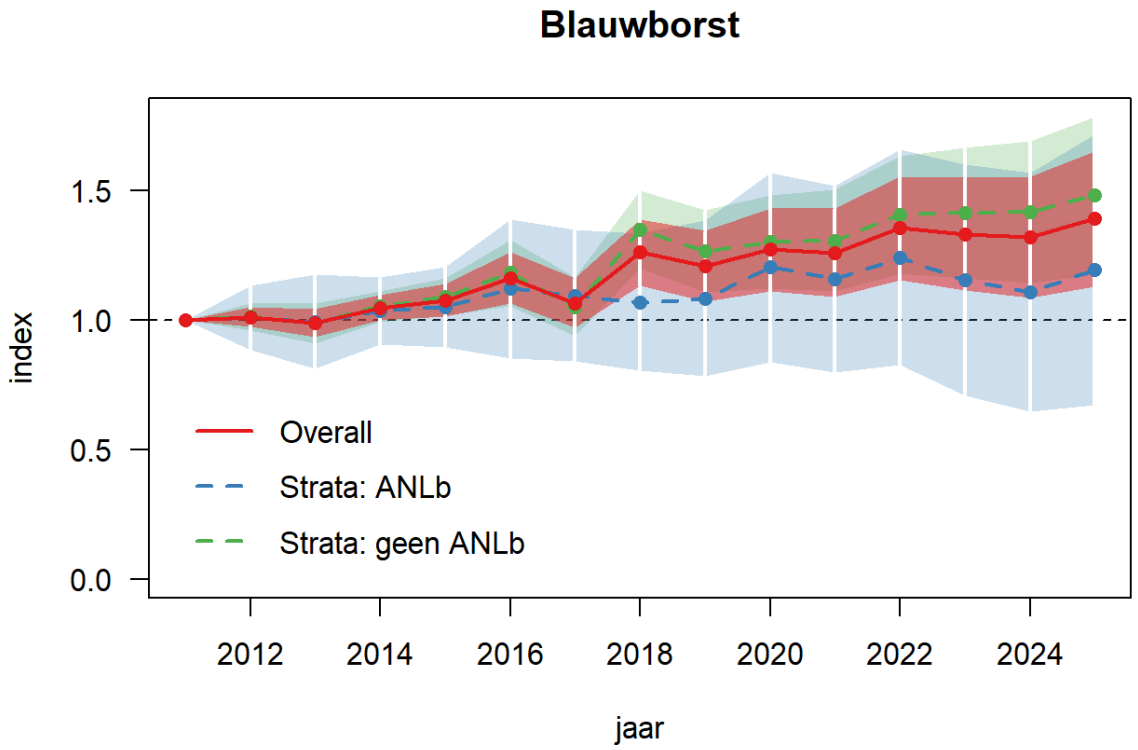

Figuur 3.2. Trend van de blauwborst in leefgebied open akkerland in Drenthe, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

In het leefgebied open akkerland zijn blauwborsten het meest talrijk aan de oostkant van de provincie. Het veenkoloniale gebied herbergt de meeste blauwborsten die hier vooral te vinden zijn langs veenwijken. Hier kunnen dichtheden oplopen tot 14 broedparen per 100ha. De aanwezigheid van rietruigte langs de wijken is een bepalende factor voor het voorkomen en staat los van de gewassen die er geteeld worden. Op de hogere zandgronden zijn blauwborsten schaars door het ontbreken van brede wijken in combinatie met rietruigte hoewel ook hier sprake lijkt van enige toename.

3.2.2 Fazant

Fazanten laten een lichte stijging zien in de akkergebieden in Drenthe (gemiddelde toename +3.1% per jaar, *P* = 0.009**). De toename vindt voornamelijk plaats in gebieden met ANLb-beheer (Figuur 3.3). Het verschil in trends tussen ANLb en niet-ANLb is significant (Wald = 14.35, *df* = 1, *P* = 0.0002***). Ook de dichtheden van fazanten op telpunten met ANLb zijn significant hoger dan op telpunten zonder ANLb-beheer (gemiddeld 0.41 territoria versus 0.29 territoria per telpunt; EMM: 1.42±0.19, *P* = 0.007**).

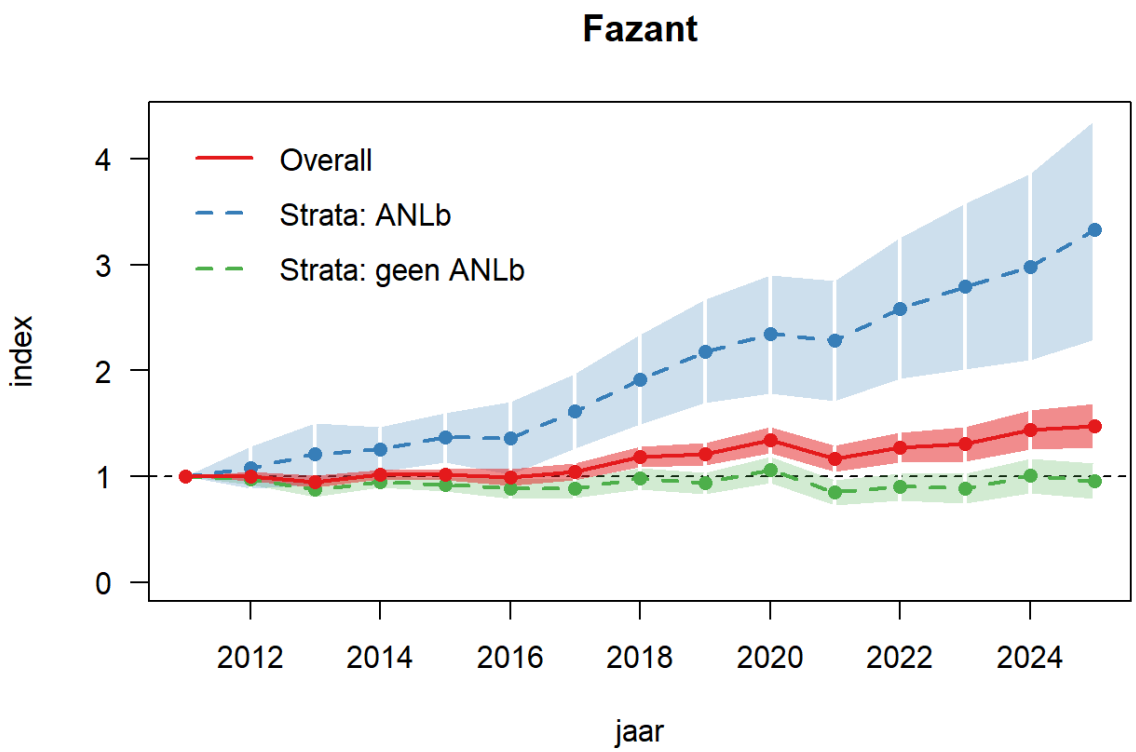

Figuur 3.3. Trend van de fazant in leefgebied open akkerland in Drenthe, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

De populatie fazanten zit in de lift en deze toename is versterkt zichtbaar op locaties met agrarisch natuurbeheer. Deze aantrekkingskracht komt vooral op conto van fazanten in het oostelijke veenkoloniale gebied en in het bijzonder in de omgeving van Valthermond en het daar aanwezige agrarische natuurbeheer. Hier zijn dichtheden van 15 paar per 100 ha berekend. Op de hogere zandgronden en in het veenkoloniaal gebied in het westen van provincie zijn fazanten schaars of ontbreken er zelfs en ontbreekt eenduidigheid over de ontwikkeling van de soort.

3.2.3 Geelgors

Geelgorzen nemen in Drenthe matig af in leefgebied open akkerland met gemiddeld 4.0% per jaar ($P < 0.0001$***), dit komt overeen met de landelijke trend in de afgelopen 12 jaar. Er is geen verschil in trends tussen telpunten met ANLb en zonder ANLb-beheer (Wald = 0.08, $df = 1$, $P = 0.774$). Tevens is er geen verschil in dichtheden (EMM: 1.11±0.07, $P = 0.100$).

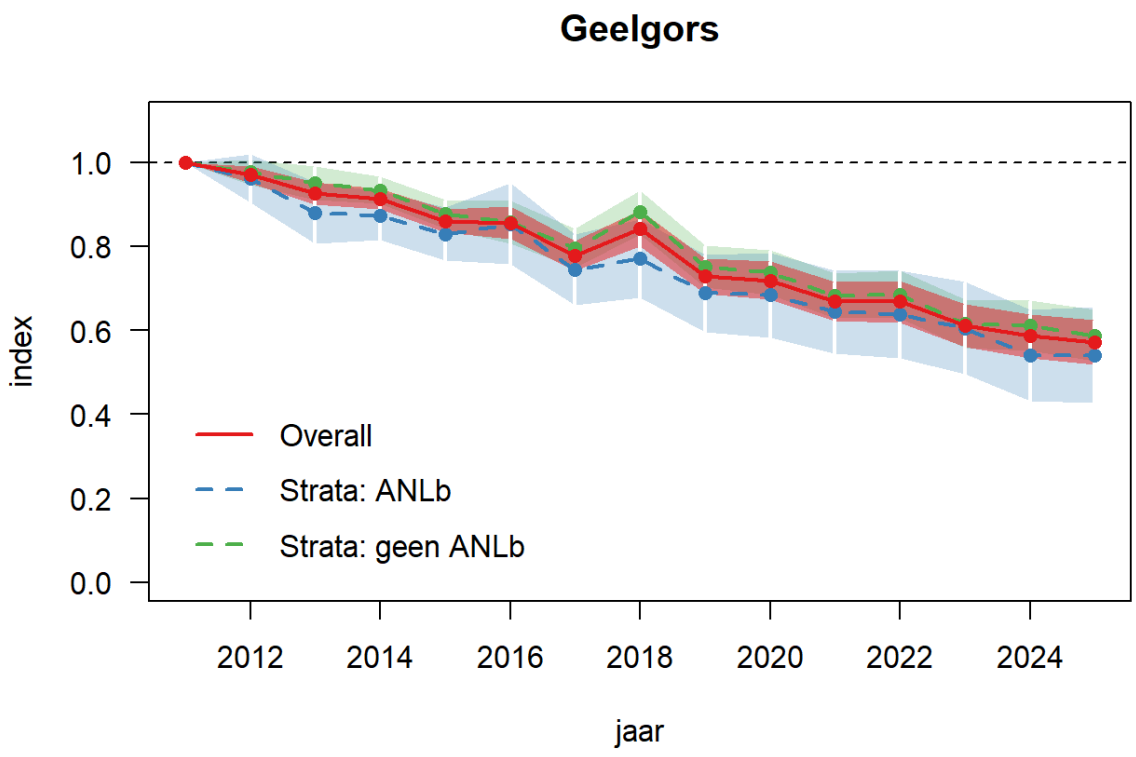

Figuur 3.4. Trend van de geelgors in leefgebied open akkerland in Drenthe, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

De afname van de geelgors in akkergebieden in Drenthe is alarmerend. De berekende afname van 4.0% per jaar is fors en dat in een provincie die in aantallen en in verspreiding in Nederland als de bakermat kan worden beschouwd. De afname lijkt, in het leefgebied open akkerland, vooral aan de orde in hoogveenontginningsgebieden en beekdalen. Maar ook in het voorkeurshabitat op de hogere zandgronden kraakt en piept het. Een oplossing via het agrarisch natuurbeheer behoort tot de mogelijkheden maar is in de huidige vorm en omvang vooralsnog niet aan geelgorzen besteed. Wat precies schuil gaat achter de afname en het tempo waarin is onduidelijk. Het ontbreken van strenge winters met veel sneeuw zou gunstig moeten zijn en dus lijkt het meer voor de hand liggend dat het probleem moet worden gezocht in het broedseizoen. Het mechanisme daarbij is overzichtelijk namelijk dat de soort waarschijnlijk onvoldoende in staat zal zijn om nakomelingen voort te brengen, maar hoe precies is een stuk complexer. Is het broedsucces tanende als gevolg van een gebrek aan voedsel voor de jongen of verliezen geelgorzen te veel nesten om andere redenen? Vanuit het agrarisch natuurbeheer kunnen geelgorzen baat hebben bij het aanplanten van struwelen. Deze bieden schuilmogelijkheden en zangposten en verruimen de mogelijkheden voor (veilig) broeden. De afname in het agrarisch gebied staat overigens in schril contrast met de ontwikkeling van de soort in zuidwest Drenthe. Hier heeft de soort flink geprofiteerd van natuurontwikkeling met een toename van maar liefst 289%. Maar vanaf 2014 zijn ook hier de aantallen over de top en is de laatste tien jaar onder andere in het agrarisch gebied een afname van -21% berekend (van Dijk 2025).

3.2.4 Gele kwikstaart

Aantallen gele kwikstaarten blijven stabiel (-0.5% per jaar) in Drenthe in leefgebied open akkerland. Er is geen verschil in trends tussen gebieden met ANLb en gebieden zonder ANLb-beheer (Wald = 1.60, *df* = 1, *P* = 0.206). Wel is er een significant verschil in dichtheid (EMM: 0.86±0.05, *P* = 0.012*), waarbij telpunten zonder ANLb gemiddeld hogere dichtheden gele kwikstaarten herbergen (1.94 territoria tegenover 1.66 territoria op telpunten met ANLb beheer). Landelijk zien we dat gele kwikstaarten matig toenemen (<5% per jaar) in agrarische gebieden; het is onduidelijk waarom de Drentse gele kwikstaarten deze trend niet volgen.

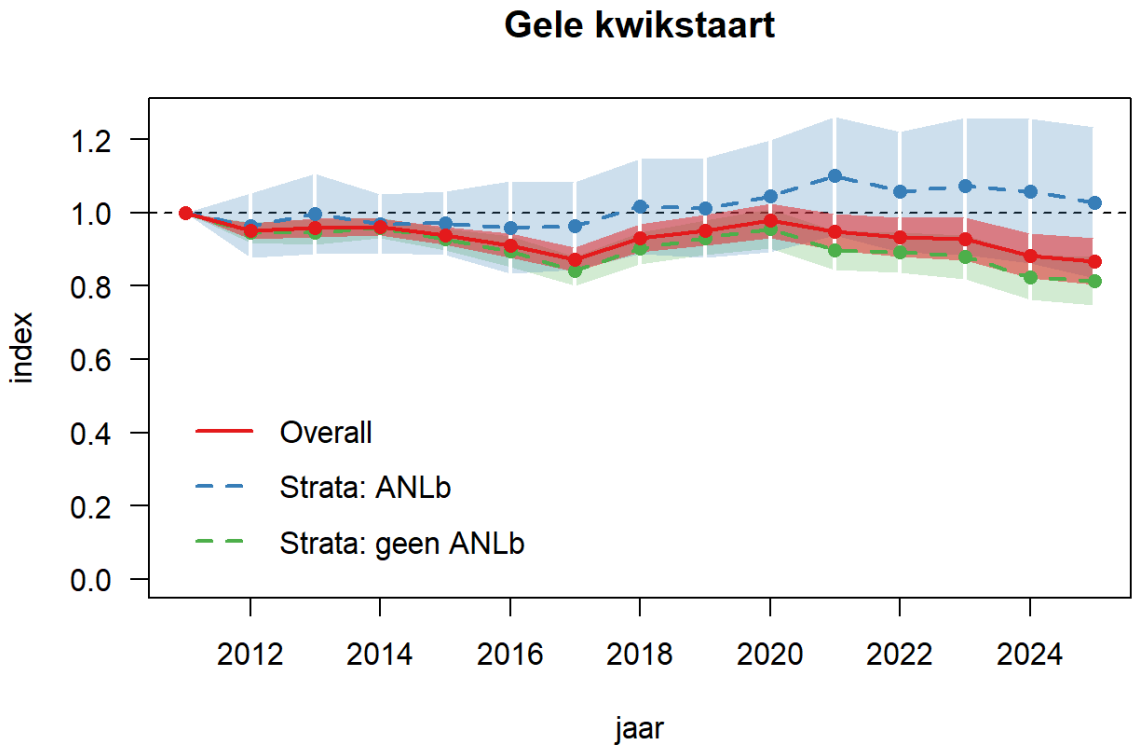

Figuur 3.5. Trend van de gele kwikstaart in leefgebied open akkerland in Drenthe, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

Met een aanwezigheid op 93% van de telpunten zijn gele kwikstaarten wijdverbreid in Drents akkergebied en is de stand al jaren stabiel (Figuur 3.5). De dichtheden zijn het hoogst in het oostelijke veenkoloniale gebied, waarin dichtheden kunnen oplopen tot meer dan 15 broedparen per 100 hectare. De hoogste dichtheden zijn niet strikt voorbehouden aan akkers ook in door grasland gedomineerde beekdalen in het leefgebied open akkerland worden vergelijkbare dichtheden of hoger gehaald. In de keuze voor de nestplaats zijn gele kwikstaarten dus flexibel maar op akkers hebben ze een duidelijke voorkeur voor nestelen in granen. Voor tweede legsels duiken gele kwikstaarten later in het seizoen ook op in aardappel- of in suikerbietenpercelen. Als strikte gewasbroeder lijkt de intensiteit van de landbouw geen belemmering voor gele kwikstaarten.

3.2.5 Grasmus

Grasmussen nemen jaarlijks licht af met -1.8% per jaar (*P* = 0.028*). De trends in gebieden met ANLb en gebieden zonder ANLb-beheer verschillen niet (Wald = 0.42, *df* = 1, *P* = 0.515). Grasmussen zijn wel in hogere dichtheden aanwezig op telpunten met ANLb-beheer (gemiddeld 1.5 territoria per telpunt) dan op telpunten zonder ANLb (0.9 territoria). Dit verschil in dichtheden is significant (EMM: 1.76±0.13, *P* < 0.0001***).

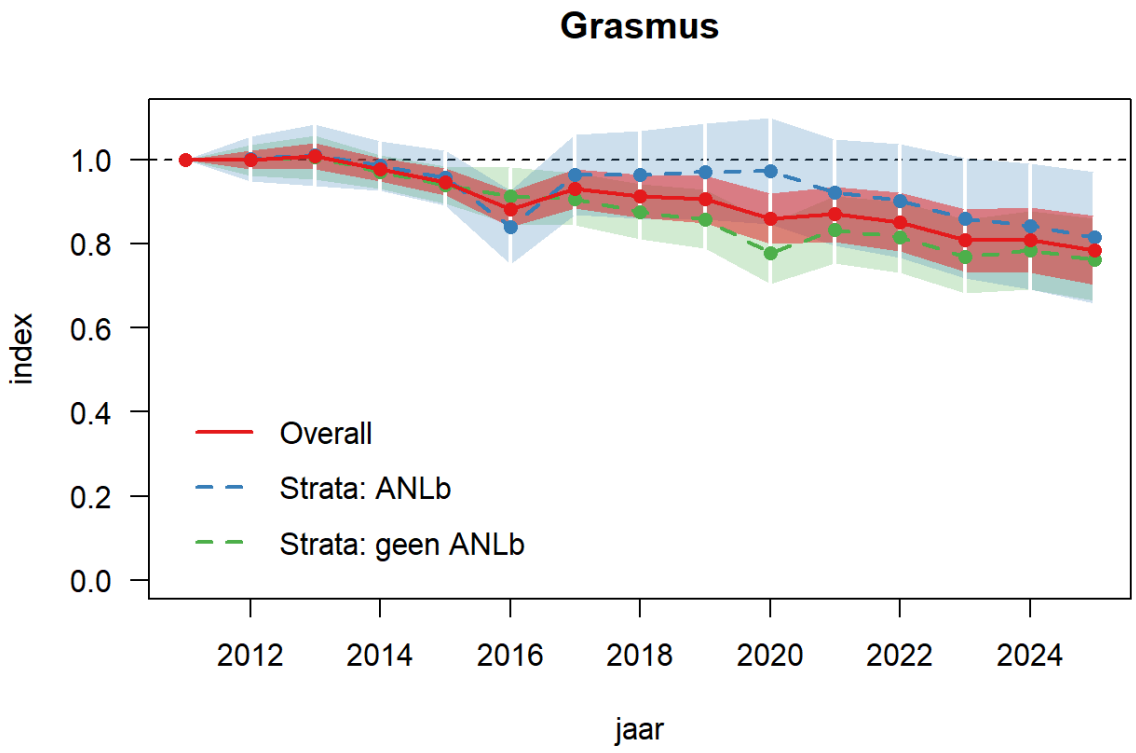

Figuur 3.6. Trend van de grasmus in leefgebied open akkerland in Drenthe, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

Grasmussen profiteren van agrarisch natuurbeheer en zeker als deze gecombineerd is met de aanwezigheid van struwelen. Het kan echter niet voorkomen dat grasmussen in open akkerland afnemen. De afname speelt vooral op de hogere zandgronden waar de aantallen substantieel hoger liggen dan in veenkoloniale gebieden. Het lijkt minder aannemelijk dat de oorzaken van de afname buiten Nederland gezocht moeten worden. De omstandigheden in Afrika, in de Sahel, waar onze grasmussen overwinteren, lijken sinds 2020 gunstig vanwege de regenval in dit deel van Afrika. De aanwezigheid van water in de Sahel is gunstig voor de overleving en daarom lijkt een relatie met de afname van de grasmus in onze contreien daardoor minder voor de hand liggend (Sahel Rain Index).

3.2.6 Graspieper

Graspiepers laten in Drentse akkergebieden een jaarlijkse afname van 5.3% zien. Dit is een schril contrast met de landelijke trend waar de afgelopen 12 jaar juist een lichte toename (<5%) wordt gezien. De afname is in gebieden met ANLb even sterk als in gebieden zonder ANLb-beheer (Wald = 0.04, *df* = 1, *P* = 0.836). Er is geen verschil in dichtheden tussen de verschillende strata (beide 0.4 territoria per telpunt; EMM: 0.95±0.12, *P* = 0.692).

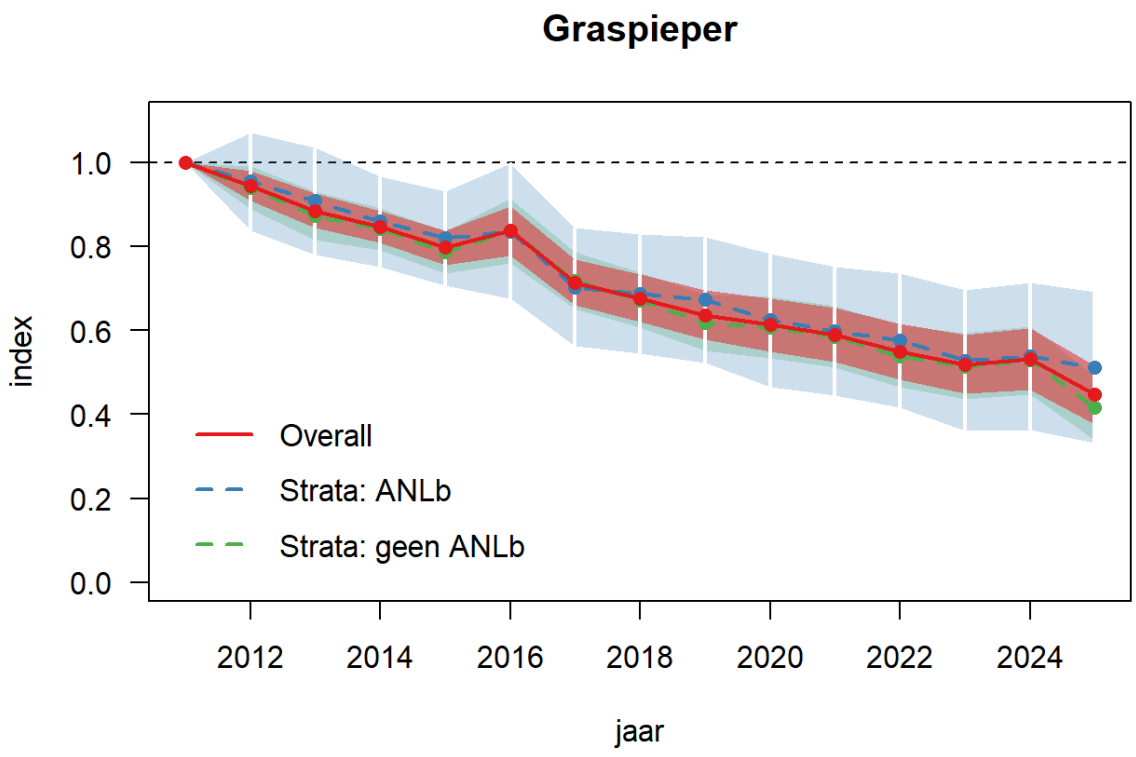

Figuur 3.7. Trend van de graspieper in leefgebied open akkerland in Drenthe, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

Het tempo waarin de graspiepers uit het agrarische landschap verdwijnen begint vormen van 'crashen' aan te nemen. De soort blijkt ongevoelig te zijn voor het maatregelenpakket dat beschikbaar is binnen het ANLb zodat een oplossing op korte termijn hieruit niet verwacht kan worden. In het agrarisch gebied zijn graspiepers vooral broedvogels van slootkanten. Hier zijn ze kwetsbaar voor het maaien van de watergangen maar bieden nieuwe ecologische varianten van dit beheer voldoende ruimte voor veilig broeden (Ottens 2023). Opvallend is dat in het veenkoloniale gebied ten zuiden van Valthermond tot aan het Bargerveen op telpunten nog nauwelijks graspiepers worden aangetroffen. De achteruitgang van graspiepers in het leefgebied open akkerland staat haaks op de ontwikkelingen in het agrarisch gebied van zuidwest Drenthe. Hier zijn de aantallen sinds de eeuwwisseling verdubbeld. De groei is mogelijk het gevolg van de snelle aanwas van graspiepers in natuurontwikkelingsgebieden en dat straalde uit op aangrenzende graslandgebieden. In het leefgebied open akkerland worden pleksgewijs nog altijd graspieperdichtheden van meer dan 15 paar per 100 hectare berekend. Dit zijn overwegend locaties met extensief graslandbeheer zoals in het LOFAR-gebied.

3.2.7 Kievit

Kieviten nemen met 2.6% per jaar af in de open akkergebieden in Drenthe. Deze matige afname is sterk significant (P < 0.001***) en sluit aan op de landelijke trend van de afgelopen 12 jaar (<5% afname per jaar). De afnemende trend is gelijk in gebieden met en gebieden zonder ANLb-beheer (Wald = 0.37, *df* = 1, *P* = 0.543). De gemiddelde dichtheid is 1.3 op telpunten zonder ANLb-beheer ten opzichte van 1.2 territoria per telpunt met ANLb, echter is dit verschil niet significant (EMM: 0.93±0.08, *P* = 0.365).

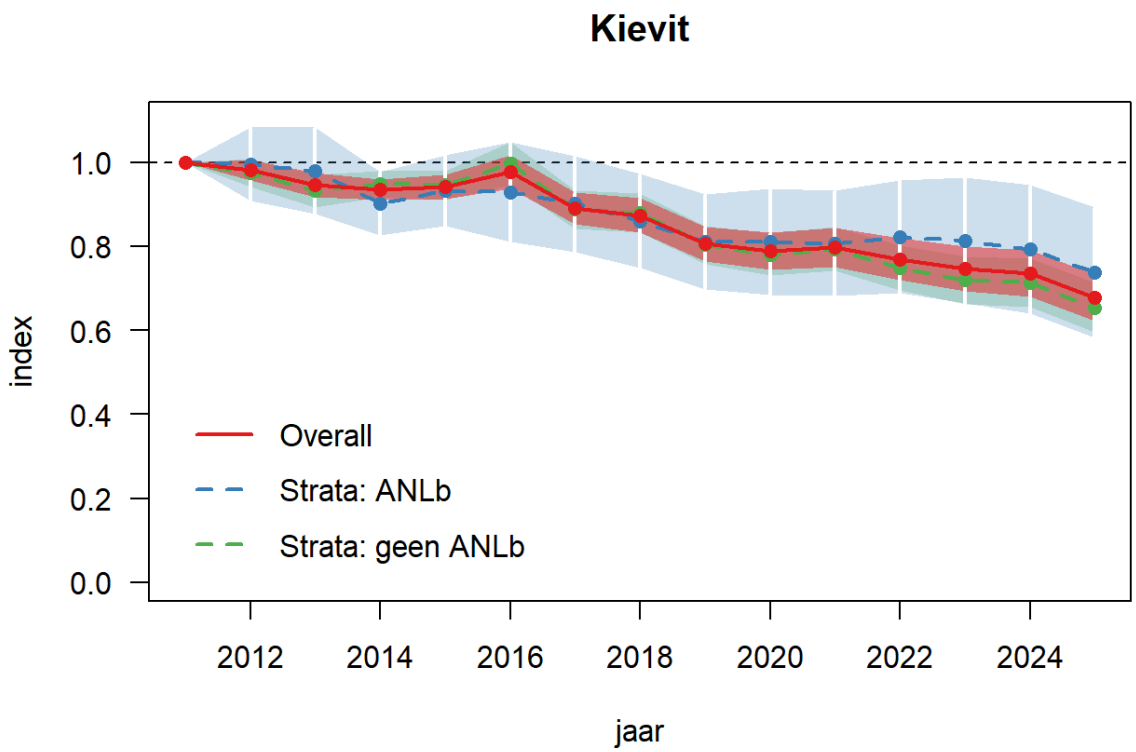

Figuur 3.8. Trend van de kievit in leefgebied open akkerland in Drenthe, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

Akkergebieden zijn belangrijk voor broedende kieviten en in veenkoloniale gebieden worden de hoogste dichtheden tot 35 broedparen per 100 hectare bereikt. Drenthe-breed zijn al vele jaren vrijwilligers actief om nesten te beschermen tegen landbouwwerkzaamheden. In 2025 werden in totaal 1846 nesten gevonden en gemarkeerd en van 1429 nesten kon het uitkomstsucces worden beoordeeld. 56% van de gevonden kievitlegsels kwam in 2025 succesvol uit, 29% mislukte op natuurlijke wijze en van 15% kon niet de verliesoorzaak niet beoordeeld worden (Jaarverslag Boerenlandvogels, Landschapsbeheer Drenthe in voorbereiding). Voorbeeldige cijfers die duidelijk maken dat vrijwillige weidevogelbescherming een belangrijke bijdrage levert aan het uitkomstsucces van legsels. Tegelijkertijd weten we ook dat kieviten een nog groter probleem hebben en dat is dat het ze onvoldoende lukt om jongen groot te krijgen, getuige de significante afname van de soort in het agrarisch gebied van Drenthe. Voor een duurzaam behoud van kieviten in het Drentse boerenland is bijstelling nodig van de huidige aanpak vanuit het ANLb. Kieviten vestigen zich vroeg in het voorjaar graag op natte bouwlanden en aansluitend daarop is voor de jongen rust op de velden nodig door bijvoorbeeld uitgesteld akkerbeheer of braaklegging. Een flinke opgave waarvoor de benodigde ruimte alleen gevonden kan worden in een aangepaste bedrijfsvoering.

Foto 3.1 Telpunt op nat en niet in productie gebracht perceel bij Gieterveen (op de achtergrond). Waar op andere plekken de regeninstallaties al draaiden bleef het op dit perceel langdurig nat. Getuige het alarm van paniekerige ouders lukte het meerdere paren hier om jongen groot te krijgen. Gieterveen 25 april 2025. © Henk Jan Ottens, GKA.

3.2.8 Kneu

De kneu neemt gemiddeld met 6.5% per jaar toe in het Drentse akkergebied. Dit beeld sluit aan bij de landelijke trend. De toename lijkt vooral van toepassing in gebieden met ANLb-beheer (Figuur 3.9), echter is er geen significant verschil met de aantalsverandering in niet-ANLb gebieden (Wald = 1.06, *df* = 1, *P* = 0.302). Wel is de dichtheid op telpunten met ANLb-beheer significant hoger (gemiddeld 0.19 territoria tegen 0.11; EMM: 1.75±0.00, *P* < 0.0001***).

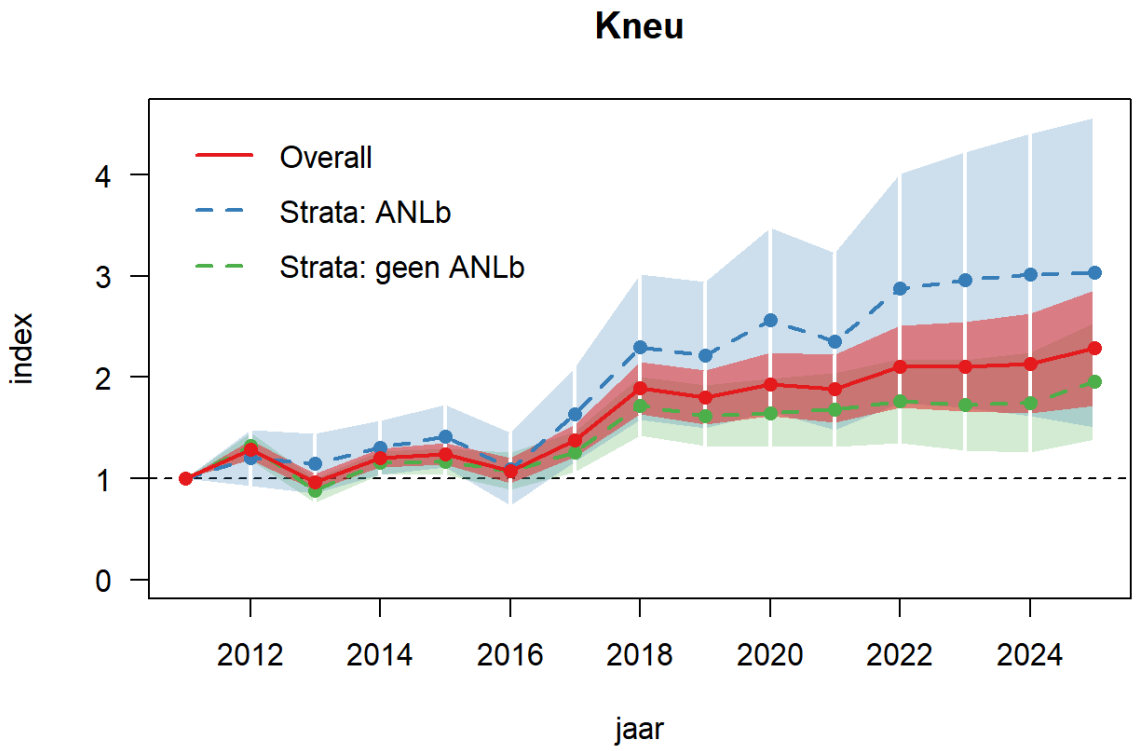

Figuur 3.9. Trend van de kneu in leefgebied open akkerland in Drenthe, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

De verspreiding van de kneu in het agrarisch gebied van Drenthe heeft een wat verbrokkeld patroon, waarin leemtes in de verspreiding worden afgewisseld met aanwezigheid. De kneu bereikt gemiddeld met 1.1 paar per 100 hectare de hoogste dichtheden op zandgronden zoals op essen en in heideontginningsgebieden. In veenkoloniaal gebied scoren kneuen vooral goed rond Witteveen en Nieuw Balinge (zie ook verspreidingskaart). De significante voorkeur voor telpunten met agrarisch natuurbeheer is vooral zichtbaar in het vroege voorjaar, wanneer dansende groepen kneuen zich te goed doen aan het beschikbare zaad in akkerranden. Wat de betekenis van de natuurmaatregelen voor broedende kneuen precies is is niet heel duidelijk. Kneutjes kunnen op de grond broeden maar bouwen goed verstopt liefst hun nest boven de grond opgehangen in struwelen of bijvoorbeeld in opschietende jonge boompjes. Structuren die niet zomaar beschikbaar zijn via het ANLb. Interessant in dit verband te vermelden is dat op landgoed Scholtezathe bij Bargercompascuum tientallen kilometers aan (meidoorn) struwelen zijn aangeplant die gretig aftrek vinden bij broedverdachte kneutjes.

Foto 3.2 Meidoornhaag op het landgoed Scholtezathe tijdens het ochtendgloren. De tientallen kilometers aan hagen die op het landgoed zijn aangeplant bieden aan kneu en geelgors een belangrijke broedplaats, Bargercompascuum 25 mei 2025. © GKA Henk Jan Ottens

3.2.9 Kwartel

Aantallen kwartels blijven stabiel in het akkergebied in Drenthe. Op telpunten met ANLb-beheer neemt de soort met gemiddeld 3.9% toe, echter door relatief lage aantallen is het verschil in trends niet significant (Wald = 2.96, *df* = 1, *P* = 0.085). Er is tevens geen significant verschil in dichtheid tussen gebieden met ANLb en gebieden zonder ANLb-beheer (EMM: 1.22±0.16, *P* = 0.129).

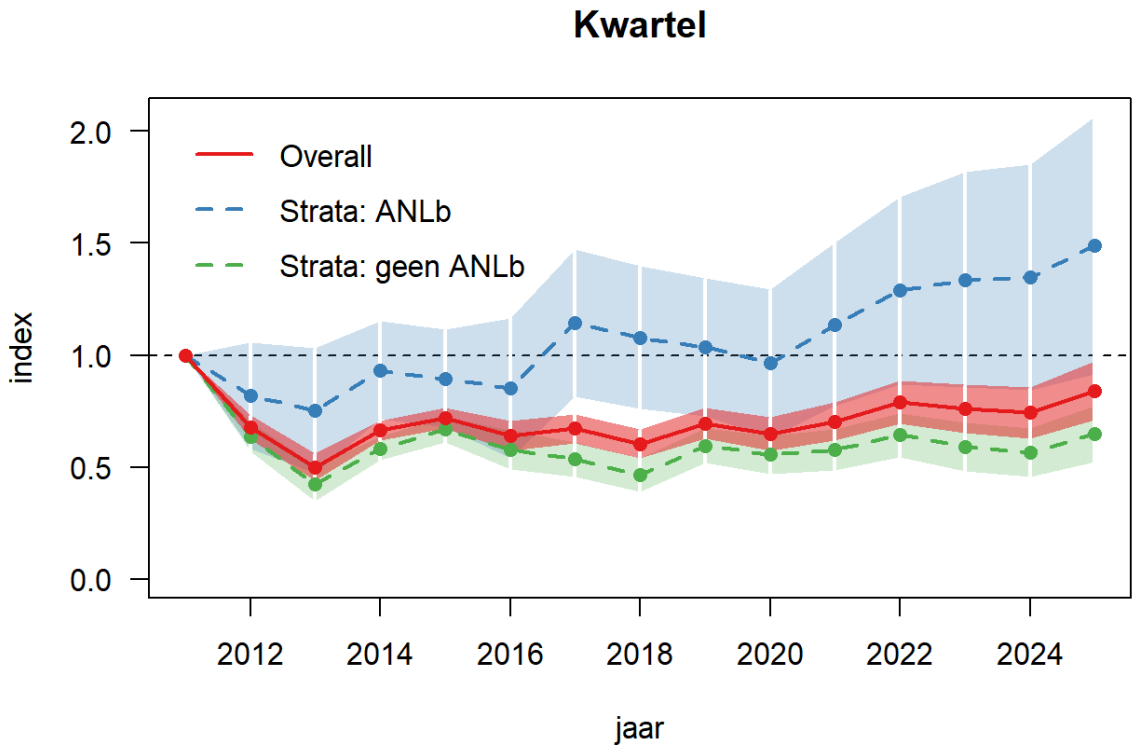

Figuur 3.10. Trend van de kwartels in leefgebied open akkerland in Drenthe, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

Door de jaren heen worden de eerste kwartels in de tweede helft van april gehoord. Roepende mannetjes duiken op in Drentse akkergebieden zonder dat een voorkeur voor zandgronden of veenkoloniale gronden daarbij zichtbaar is. De dichtheden in beide gebieden zijn vergelijkbaar en kunnen oplopen tot maxima van 8 paar per 100 hectare. Gemiddeld ligt de dichtheid in het leefgebied open akkerland op 1.2 paar per 100 hectare. Onderzoeken in andere provincies laten zien dat kwartels door de lage dichtheden lastig zijn te koppelen aan gewasvoorkeuren. In Noord-Holland zijn kwartels geassocieerd met openheid en de aanwezigheid van luzerne en/of klaverteelt in telpunten, maar, evenals in Drenthe zijn ze niet per se met ANLb maatregelen geassocieerd. In het Lofar-gebied bij Eerste Exloërmond is kwartelonderzoeker Jan Staal al jaren actief om kwartels te vangen. Niet voor niets op deze locatie omdat het op de extensief beheerde graslanden in het gebied barst van de roepende (Buiter 2010).

Foto 3.3 Toevallige vondst van een 11 legsel van een kwartel in een braakliggend graslandperceel. Tweede Exloërmond 25 juli 2024. © Henk Jan Ottens, GKA.

3.2.10 Patrijs

De trend van de patrijs op basis van de patrijzentellingen is een "matige afname" (*P* = 0.0086**), waarbij de aantallen vanaf 2011 elk jaar met 6.2% afnemen.

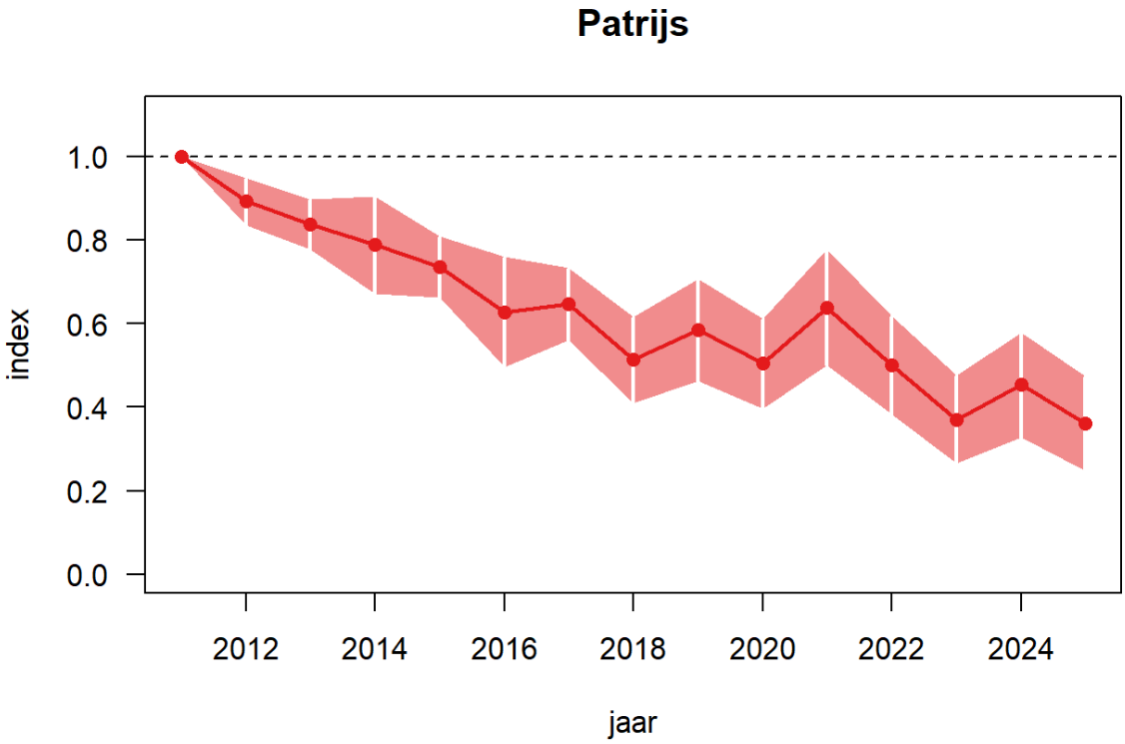

Figuur 3.11. Trend van de patrijs in Drenthe op basis van transecttellingen in leefgebied open akkerland, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011 en het 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Door de lage dichtheden en de geringe trefkans worden patrijzen in Drenthe apart geteld. Jaarlijks worden vaste transecten afgelopen waarbij het geluid van een roepende patrijs wordt afgespeeld. De tellingen zijn in 2011 gestart en gedurende de jaren is het aantal transecten uitgebreid en is een vast telstramien opgezet van drie jaarlijkse bezoeken. In bijlage 1 is een overzicht gegeven van de uitkomsten van de tellingen vanaf 2011 en die de basis vormen voor figuur 3.11.

De ontwikkeling van de soort stemt somber en het perspectief voor beter vraagt om een forse en veelomvattende aanpak. En dan nog. Europese patrijzenprojecten in Noord-Brabant en Zeeland om de soort te behoeden voor uitsterven lieten de complexiteit van leefgebiedverbetering voor deze soort zien. Op veel plekken zwaar beheer en patrijzen die er niet of onvoldoende op aan slaan. Het aantal patrijzen nam weliswaar niet af in de beheergebieden maar andersom nam het aantal patrijzen ook niet toe ondanks een omvangrijke inzet van bloemenblokken, keverbanken, brede akkerranden en aangepaste teeltwijzen en bouwplaninrichting.

Drentse transecten met patrijzen zijn vooral te vinden op zandgronden. De aanwezigheid is niet per se verbonden met agrarisch natuurbeheer maar patrijzen houden wel van percelen met dekking zoals hol ingezaaide groenbemesters, akkers met opslag van straatgras en vogelmuur of graanstoppels. Tegen alle verdrukking in floreert het aantal patrijzen in de Broekstreek. Op de essen van Garminge, Balinge en Mantinge steeg het aantal patrijzen in de loop der jaren naar tien roepende mannen in 2024. Andere transecten met permanente aanwezigheid van patrijzen liggen bij Peest, Buinen, Eeserveen, Odoornerveen, Witteveen, Nieuw Balinge en Bargercompascuum. In bijlage 8-16 is de verspreiding van patrijzen tijdens de tellingen van 2023-2025 weergegeven.

Foto 3.4 Vrouwtje patrijs in een fris opkomende groenbemester op de Voorste Esch van Mantinge. Patrijzen vinden mits niet te dicht gezaaid winterbreed dekking en voedsel in deze bodemverbeteraar. Mantinge 21 augustus 2025. © Henk Jan Ottens GKA.

3.2.11 Torenvalk

Ook de torenvalk laat in leefgebied open akkerland in Drenthe een onzekere (niet-significante) trend zien, die voorzichtig positief is met een toename van 3.1% per jaar (Figuur 3.12). Landelijk nam de soort sinds 1990 af, maar in de afgelopen 12 jaar is er een matige toename van het aantal broedparen te zien. Een vergelijking van de trends op telpunten met ANLb en telpunten zonder ANLb laat geen verschil zien (Wald = 0.26, *df* = 1, *P* = 0.611). Dichtheden lijken iets hoger in gebieden met ANLb (gemiddeld 0.05 territoria vs. 0.03 in gebieden zonder ANLb), maar dit is niet significant (EMM: 1.61±0.39, *P* = 0.051).

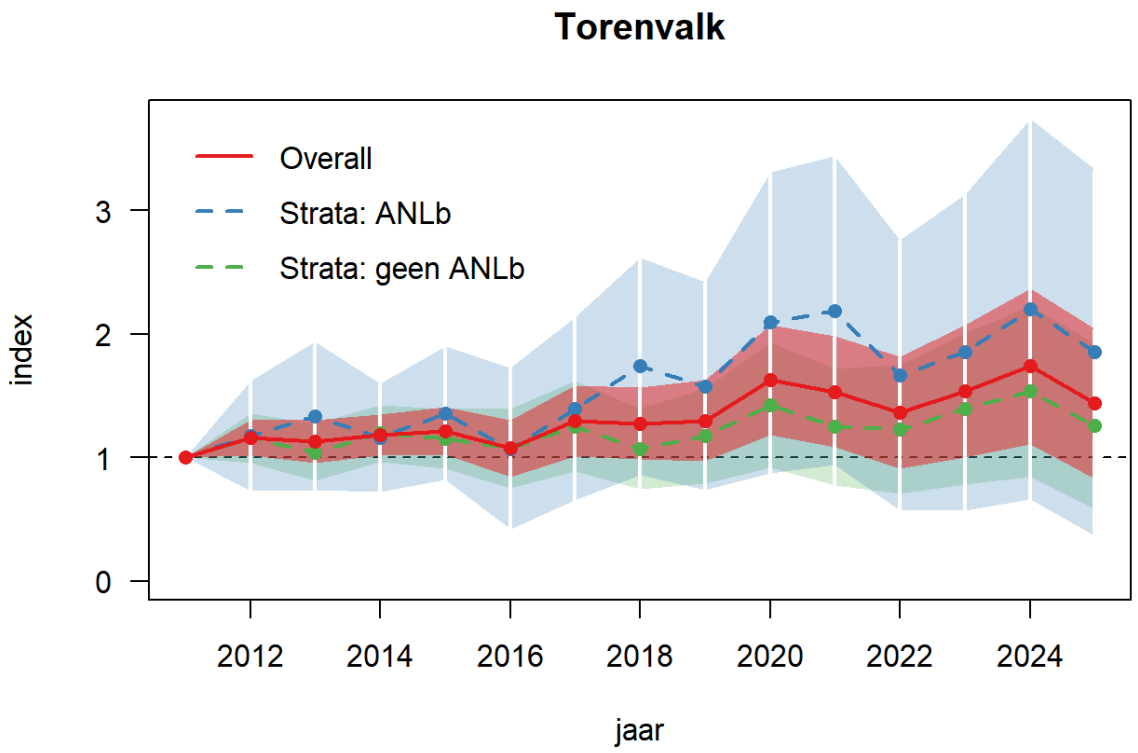

Figuur 3.12. Trend van de torenvalk in leefgebied open akkerland in Drenthe, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

Torenvalken worden misschien wel vaker jagend bij agrarisch natuurbeheer gezien dan dat ze ook werkelijk broeden binnen de cirkel van het telpunt. Op een aantal plekken zijn nestkasten aanwezig in het telpunt en is broeden evident maar nog vaker worden torenvalken gezien zonder dat precies duidelijk is waar gebroed wordt. De vermeende voorkeur voor agrarisch natuurbeheer zal deels hierop gebaseerd zijn. Een verband die ook bij andere muizenetende roofvogels zichtbaar is.

3.2.12 Veldleeuwerik

Met minus 1.5% per jaar is de trend van de veldleeuwerik een matige afname (Figuur 3.13, *P* = 0.004**). Deze afnemende trend is gelijk voor gebieden met ANLb en gebieden zonder ANLb (Wald = 1.93, *df* = 1, *P* = 0.165). Ook is er geen verschil in dichtheid in de verschillende gebieden (EMM: 1.09±0.06, *P* = 0.103).

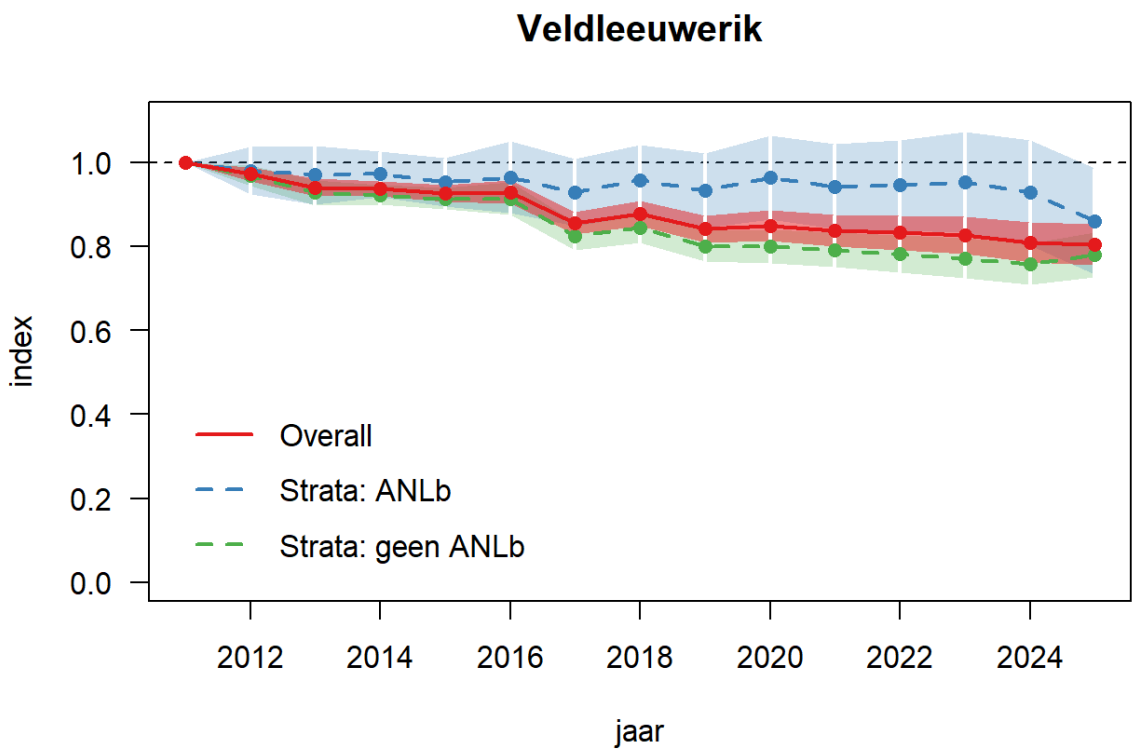

Figuur 3.13. Trend van de veldleeuwerik in leefgebied open akkerland in Drenthe, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

Op landelijk niveau lijkt voor de veldleeuwerik het dal bereikt. Sinds 2012 neemt de soort weer significant toe met 5% per jaar. Verantwoordelijk voor deze groei is onder andere de ontwikkeling van nieuwe natuur. De ontwikkeling van de veldleeuwerik in zuidwest Drenthe is misschien wel illustratief voor de situatie in Nederland. Hier nemen veldleeuweriken in het agrarisch gebied nog altijd af maar wordt deze afname ruimschoots gecompenseerd door toename van de soort in gebieden met natuurontwikkeling. Ook in het Lofar-gebied bij Eerste Exloërmond rijst het aantal veldleeuweriken de pan uit met 40-50 paar per 100 hectare. Toverwoord 'extensief graslandbeheer' en de veldleeuwerik doet de rest. Een volveldse aanpak loont derhalve en werkt ook op plekken met omvangrijk agrarisch natuurbeheer. Ook hiervan profiteren veldleeuweriken onmiskenbaar. Echter over de hele linie bezien en anders dan de landelijke trend, blijft de stand van de veldleeuwerik in het agrarisch gebied van Drenthe afnemen. En helaas nog altijd ook op plekken met agrarisch natuurbeheer ondanks de groeiende oppervlakte natuurmaatregelen.

Foto 3.5 Natte en hongerige leeuwerikjongen rennen in het lofar-gebied bij Eerste Exloërmond gillend een ouder met voer tegemoet. Het 400 hectare groot uit productie genomen antenneveld laat zien dat grootschalig extensief graslandbeheer de sleutel is voor een florende leeuwerikstand.

Foto 3.6 Wulp (waarschijnlijk man) op doodgespoten grasland. Wulpenbescherming in Drenthe leveren de laatste jaren steeds meer uitgevlogen jongen op. Dwingeloo, Bennemaat 6 april 2024. © Peter Saathof

3.2.13 Wulp

De trend van de wulp in Drenthe is onzeker (+2.4% per jaar; niet significant). Er is geen significant verschil tussen de trends in de verschillende gebieden (Wald = 0.46, *df* = 1, *P* = 0.500). De dichtheden zijn met 0.2 territoria per telpunt hoger in gebieden zonder ANLb beheer in vergelijking met 0.1 territoria op telpunten met ANLb, dit verschil is significant (EMM: 0.61±0.11, *P* = 0.006**). Op telpunten worden dus steeds meer wulpen gezien en voor een soort met een grote actieradius ligt het gevaar van overtellen al snel op de loer. Nestenonderzoek in met name zuidwest Drenthe laat een duidelijke toename van het aantal broedende wulpen zien waarbij voortdurend nieuwe broedparen opduiken in bekende broedgebieden. Bij Dwingeloo en bij Ruinerwold maar ook bij Valthermond worden dichtheden van nestelende wulpen gehaald van 3.5-4.5 broedparen per 100 hectare.

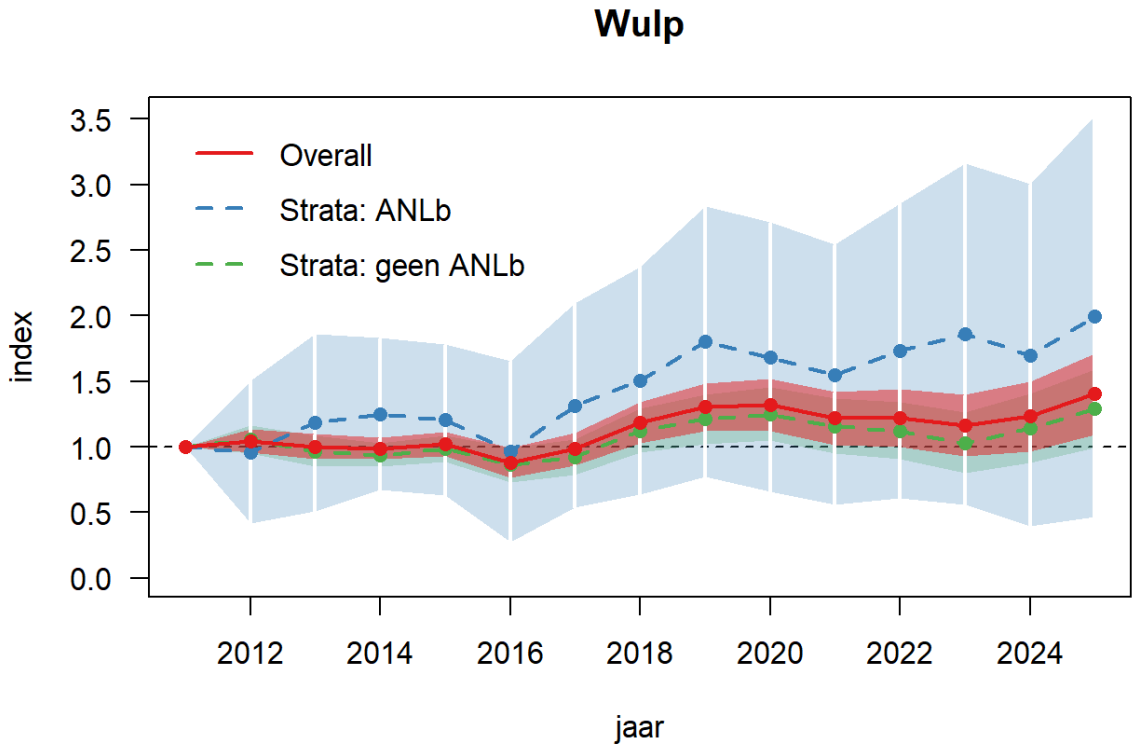

Figuur 3.14. Trend van de wulp in leefgebied open akkerland in Drenthe, periode 2011-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2011. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

4. Resultaten Leefgebied Dooradering

4.1 Broedvogels van het leefgebied dooradering

In het leefgebied dooradering zijn in totaal 86 soorten als broedvogel aangemerkt (Tabel 4.1). Van elke soort is het aantal vastgestelde territoria op alle onderzochte telpunten weergegeven.

Tabel 4.1 Waargenomen soorten en aantal vastgestelde territoria per soort op telpunten in het leefgebied dooradering in 2025. De tien meest waargenomen soorten zijn groen gemarkeerd. Rode Lijst-soorten zijn aangegeven met een sterretje (gevoelig), met twee sterretjes (kwetsbaar) en met drie sterretjes (bedreigd).

Soort	Aantal	Soort	Aantal	Soort	Aantal
appelvink	2	grote lijster*	4	rietgors	14
blauwborst	11	grutto*	5	rietzanger	4
boerenzwaluw*	27	heggenmus	11	ringmus*	2
bonte vliegenvanger	5	holenduif	29	roodborst	37
boomklever	7	houtduif	71	roodborsttapuit	48
boomkruiper	9	houtsnip	1	scholekster	25
boomleeuwerik	1	huismus*	37	slechtvalk	1
boompieper	26	huiszwaluw*	11	soepeend	1
bosrietzanger	13	ijsvogel	1	spotvogel	2
braamsluiper	9	kauw	14	spreeuw	68
buizerd	41	kievit	193	staartmees	1
ekster	11	kleine bonte specht	1	tjiftjaf	113
fazant	53	kleine karekiet	3	torenvalk**	14
fitis	7	kleine plevier	1	tuinfluiter	26
gaai	15	kneu*	23	tureluur*	7
geelgors	72	knobbelzwaan	10	veldleeuwerik*	137
gekraagde roodstaart	22	koekoek**	5	vink	93
gele kwikstaart*	201	koolmees	81	waterhoen	6
gierzwaluw	1	krakeend	4	wielewaal	6
glanskop	1	kuifeend	4	wilde eend	77
grasmus	133	kwartel	21	winterkoning	51
graspieper*	118	meerkoet	7	wintertaling**	2
grauwe gans	17	merel	83	witte kwikstaart	58
grauwe klauwier***	1	nijlgans	18	wulp**	20
grauwe vliegenvanger	1	ooievaar	22	zanglijster	29
groene specht	6	paapje	1	zwarte kraai	86
groenling	4	patrijs**	4	zwarte roodstaart	3
grote bonte specht	20	pimpelmees	42	zwartkop	80
grote canadese gans	9	putter	27		

De lijst van tien meest voorkomende soorten in het leefgebied dooradering geeft een overzicht soorten die ook algemeen zijn in het leefgebied open akkerland zoals gele kwikstaart, grasmus, kievit, veldleeuwerik en vink. Doelsoorten van het leefgebied dooradering zoals spreeuw, grote lijster, gekraagde roodstaart en boompieper en vertegenwoordigers van kleinschalige landschappen zijn iets vaker aangetroffen in het leefgebied dooradering. Andere doelsoorten zoals geelgors en bosrietzanger zijn meer prominent in het leefgebied open akkerland.

4.2 Analyse soorten van leefgebied dooradering

De gezamenlijke trend van 9 doelsoorten (boompieper, bosrietzanger, geelgors, gekraagde roodstaart, grasmus, grote lijster, patrijs, spreeuw en torenvalk) in dooradering in Drenthe in de periode 2018-2025 is een matige afname (-2.7% per jaar, $P = 0.021$*). Er is geen verschil tussen gebieden met en zonder ANLb-beheer (Wald = 0.14, $df = 1$, $P = 0.705$). De gemiddelde dichtheid van 3.1 territoria per ANLb-telpunt is significant hoger dan de dichtheid van 2.2 territoria op telpunten zonder ANLb-beheer (EMM: 1.45±0.18, $P = 0.0035$**).

Van de grauwe klauwier (negen waarnemingen), Spotvogel (n=18) en Ringmus (n=25) waren te weinig waarnemingen aanwezig om een trendberekening uit te voeren. Bij de patrijs waren alle waarnemingen (n=59) in gebieden zonder ANLb-beheer, waardoor een vergelijkende analyse niet mogelijk was. In bijlage 3 en 4 staan de uitkomsten van de trendanalyse per soort en een vergelijking van dichtheden.

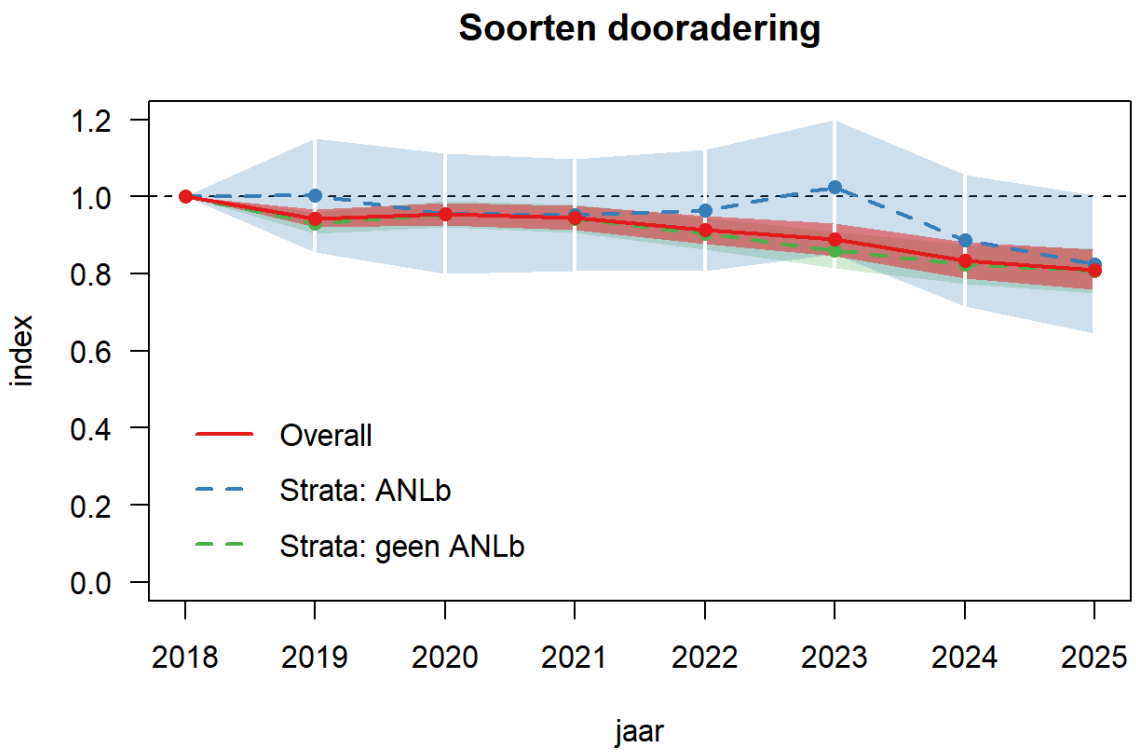

Figuur 4.1. Gezamenlijke geïndexeerde trend van 9 doelsoorten in leefgebied dooradering in Drenthe, periode 2018-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2018. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

Ook in het leefgebied dooradering nemen doelsoorten systematisch af en op telpunten met ANLb beheer worden opgeteld meer doelsoorten aangetroffen. Door het beperkte aantal punten bij agrarisch natuurbeheer zijn de uitkomsten van de analyses omgeven met veel onzekerheid. Het areaal ANLb beheer in dooraderingsgebied is op dit moment van een te beperkte omvang om op landschapsschaal impact te kunnen hebben.

4.2.1 Boompieper

Boompiepers nemen met -3.7% af in de Drentse dooraderinggebieden (niet-significant). Er is geen significant verschil in trends tussen telpunten met ANLb en zonder ANLb (Wald = 0.61, *df* = 1, *P* = 0.417). Er is wel een sterk significant verschil in dichtheden tussen gebieden met ANLb (gemiddeld 0.32 broedparen per telpunt) en gebieden zonder ANLb (0.07 territoria per telpunt; EMM: 4.43±1.36, *P* < 0.0001***).

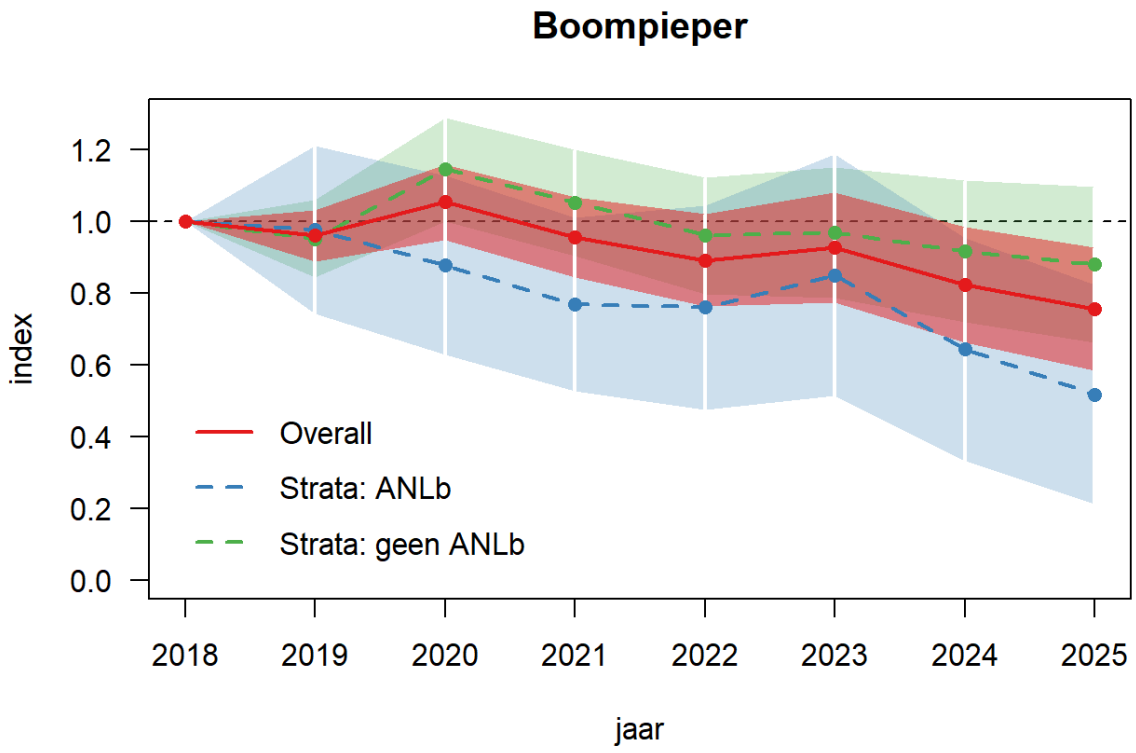

Figuur 4.2. Trend van de boompieper in leefgebied dooradering in Drenthe, periode 2018-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2018. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

4.2.2 Bosrietzanger

Bosrietzangers nemen met gemiddeld 3.2% per jaar toe (trend is niet-significant). Dit lijkt in de grafiek vooral van toepassing op gebieden met ANLb, maar de statistische toets wijst uit dat er geen significant verschil is tussen de gebieden (Wald = 0.59, *df* = 1, *P* = 0.549). Tevens is er geen verschil in dichtheid.

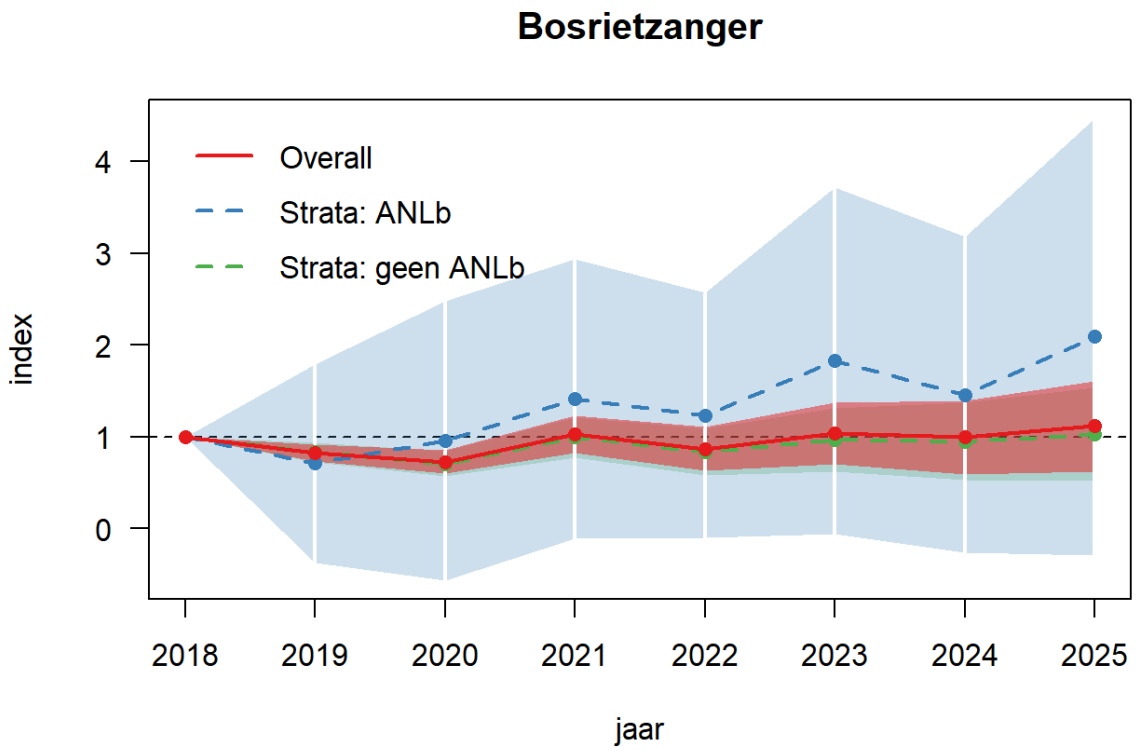

Figuur 4.3. Trend van de bosrietzanger in leefgebied dooradering in Drenthe, periode 2018-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2018. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

Foto 4.1 Zingend mannetje geelgors op pluim riet. Valthermond Noorderdiep 20 maart 2025. © Henk Jan Ottens, GKA

4.2.3 Geelgors

De trend van de geelgors is een matige afname (*P* = 0.008**). Geelgorzen nemen met 6.3% per jaar af in leefgebied dooradering in Drenthe. Deze afname is vooral zichtbaar in gebieden zonder ANLb-beheer, hoewel het verschil in trends tussen de gebieden niet significant is (Wald = 1.97, *df* = 1, *P* = 0.160). Er zijn gemiddeld 0.8 territoria op telpunten met ANLb versus 0.6 territoria op telpunten zonder ANLb-beheer, maar dit verschil is niet significant (EMM: 1.31±0.22, *P* = 0.099).

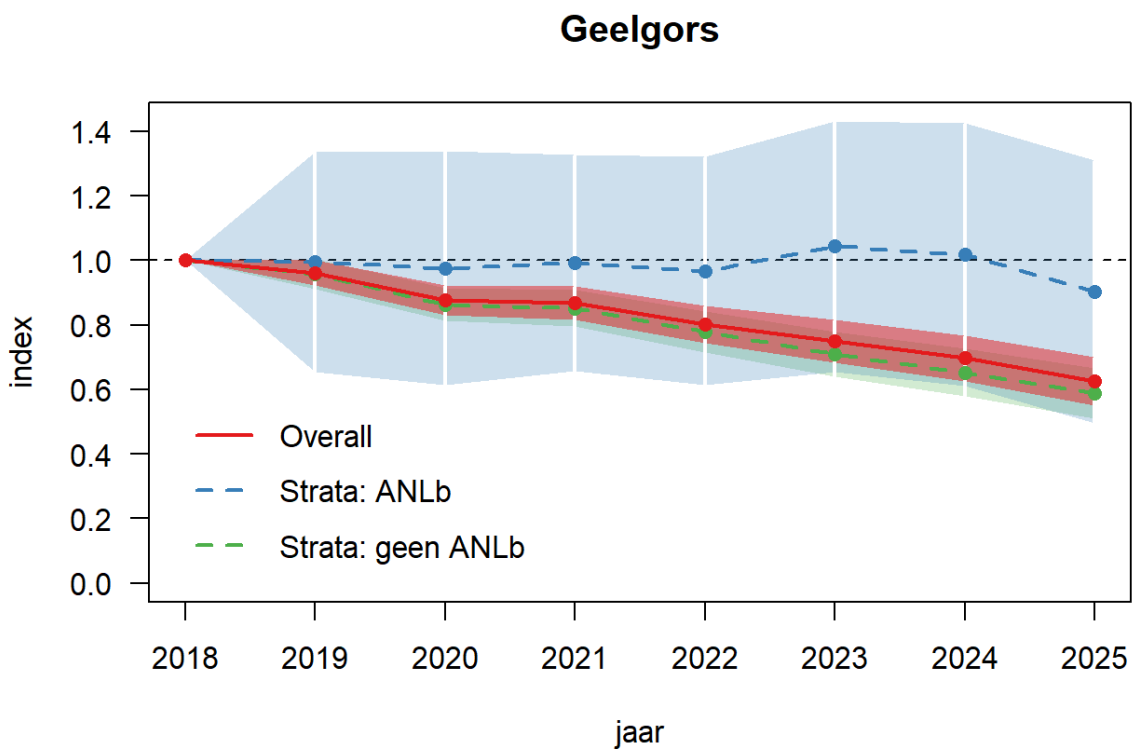

Figuur 4.4. Trend van de geelgors in leefgebied dooradering in Drenthe, periode 2018-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2018. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

De afname van de geelgors in dooraderingsgebied is vergelijkbaar met de ontwikkeling in open akkerland. In tegenstelling tot het akkerland lijkt er in dooraderingsgebied wel een effect van ANLb beheer te zijn.

4.2.4 Gekraagde roodstaart

De trend van de gekraagde roodstaart in de Drentse dooradering is onzeker; de gemiddelde jaarlijkse afname van 1.9% is niet significant. Er is geen verschil in trends tussen gebieden met en gebieden zonder ANLb-beheer (Wald = 0.53, *df* = 1, *P* = 0.466). Dichtheden lijken wat hoger in gebieden met ANLb (gemiddeld 0.10 broedpaar per telpunt tegenover 0.06), maar dit verschil is niet significant (EMM: 1.75±0.56, *P* = 0.079).

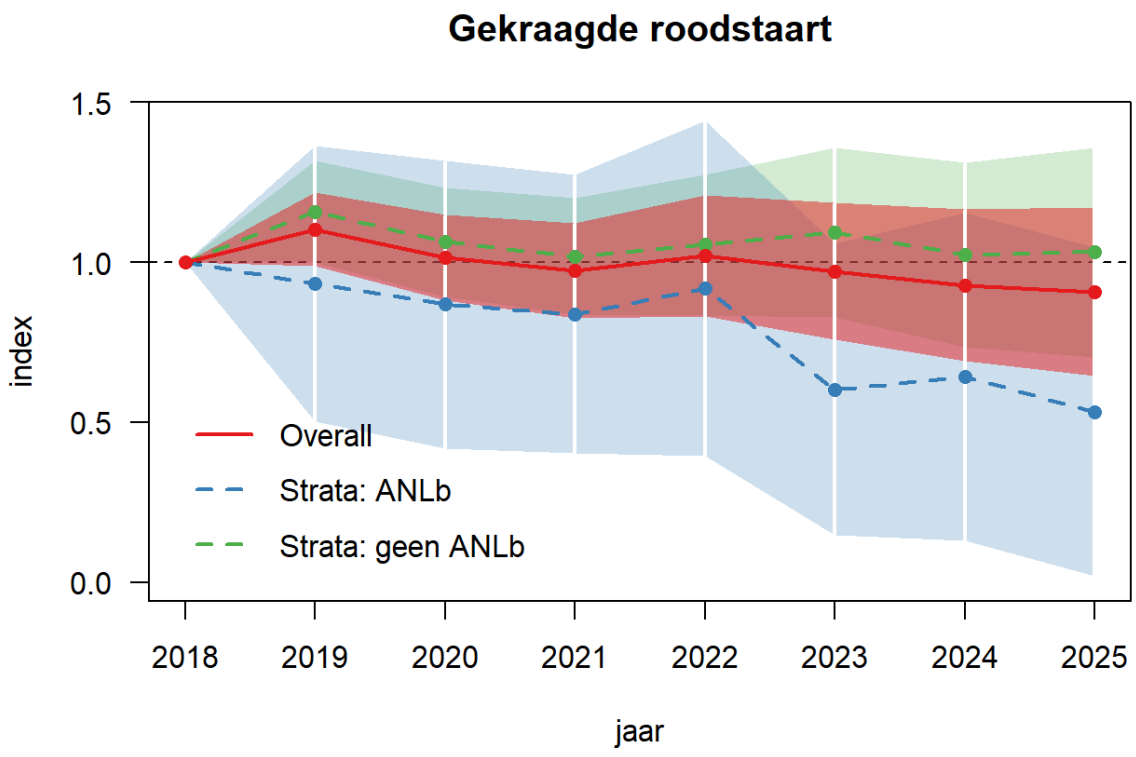

Figuur 4.5. Trend van de gekraagde roodstaart in leefgebied dooradering in Drenthe, periode 2018-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2018. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

4.2.5 Grasmus

Grasmussen nemen jaarlijks af met 2.3% (niet-significant). De trend is gelijk voor de verschillende gebieden (Wald = 0.17, *df* = 1, *P* = 0.679). Dichtheden verschillen wel met 1.2 broedparen per telpunt in ANLb-gebieden en 0.7 territoria in gebieden zonder ANLb (EMM: 1.64±0.23, *P* = 0.0005***).

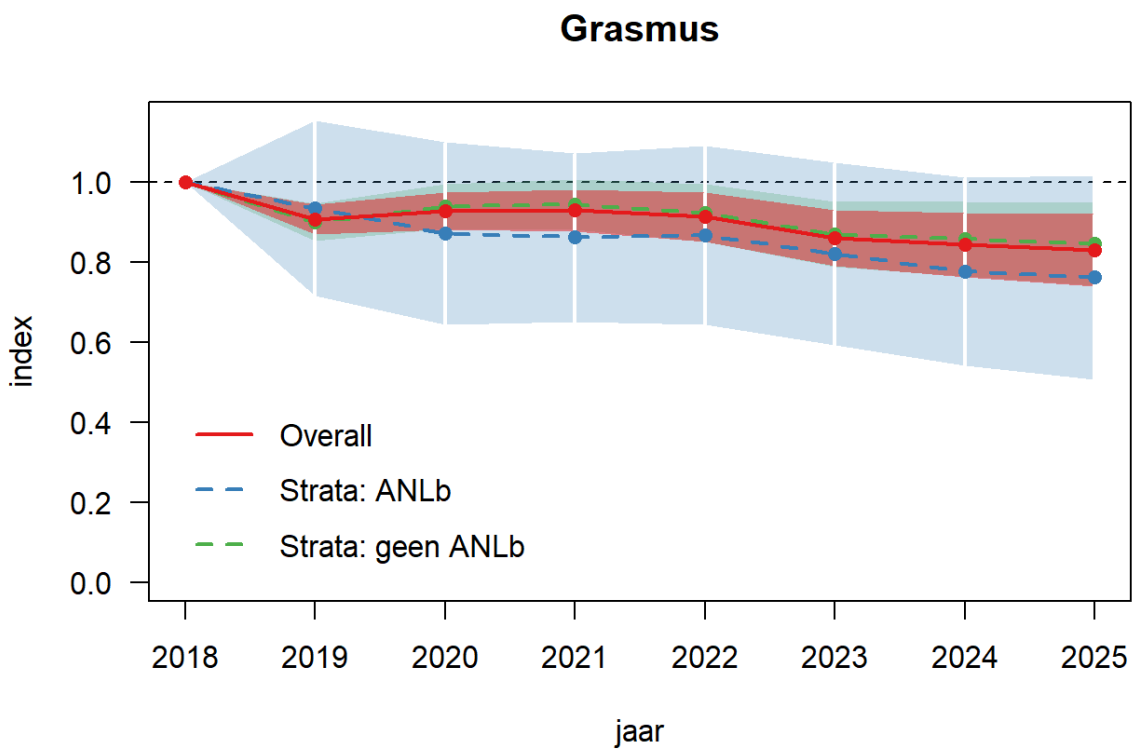

Figuur 4.6. Trend van de grasmus in leefgebied dooradering in Drenthe, periode 2018-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2018. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

4.2.6 Grote lijster

De trend van de grote lijster is onzeker (afname -11.6% per jaar; niet significant). Er is geen verschil in trends tussen gebieden met ANLb-beheer en gebieden zonder ANLb (Wald = 0.00, *df* = 1, *P* = 0.973). Ondanks de lage aantallen is er wel een verschil in dichtheid; er komen gemiddeld 0.03 broedparen voor op telpunten met ANLb tegenover 0.01 op telpunten zonder ANLb (EMM: 2.90±1.42, *P* = 0.029*).

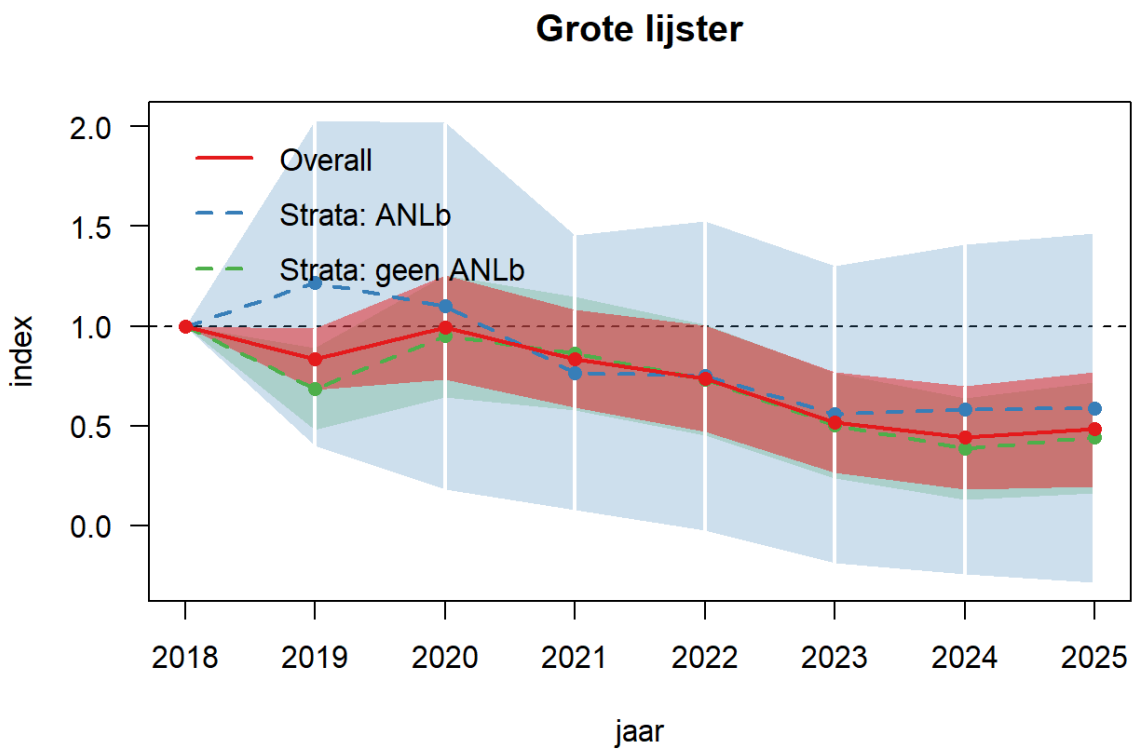

Figuur 4.7. Trend van de grote lijster in leefgebied dooradering in Drenthe, periode 2018-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2018. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

4.2.7 Kneu

De kneu neemt sterk af in droge dooradering in Drenthe, met 11.8% per jaar. Deze afnemende trend is gelijk voor de verschillende gebieden (Wald = 0.17, *df* = 1, *P* = 0.684). Ook is er geen verschil in dichtheid op telpunten met en telpunten zonder ANLb (EMM: 1.44±0.37, *P* = 0.160).

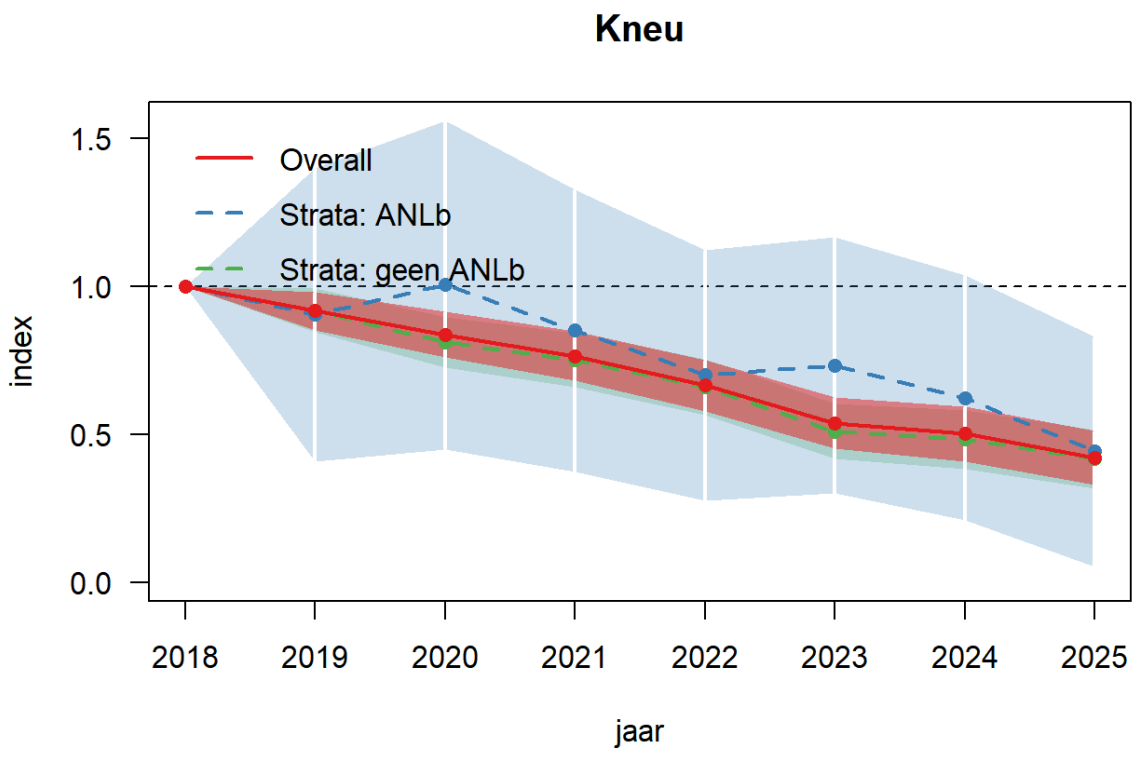

Figuur 4.8. Trend van de kneu in leefgebied dooradering in Drenthe, periode 2018-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2018. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

4.2.8 Spreeuw

Spreeuwen nemen met 2.9% per jaar toe (niet-significant/onzekere trend), hierbij is geen verschil te zien tussen telpunten met ANLb en telpunten zonder ANLb (Wald = 0.01, *df* = 1, *P* = 0.938). Dichtheden laten wel een significant verschil zien, met gemiddeld 0.19 territoria per telpunt in gebieden met ANLb tegenover 0.09 territoria in gebieden zonder ANLb (EMM: 2.15±0.68, *P* = 0.015*).

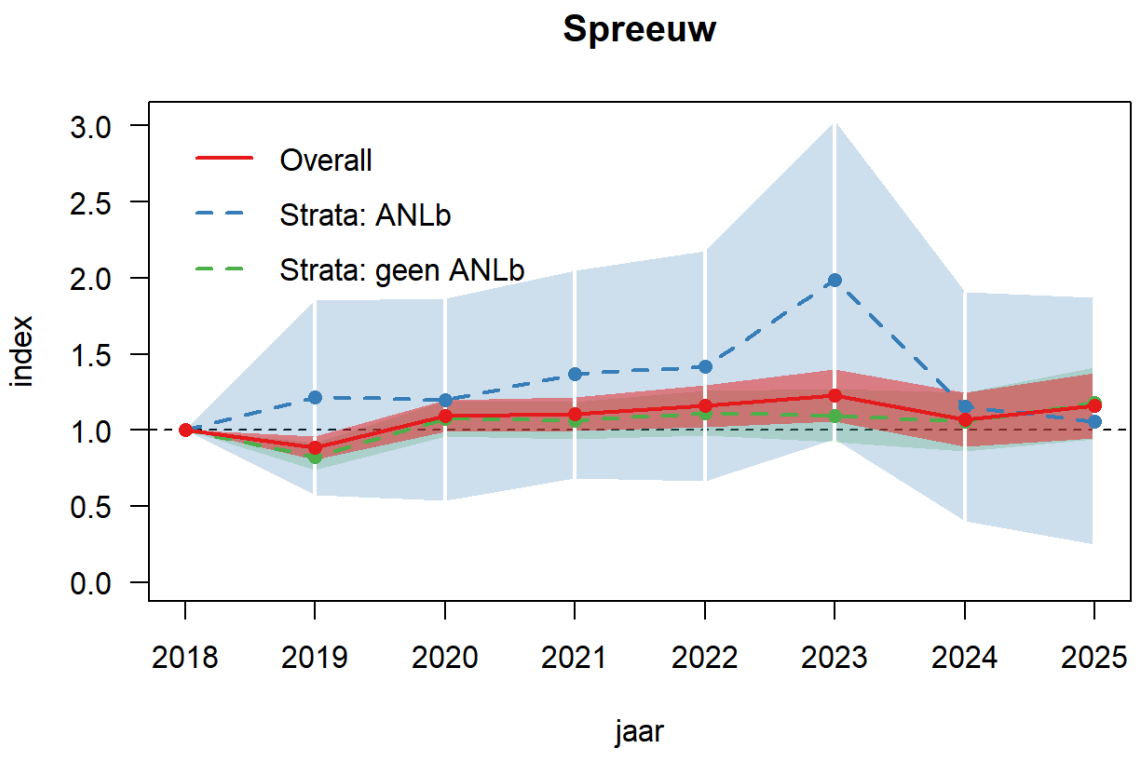

Figuur 4.9. Trend van de spreeuw in leefgebied dooradering in Drenthe, periode 2018-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2018. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

4.2.9 Torenvalk

Ook de trend van de torenvalk in droge dooradering is onzeker (+7.7%; niet significant). Er is geen verschil in aantalontwikkeling in de verschillende gebieden (Wald = 0.01, *df* = 1, *P* = 0.908). Tevens is er geen verschil in aantallen territoria per telpunt in gebieden met en zonder ANLb-beheer (EMM: EMM: 0.51±0.24, *P* = 0.147).

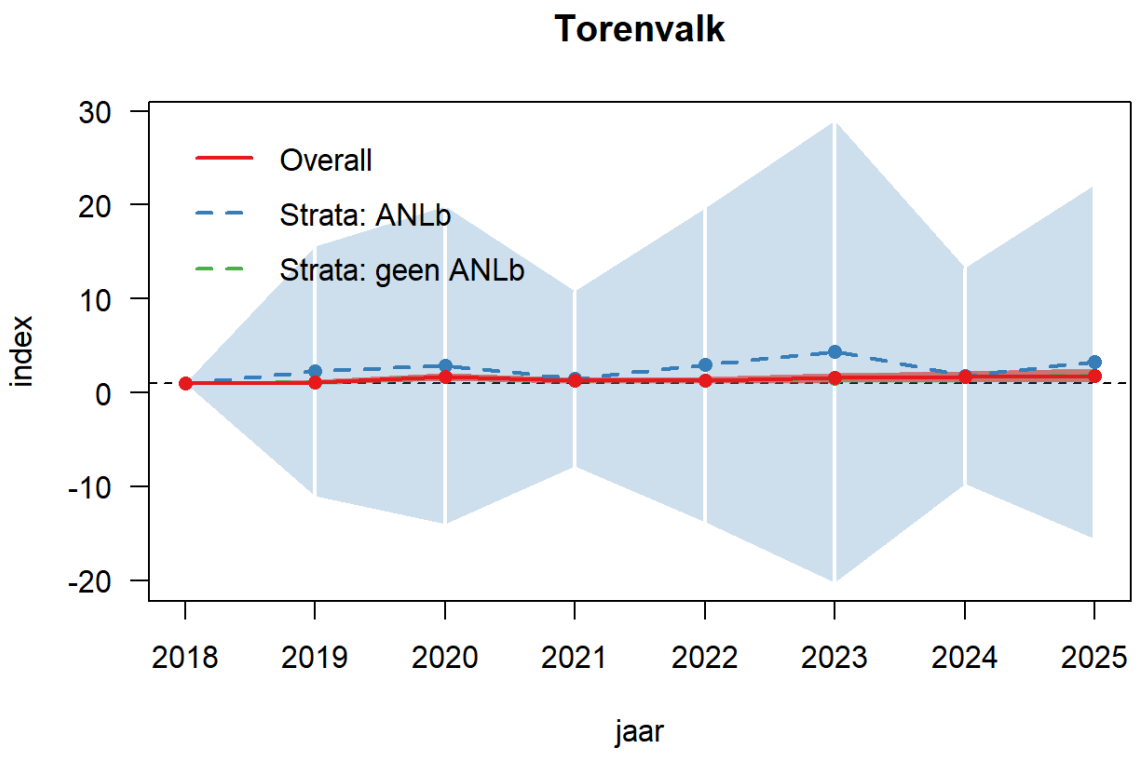

Figuur 4.10. Trend van de torenvalk in leefgebied dooradering in Drenthe, periode 2018-2025. Weergegeven zijn de indices ten opzichte van referentiejaar 2018. De rode lijn is de geschatte trendlijn van alle telpunten samen. Ook weergegeven zijn de trendlijnen van telpunten in gebieden met ANLb-beheer (blauw) en zonder ANLb-beheer (groen), alsmede de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen (gearceerde vlakken).

Foto 4.2 Vrouwtje Torenvalk in het agrarisch gebied bij Smilde. Torenvalken gebruiken vaak een paaltje om een prooi te rippen en naar binnen te werken. Grietmanswijk Smilde, 5 april 2023. © Henk Jan Ottens. GKA.

5. Niet broedvogels en zoogdieren

5.1 Niet-broedvogels en zoogdieren

De basis van het meetnet ligt in het registreren van plaatsgebonden individuen of met andere woorden, territoriale vogels. Maar in absolute aantallen zijn het vooral niet territoriale vogels die het meest worden aangetroffen. Groepen vogels die pleisteren op de akkers en velden om te rusten of op zoek zijn naar voedsel. Of doortrekkers die op weg zijn naar verder gelegen broedgebieden. In Tabel 5.1 is een overzicht gegeven van een 111 soorten die zijn gezien of gehoord op de telpunten en niet de toets doorstonden om te kunnen worden aangemerkt als broedvogels.

In 2025 was het aantal registraties van muizeneters (blauwe kiekendief, bruine kiekendief, grauwe kiekendief, buizerd, torenvalk, blauwe reiger en grote zilverreiger) terug op het niveau van 2023. Een fors verschil met 2024 (Ottens 2024) toen op de Drentse telpunten veel muizeneters werden gezien. Dit was mogelijk het gevolg van een lage muizenstand wat zwervend gedrag in de hand werkt en daarmee de zichtbaarheid van deze soorten. Een vergelijkbare piek van 'zwervende' muizeneters werd in 2020 gezien. In 2025 werden gesommeerd een totaal van 671 doortrekkende kramsvogels op de telpunten gezien. In 2024 waren dit er slechts 45. Overigens is dit nog maar een schijntje vergeleken met de duizenden doortrekkende kramsvogels in de jaren 2019 en 2020. Het aantal doortrekkende tapuiten in Drenthe is stabiel. Jaarlijks worden op de telpunten in Drenthe ongeveer honderd tapuiten gezien met piekjaren tot 250 tapuiten. Het zijn vooral vogels die op weg zijn naar broedgebieden in Scandinavië. Broedverdachte tapuiten (gepaard en tot diep in mei aanwezig) worden zelden in het agrarisch gebied van Drenthe opgemerkt.

Binnen het meetnet agrarische soorten worden niet alleen vogels genoteerd. Het systeem biedt ook de mogelijkheid om waarnemingen van zoogdieren in te voeren. In 2025 werden de volgende zoogdieren aangetroffen op de telpunten: haas (386), ree (314), huiskat (13), konijn (6), vos (4), eekhoorn (1), egel (1), eekhoorn (3) hermelijn (1), bever 1, muskusrat (1). Het ontbreken van muizen en mollen in het overzicht laat zien dat, hoewel talrijk, de kleinere zoogdieren niet zomaar worden gezien. Binnen een telpunt in de buurt van Eerste Exloërmond werd een zwemmende bever gezien die gezien de vraatsporen het had voorzien op de suikerbieten in een aangrenzend perceel. Niet heel verstandig deze 'suikerboost' voor een soort waarbij het gebit een belangrijk stuk gereedschap is.

Tabel 5.1 Waargenomen niet-broedvogelsoorten in de leefgebieden open akkerland en dooradering in de provincie Drenthe in 2024. De tien meest waargenomen soorten zijn groen gemarkeerd.

Soort	Aantal	Soort	Aantal	Soort	Aantal
aalscholver	64	kauw	265	roodborst	1
beflijster	2	kemphaan	22	roodborsttapuit	5
bergeend	5	kievit	231	scholekster	17
blauwe kiekendief	5	kip	4	slobeend	24
blauwe reiger	128	kleine karekiet	1	smelleken	1
boerenzwaluw	519	kleine mantelmeeuw	777	smient	3
boomleeuwerik	1	kleine plevier	2	soepeend	3
boompieper	1	kneu	59	sperwer	6
bosruiter	5	knobbelzwaan	75	spreeuw	1292
brandgans	292	koekoek	10	stadsduif	2
bruine kiekendief	18	kokmeeuw	511	stormmeeuw	78
buizerd	65	kolgans	3	tapuit	89
ekster	1	koolmees	9	tjiftjaf	2
fazant	15	koperwiek	1	toendrarietgans	3
fitis	1	kraanvogel	29	torenvalk	17
gaai	9	krakeend	25	tuinfluiter	1
geelgors	4	kramsvogel	671	tureluur	27
gele kwikstaart	39	kuifeend	32	veldleeuwerik	2
gierzwaluw	49	lepelaar	16	vink	8
goudplevier	11	meerkoet	24	visdief	21
goudvink	2	merel	4	waterhoen	2
graspieper	172	nijlgans	120	watersnip	20
grauwe gans	1554	noordse stern	1	wilde eend	363
groenling	15	oeverloper	1	wintertaling	29
groenpootruiter	5	oeverzwaluw	37	witgat	10
grote bonte specht	1	ooievaar	105	witte kwikstaart	28
grote canadese gans	33	paapje	1	wulp	16
grote gele kwikstaart	1	pimpelmees	2	zanglijster	4
grote lijster	1	putter	41	zeearend	1
grote mantelmeeuw	127	raaf	20	zilvermeeuw	1
grote zilverreiger	15	regenwulp	27	zomertaling	2
grutto	4	rietgors	21	zwarte kraai	536
havik	2	rietzanger	3	zwarte ruiter	1
holenduif	336	ringmus	45	zwarte stern	1
houtduif	196	rode wouw	6	zwarte wouw	1
huismus	132	roek	1215	zwarte zwaan	1
huiszwaluw	29	roerdomp	1	zwartkop	5

6. Conclusie en aanbevelingen

In zowel het leefgebied open akkerland als in dooradering nemen doelsoorten systematisch en jaarlijks in een vergelijkbaar tempo af. Bij veel doelsoorten remt agrarisch natuurbeheer de achteruitgang en is het punt bijna bereikt dat afnames van doelsoorten op punten met ANLb tot stilstand is gebracht. Anders gezegd: Het verschil tussen de ecologische behoefte van soorten enerzijds en het vermogen van agrarische natuurmaatregelen om dit gat op te vullen komt steeds dichter bij elkaar.
Echter het voorzien in ecologische behoeften is complex en verschilt per soort. Zo jubelt een veldleeuwerik bij een aanzienlijke lap grasland, buitelen kieviten over elkaar bij een natte akker en dansen kneutjes en geelgorzen van geluk als voorzien wordt in struwelen. Allemaal doelsoorten maar ze vergen ieder een eigen aanpak! En dus rijst de vraag voor welke soort, op welke manier en waar? En zijn ANLb-pakketten voor dit doel ook voldoende uitgerust en waar zou voor verbetering op in moeten worden gezet?

Een analyse van het huidige maatregelenpakket toont in open akkerland in meerderheid de inzet van randenbeheer en in dooraderingsgebied is bijna alleen sprake van randenbeheer. Daarnaast is in open akkerland een vijfde ingericht voor wintermaatregelen en een kwart van de oppervlakte heeft een volveldse inrichting. Gedurende de tellingen is tevens op telpunten de ligging en het beheer van de natuurmaatregelen beoordeeld, waarbij cijfers zijn gegeven van 1 t/m 5. Laag gewaardeerd ANLb ontving een 1 en een optimale invulling werd met een vijf beoordeeld. Het gemiddelde cijfer op 26 telpunten met ANLb bedroeg in 2025 een 3.4. Een bovengemiddeld cijfer omdat veel maatregelen goed beheerd en overwegend op ecologisch relevante plekken lagen. Door de bank genomen is het beheer en de ligging op orde, mits niet te verruigd en te hoog opkomend.
Dat geldt minder voor de keuze van de pakketten. Hoewel er de afgelopen jaren flinke stappen zijn gezet zijn om tot een volveldse inrichting van percelen te komen bestaat ANLb in meerderheid van de oppervlakte uit randenbeheer. En daar weten we van dat de lijnvormige elementen vooral in voedsel voorzien maar minder in broedgelegenheid. Dat doen veel broedvogels daarom in aangrenzende gewassen waardoor ze kwetsbaar zijn voor landbouwkundige werkzaamheden (Ottens 2013).
Toekomstig ANLb beheer zou (nog) meer moeten inzetten op de aanleg van volveldse maatregelen die voor akkervogels op ecologische relevante locaties wordt neergelegd. De aanleg van vogelakkers, braaklegging, breder gezaaid graan, plasdrassen en uitgesteld maaibeheer zijn de ‘rode lopers’ van het agrarisch natuurbeheer en vormen primair het uitgangspunt voor leefgebiedverbetering. In combinatie met meerjarige en negen meter brede akkerranden wordt de kwaliteit van leefgebieden verder duurzaam geoptimaliseerd.

De ontwikkeling van soorten bij ANLb in het leefgebied dooradering is op dit moment nog onzeker. De beperkte oppervlakte van het natuurbeheer is hiervoor verantwoordelijk in combinatie met een grote diversiteit aan landschapstypen, waardoor ANLb effecten sowieso lastig meetbaar zijn. Ook de omvang van het leefgebied verwaterd de mogelijkheden om soortgericht tot leefgebiedverbetering te kunnen komen.
Het is daarom goed om de verdeling en het aantal telpunten in het leefgebied dooradering nog eens tegen het licht te houden. Door het verruimen van de begrenzing is de dekkingsgraad van het aantal telpunten per oppervlakte leefgebied gezakt naar 1 telpunt per 2000 hectare. Door de lage dekkingsgraad is aanbevolen om niet uit te gaan van een willekeurige verdeling maar om telpunten te koppelen aan belangrijke landschapstypen zoals beekdalen en essen. De totale oppervlakte van beide landschapstypen in dooraderingsgebied is ongeveer 45.000 hectare. Voor een vergelijkbare dichtheid met telpunten als in open akkerland zouden in dat geval geschat 120 telpunten nodig zijn, waarbij 30

telpunten jaarlijks worden geteld en 45 telpunten roulerend om het jaar. Het zou een verdubbeling van het aantal telpunten zijn ten opzichte van de huidige opzet met 60 telpunten.

De graspieper en de wulp zijn niet als doelsoorten opgenomen in het Natuurbeheerplan, maar zijn toch belangrijke vertegenwoordigers in het agrarisch gebied in Drenthe. De dichtheden van graspiepers liggen een factor 3 hoger in dooraderingsgebied ten opzichte van open akkerland. De meeste graspiepers zijn te vinden in gebieden met een wat hogere grondwaterspiegel zoals in beekdalen. Ook wulpen zijn veelvuldig in beekdalen te vinden waarin de dichtheid aan nestelende paren kan oplopen tot 8 paar per 100 hectare. Boompieper, geelgors, grasmus, grote lijster en kneu zijn goede vertegenwoordigers van kleinschalige zandgronden, de essen, zodat effectief kan worden ingezet op leefgebiedverbetering voor deze soorten.

7. Literatuur

Ottens, H.J. (2013). Evaluatierapport Meetnet Agrarische Soorten in Collectieve Beheergebieden in Drenthe in 2013. Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, Scheemda.

Ottens, H.J. (2016). Evaluatierapport Meetnet Agrarische Soorten en patrijzentellingen in Collectieve Beheergebieden in Drenthe in 2016. Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, Scheemda.

Ottens, H. J., Roelofs, Y. & Wiersma, P. (2023). Meetnet Agrarische Soorten en patrijzentellingen in Drenthe in 2020-2022. GKA-Rapport 2023-10. Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Scheemda.

Ottens H. J. (2024). Meetnet Agrarische Soorten in de provincie Drenthe in 2024. GKA-Rapport 2024-10. Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Zuidlaren.

Teunissen, W.A., Wiersma, P., de Jong, A., Kleyheeg, E. & Vergeer, J.W. (2019). Handleiding voor het Meetnet Agrarische Soorten. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

8. Bijlagen

Bijlage 1. Overzicht patrijzentellingen 2011-2025

Gebied	2011	2014	2016	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Noordenveld 1	-	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-
Noordenveld 2	5	6	8	3	-	2	-	-	1	-	-
Noordenveld 3	-	-	2	0	-	1	-	-	-	0	-
Noordenveld 4	0	0	0	0	-	0	-	-	-	0	-
Smilde	-	-	2	-	0	-	-	0	-	-	0
Deurze	-	-	2	-	2	-	4	-	-	0	-
Vredenheim/Nijlande	3	-	3	1	-	2	-	-	0	-	-
Rolderveld	6	-	0	-	0	-	1	-	-	0	-
Eexterveld 1	7	2	5	1	-	0	-	-	0	-	-
Eexterveld 2	0	0	0	0	-	0	-	-	-	0	-
Buinen 1	-	2	3	-	3	-	2	-	-	2	-
Buinen 2	-	-	3	-	1	-	4	-	-	2	-
Westdorp	-	-	0	-	2	-	2	-	-	0	-
Eeserveen	-	-	1	-	1	-	3	-	-	1	-
Odoornerveen	1	6	2	-	3	-	3	-	-	3	-
Valthermond 1	-	0	0	-	0	-	-	1	-	-	0
Valthermond 2	-	0	1	-	0	-	-	0	-	-	0
Valthermond 3	-	1	0	-	0	-	-	0	-	-	0
Valthermond 4	-	1	0	-	0	-	-	0	-	-	0
Valthermond 5	-	0	0	-	3	-	-	3	-	-	0
Valthermond 3a	-	1	0	-	0	-	-	0	-	-	0
Broekstreek 1	5	3	0	0	-	-	1	-	-	0	-
Broekstreek 2	6	5	5	4	-	-	7	-	-	10	-
Witteveen	-	-	1	2	-	2	-	-	-	1	-
Nieuw Balinge	-	-	2	-	4	-	-	3	-	-	3
Barger-Compascuum	-	-	2	-	4	-	-	2	-	-	1
Gemiddeld	3.7	1.9	1.6	1.1	1.4	0.9	3.0	1.0	0.3	1.4	0.4

Bijlage 2. Overzicht patrijzenwaarnemingen en habitatinformatie 2023-2025

nr	transect	datum	tijdstip wrn	gewas
1	Noordenveld 2	16-3-2023	19:36	groenbemester bewerkt
2	Witteveen	11-3-2024	19:12	wintertarwe
3	Eeserveen	14-3-2024	19:48	groenbemester
4	Broekstreek 2	18-3-2024	19:21	groenbemester
5	Broekstreek 2	18-3-2024	19:30	graanstoppel + straatgras
6	Broekstreek 2	18-3-2024	19:31	graanstoppel + straatgras
7	Broekstreek 2	18-3-2024	19:45	graanstoppel
8	Broekstreek 2	18-3-2024	19:49	straatgras + vogelmuur
9	Broekstreek 2	18-3-2024	19:55	extensief grasland
10	Broekstreek 2	18-3-2024	20:22	groenbemester
11	Broekstreek 2	18-3-2024	20:29	bouwland + straatgras
12	Broekstreek 2	18-3-2024	20:38	bouwland + straatgras
13	Broekstreek 2	18-3-2024	20:48	bouwland kaal
14	Odoornerveen	19-3-2024	20:32	groenbemester + graanstoppel
15	Odoornerveen	19-3-2024	21:27	groendbemester + vogelmuur
16	Odoornerveen	19-3-2024	21:27	bouwland kaal
17	Buinen 1	25-3-2024	19:30	wintertarwe
18	Buinen 1	25-3-2024	19:52	bouwland kaal
19	Bronnegerveen	26-3-2024	19:34	aardappelstoppel
20	Bronnegerveen	26-3-2024	19:34	groenbemester
21	Nieuw Balinge	3-3-2025	19:18	onduidelijk
22	Nieuw Balinge	3-3-2025	19:58	groenbemester
23	Nieuw Balinge	3-3-2025	20:20	maisstoppel + doorzaai graan
24	Bargercompascuum	6-3-2025	19:25	groenbemester doodgespoten onbewerkt

Bijlage 3. Overzicht pakketten ANLb Beheer 2025 AND

Pakketcode	Open Akkerland	type	periode	opp	aandeel
A40a	Vogelgraan met stoppel	volvelds	broedseizoen	147,3	14,8%
A16a	Vogelakker, meerjarig	volvelds	broedseizoen	55,3	5,6%
A50c	Vogelvriendelijke teelt eiwitgewas (vroeg)	volvelds	broedseizoen	37,0	3,7%
A50a	Luzerne met aangepast maairegime (broedhabitat): vanaf 15 juni	volvelds	broedseizoen	8,7	0,9%
A13c	botanisch waardevolle weiderand (4 indicatorsoorten)	volvelds	broedseizoen	1,0	0,1%
A50d	Vogelvriendelijke teelt eiwitgewas (laat)	volvelds	broedseizoen	1,0	0,1%
A50b	Luzerne met aangepast maairegime (broed- en ruihabitat): vanaf 15 juni	volvelds	broedseizoen	0,1	0,0%
A19a	Kruidenrijke akkerrand	rand	broedseizoen	544,8	54,7%
A19a.4.02	Kruidenrijke akkerrand langs veenwijken	rand	broedseizoen	11,7	1,2%
A15b	Wintervoedselakker 1 juli tot 1 april	volvelds	wintervoedsel	142,6	14,3%
A14c	Gewasresten en -stoppels als wintervoedsel	volvelds	wintervoedsel	34,4	3,5%
A14d	Winterstoppel: graanstoppel als gewasrest	volvelds	wintervoedsel	11,8	1,2%
	Totaal			995,7	100,0

Pakketcode	Dooradering	type	periode	opp	aandeel
A13d	botanisch waardevolle hooilandrand (4 indicatorsoorten)	rand	broedseizoen	180,5	38,2%
A13c	botanisch waardevolle weiderand (4 indicatorsoorten)	rand	broedseizoen	146,9	31,1%
A19a	kruidenrijke akkerrand	rand	broedseizoen	142,3	30,1%
A13h	botanisch hooiland extra divers (8 indicatorsoorten)	volvelds	broedseizoen	2,7	0,6%
	Totaal			472,4	100,0

Bijlage 4/5. Trendanalyse en dichtheden per telpunten van doelsoorten van het leefgebied dooradering 2018-2025

Bijlage 4. Trendgegevens van aantal broedparen in het leefgebied **dooradering** in de periode 2018-2025 in de provincie Drenthe. *n* = aantal plots met positieve waarde. Het effect van aanwezigheid van ANLb-maatregelen (wel/niet) is getoetst in rtrim met een lineair model met ANLb als covariaat. Significantie van ANLb is getoetst met een Wald-toets. Significantie (S): ns = niet-significant ($P > 0.05$), $^{*}P < 0.05$, $^{**}P < 0.01$, $^{***}P < 0.001$.

Soort	Trend	Classificatie	*n*	Effect ANLb (Wald-toets, *df* = 1)	S
Boompieper	-3.7% ± 2.9	Onzeker	272	$W = 0.61$, $P = 0.417$	ns
Bosrietzanger	+3.2% ± 6.8	Onzeker	88	$W = 0.59$, $P = 0.549$	ns
Geelgors	-6.3% ± 1.6	Matige afname	706	$W = 1.97$, $P = 0.160$	ns
Gekraagde roodstaart	-1.9% ± 3.9	Onzeker	176	$W = 0.53$, $P = 0.466$	ns
Grasmus	-2.3% ± 1.5	Onzeker	760	$W = 0.17$, $P = 0.679$	ns
Grote lijster	-11.6% ± 7.7	Onzeker	58	W = 0.00, P = 0.973	ns
Kneu	-11.8% ± 2.6	Sterke afname	303	W = 0.17, P = 0.684	ns
Patrijs	-0.9% ± 6.7	Onzeker	56	-	
Spreeuw	+2.9% ± 2.7	Onzeker	264	W = 0.01, P = 0.938	ns
Torenvalk	+7.7% ± 5.6	Onzeker	108	W = 0.01, P = 0.908	ns

Bijlage 5. Meervoudige vergelijking van gemiddelde dichtheden van het aantal broedparen per telcirkel (28.3 ha) in het leefgebied **dooradering** in de periode 2018-2025 in de provincie Drenthe. Weergegeven is de dichtheid ± standaardfout, *n*-waarden (aantal plots met positieve waarde), de contrast-ratio, de *P*-waarde en de significantie (S): ns = niet-significant ($P > 0.05$), **.**$P < 0.1$, $*P < 0.05$, $**P < 0.01$, $***P < 0.001$.

	dichtheid/plot		steekproefgrootte				
Soort	ANLb	geen ANLb	ANLb	geen ANLb	Ratio	*P*-waarde	S
Boompieper	0.321 ± 0.09	0.072 ± 0.01	59	213	4.43 ± 1.36	<0.0001	***
Bosrietzanger	0.01 ± 0.01	0.00 ± 0.00	17	71	2.01 ± 1.34	0.2939	ns
Geelgors	0.84 ± 0.14	0.64 ± 0.05	86	620	1.31 ± 0.22	0.0987	ns.
Gekraagde roodstaart	0.10 ± 0.03	0.06 ± 0.01	27	149	1.75 ± 0.56	0.0793	ns.
Grasmus	1.221 ± 0.17	0.744 ± 0.04	104	656	1.64 ± 0.23	0.0005	***
Grote lijster	0.03 ± 0.07	0.01 ± 0.00	13	45	2.9 ± 1.42	0.0294	*
Kneu	0.22 ± 0.06	0.15 ± 0.02	43	260	1.44 ± 0.37	0.1599	ns
Spreeuw	0.193 ± 0.06	0.089 ± 0.02	49	215	2.15 ± 0.68	0.0149	*
Torenvalk	0.027 ± 0.01	0.053 ± 0.01	6	102	0.505 ± 0.24	0.1467	ns

Bijlage 6/7. Trendanalyse en dichtheden per telpunten van doelsoorten van het leefgebied open akkerland 2011-2025

Bijlage 6. Trendgegevens van aantal broedparen in het leefgebied **open akkerland** in de periode 2011-2025. . *n* = aantal plots met positieve waarde. Het effect van aanwezigheid van ANLb-maatregelen (wel/niet) is getoetst in rtrim met een lineair model met ANLb als covariaat. Significantie van ANLb is getoetst met een Wald-toets. Significantie (S): ns = niet-significant ($P > 0.05$), $^{*}P < 0.05$, $^{**}P < 0.01$, $^{***}P < 0.001$.

Soort	Trend	Classificatie	*n*	Effect ANLb (Wald-toets, *df* = 1)	S
Blauwborst	+2.6% ± 1.3	Onzeker	482	$W = 0.30$, $P = 0.583$	ns
Fazant	+3.1% ± 1.0	Matige toename	636	$W = 14.35$, $P < 0.001$	***[1]
Geelgors	-4.0% ± 0.6	Matige afname	1347	$W = 0.08$, $P = 0.774$	ns
Gele Kwikstaart	-0.5% ± 0.5	Stabiel	1478	$W = 1.60$, $P = 0.206$	ns
Grasmus	-1.8% ± 0.7	Matige afname	1095	$W = 0.42$, $P = 0.515$	ns
Graspieper	-5.3% ± 0.9	Matige afname	684	$W = 0.04$, $P = 0.836$	ns
Kievit	-2.6% ± 0.5	Matige afname	1191	$W = 0.37$, $P = 0.543$	ns
Kneu	+6.5% ± 1.8	Matige toename	297	$W = 1.06$, $P = 0.302$	ns
Kwartel	+0.8% ± 1.3	Stabiel	385	$W = 2.96$, $P = 0.085$	ns
Patrijs	-5.4% ± 2.7	Onzeker	96	$W = 0.56$, $P = 0.454$	ns
Ringmus	-10.8% ± 5.3	Onzeker	32	$W = 3.37$, $P = 0.066$	ns
Scholekster	-2.4% ± 1.7	Onzeker	267	$W = 0.01$, $P = 0.914$	ns
Torenvalk	+3.1% ± 2.8	Onzeker	129	$W = 0.26$, $P = 0.611$	ns
Veldleeuwerik	-1.5% ± 0.4	Matige afname	1568	$W = 1.93$, $P = 0.165$	ns
Wulp	+2.4% ± 1.6	Onzeker	330	$W = 0.46$, $P = 0.499$	ns

[1]Positief met ANLb, stabiel zonder ANLb

Bijlage 7. Meervoudige vergelijking van gemiddelde dichtheden van het aantal broedparen per telcirkel (28.3 ha) in het leefgebied **open akker** in de periode 2011-2025. Weergegeven is de dichtheid ± standaardfout, *n*-waarden (aantal plots met positieve waarde), de contrast-ratio, de *P*-waarde en de significantie (S): ns = niet-significant ($P > 0.05$), .$P < 0.1$, *$P < 0.05$, **$P < 0.01$, ***$P < 0.001$.

	gemiddelde dichtheid/plot		Steekproefgrootte (*n*)				
Soort	ANLb	geen ANLb	ANLb	geen ANLb	Ratio	*P*-waarde	S
Blauwborst	0.246 ± 0.04	0.249 ± 0.03	136	346	0.986 ± 0.15	0.9246	ns
Fazant	0.408 ± 0.05	0.287 ± 0.03	204	432	1.42 ± 0.19	0.0073	**
Geelgors	1.39 ± 0.11	1.25 ± 0.08	358	989	1.11 ± 0.07	0.1006	ns
Gele Kwikstaart	1.66 ± 0.10	1.94 ± 0.09	378	1100	0.855 ± 0.05	0.0122	*
Grasmus	1.510 ± 0.10	0.857 ± 0.04	358	737	1.76 ± 0.13	<0.0001	***
Graspieper	0.365 ± 0.04	0.383 ± 0.03	171	513	0.953 ± 0.12	0.6916	ns
Kievit	1.20 ± 0.10	1.29 ± 0.09	291	900	0.929 ± 0.08	0.3654	ns
Kneu	0.192 ± 0.00	0.109 ± 0.00	107	190	1.751 ± 0.00	<0.0001	***
Kwartel	0.258 ± 0.04	0.212 ± 0.03	118	267	1.22 ± 0.16	0.1288	ns
Patrijs	0.035 ± 0.01	0.028 ± 0.00	30	66	1.25 ± 0.35	0.4346	ns
Ringmus	0.000 ± 0.00	0.000 ± 0.00	11	21	3.04 ± 2.75	0.2190	ns
Scholekster	0.084 ± 0.02	0.141 ± 0.02	47	220	0.595 ± 0.11	0.0048	**
Torenvalk	0.054 ± 0.01	0.033 ± 0.01	50	79	1.61 ± 0.39	0.0514	ns.
Veldleeuwerik	2.76 ± 0.15	2.52 ± 0.10	420	1148	1.09 ± 0.06	0.1031	ns
Wulp	0.095 ± 0.02	0.157 ± 0.02	58	272	0.607 ± 0.11	0.0066	**

Bijlage 8. Verspreidingskaart Patrijs transect 2023

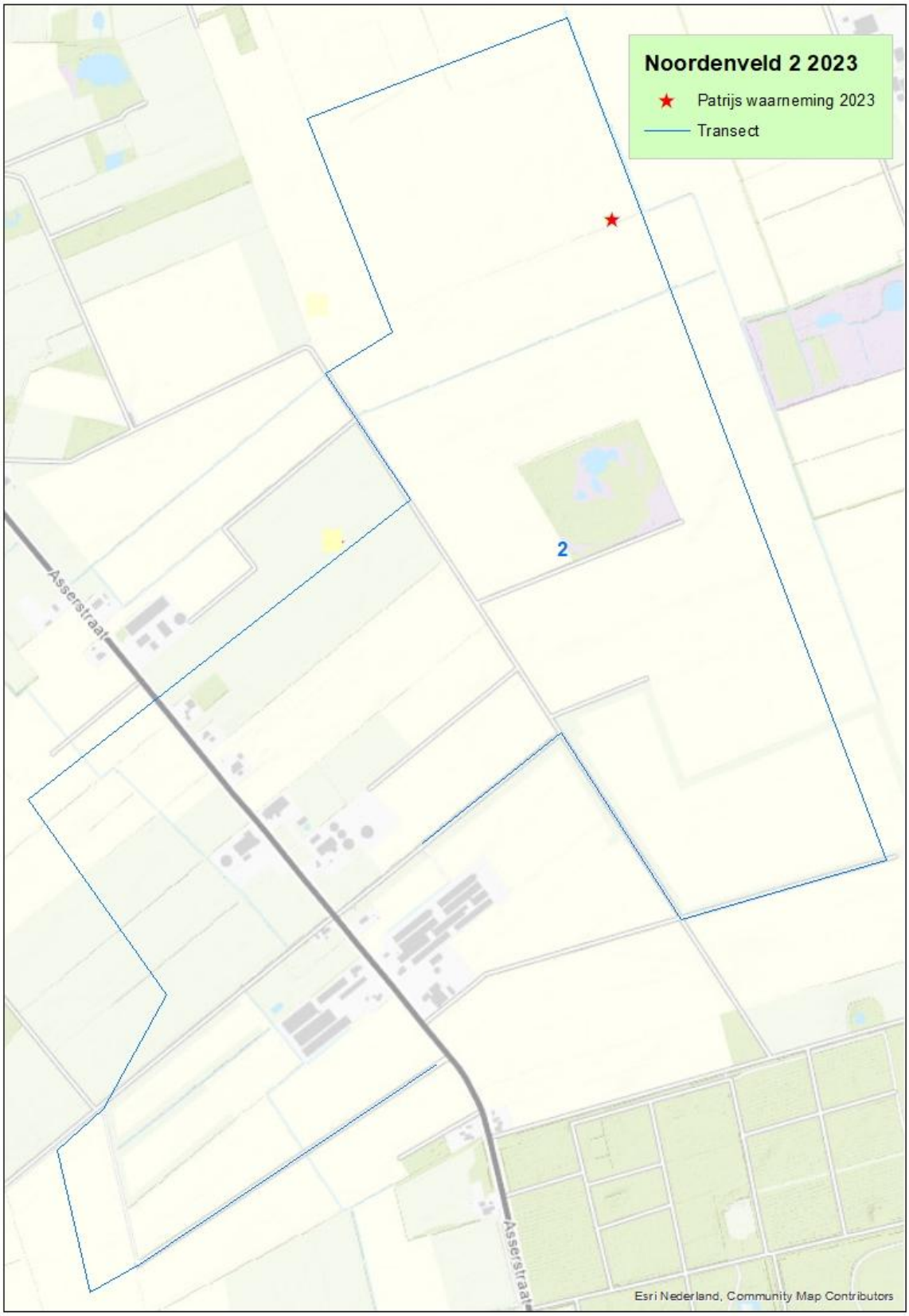

Bijlage 9. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2024. Witteveen

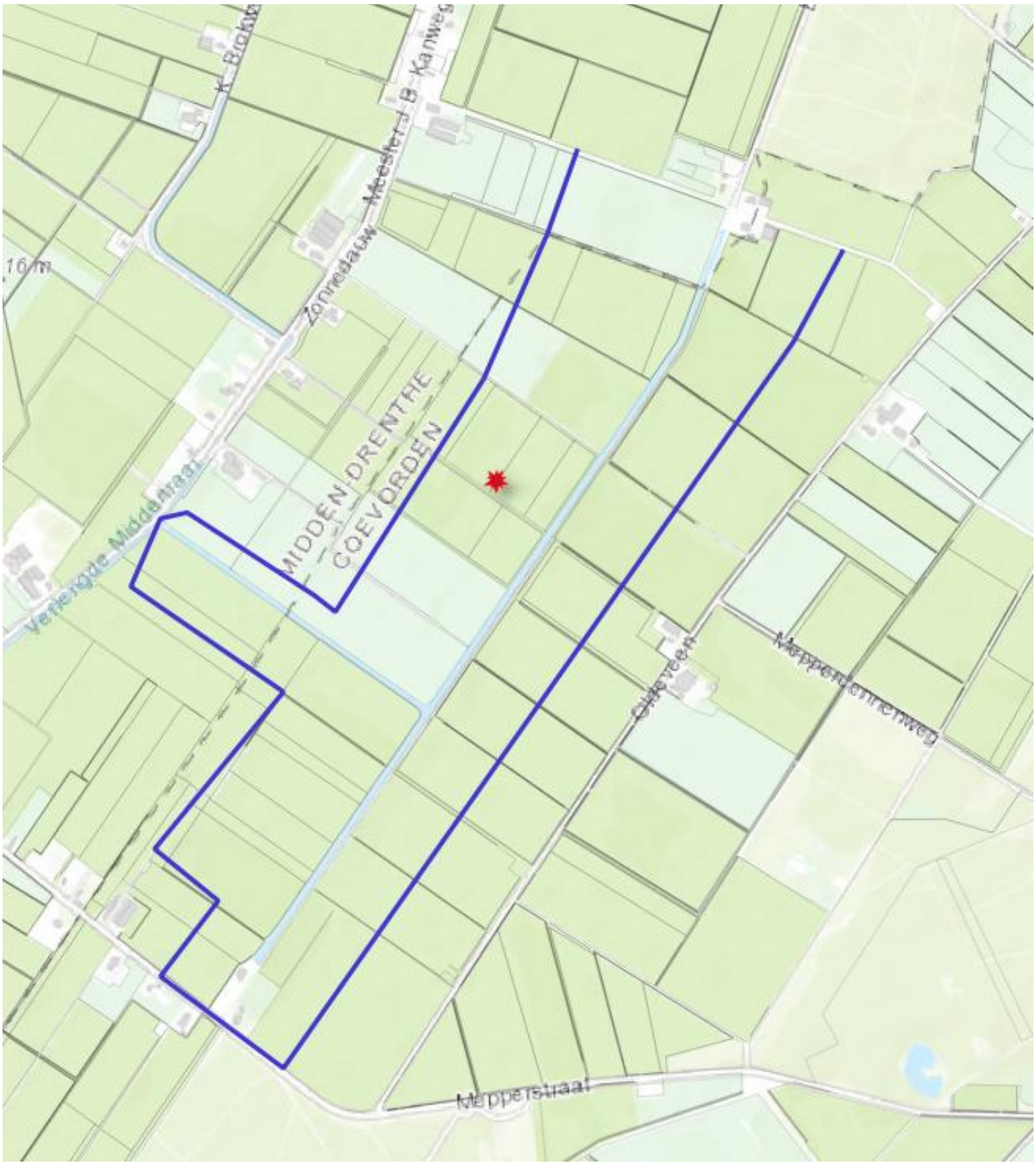

Bijlage 10 Verspreidingskaart Patrijs transecten 2024. Eeserveen

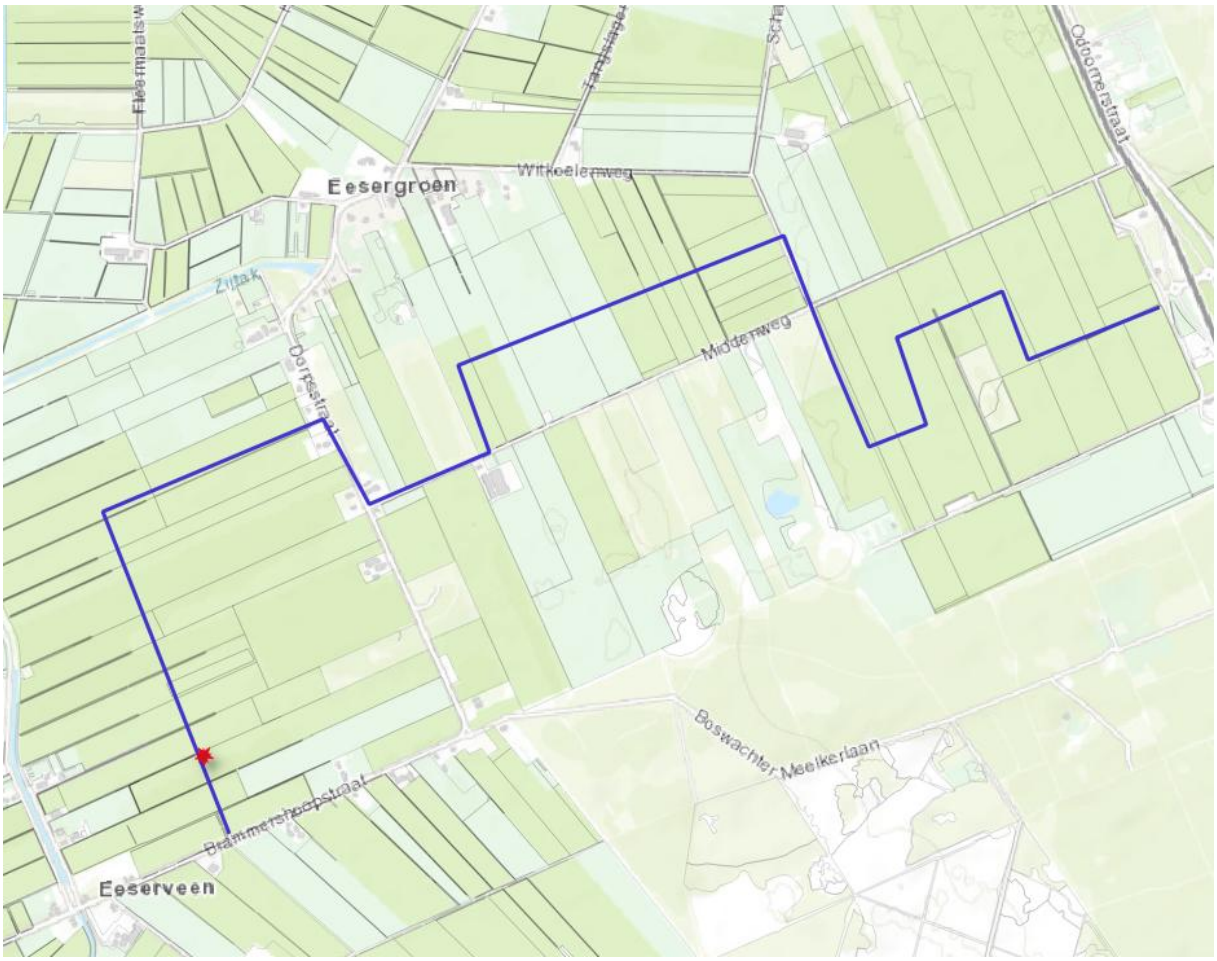

Bijlage 11. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2024. Broekstreek 2

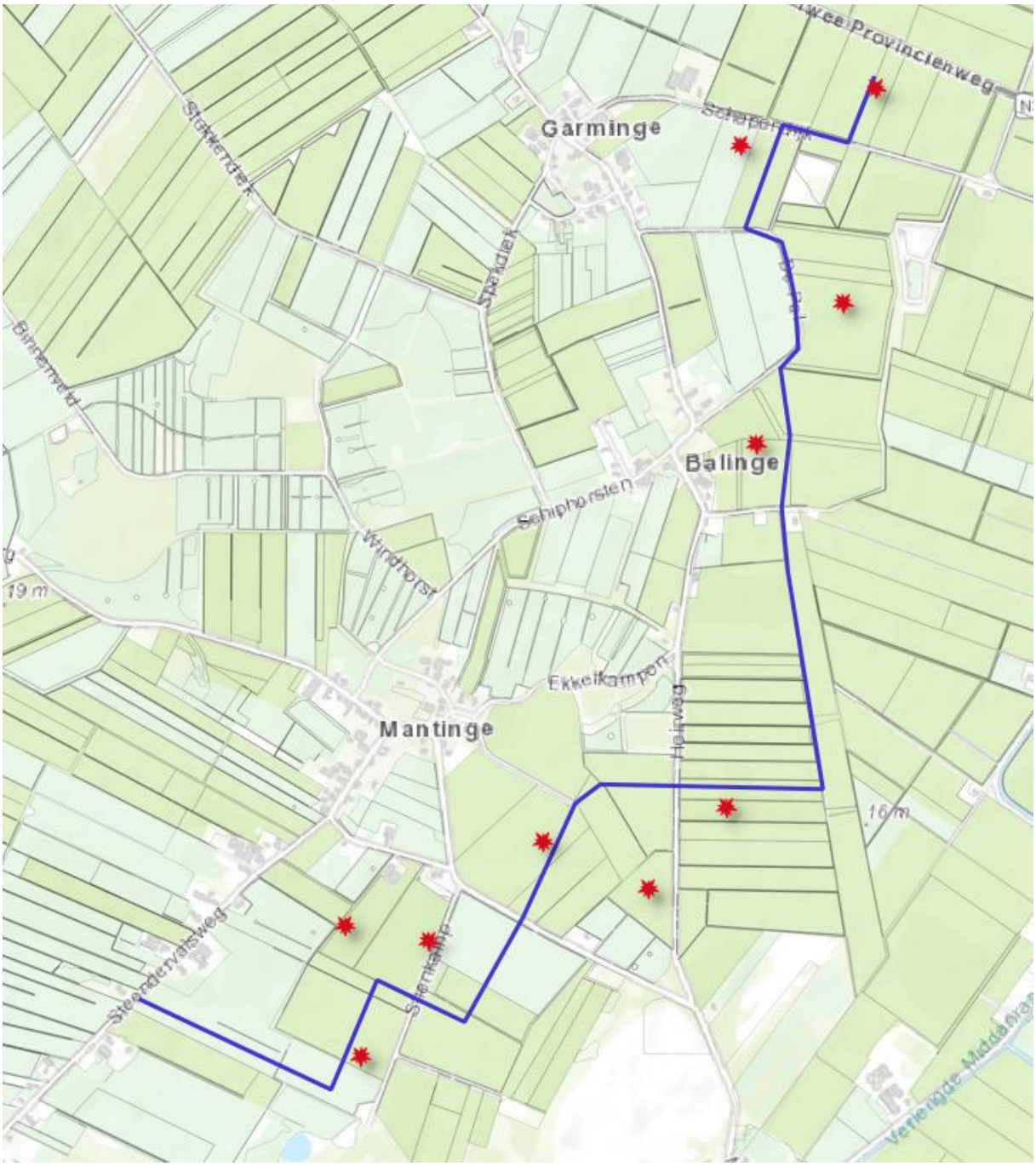

Bijlage 12. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2024. Odoornerveen

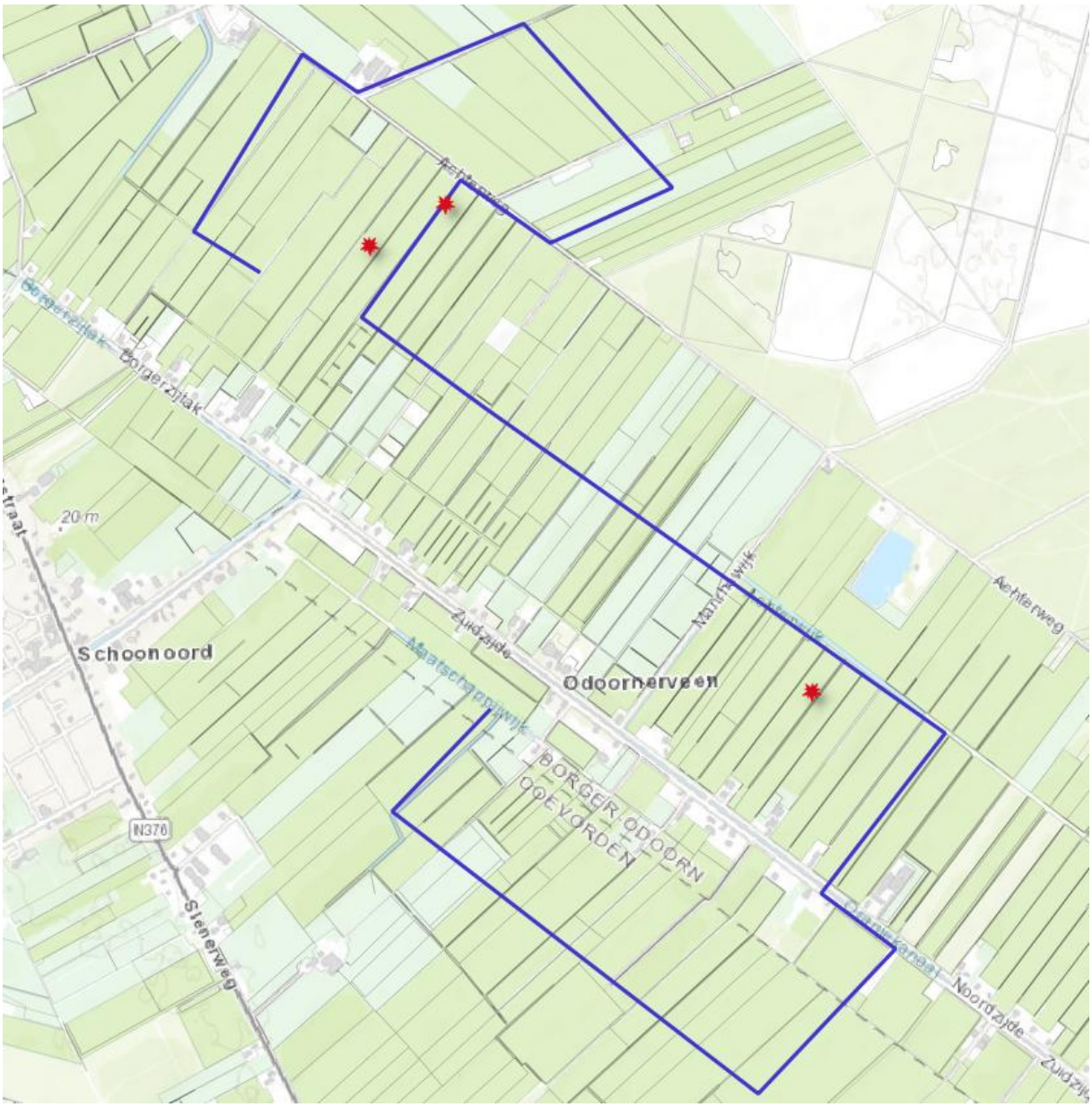

Bijlage 13. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2024. Buinen 1

Bijlage 14. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2024. Buinen 2

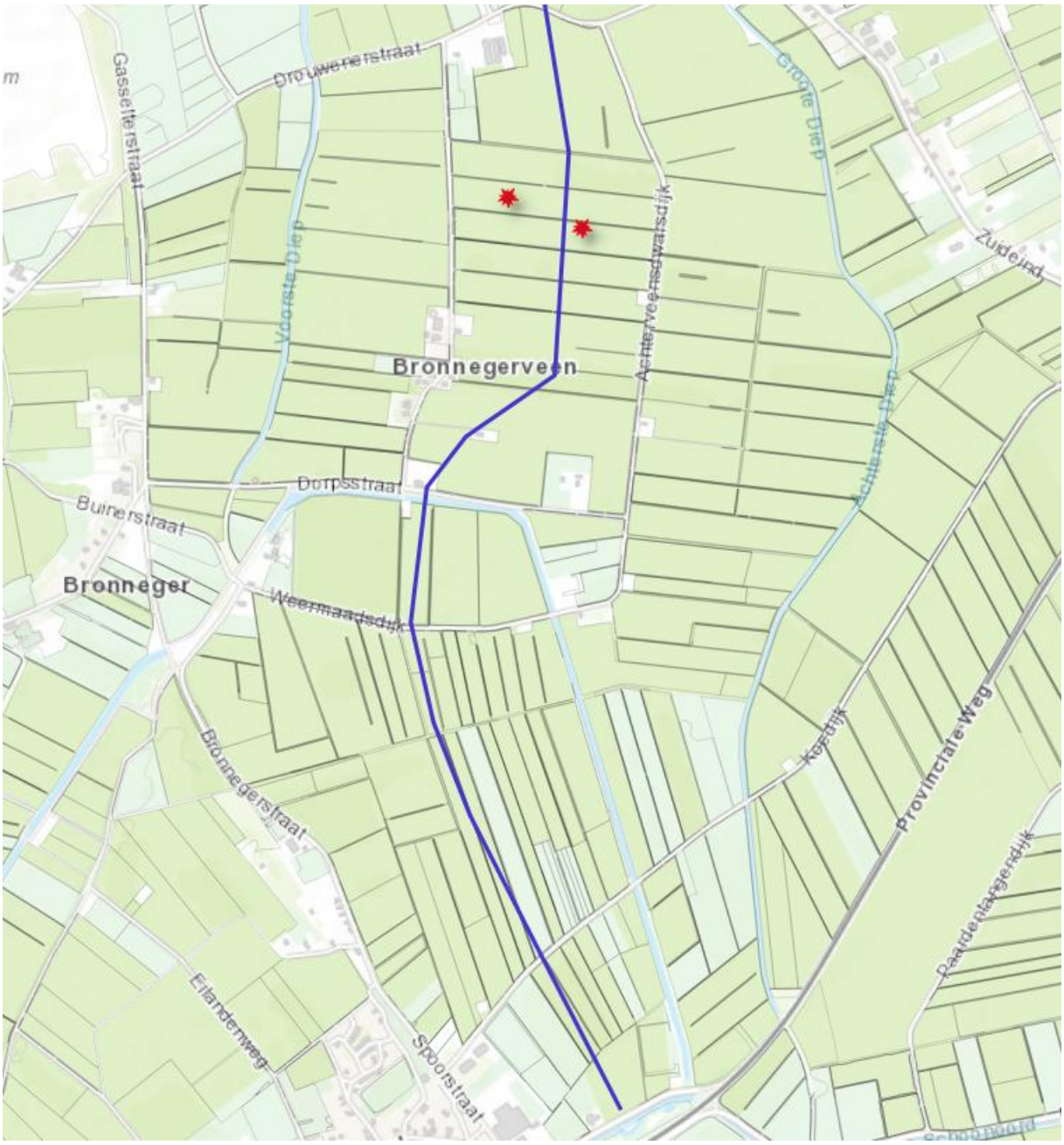

Bijlage 15. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2025. Bargercompascuum

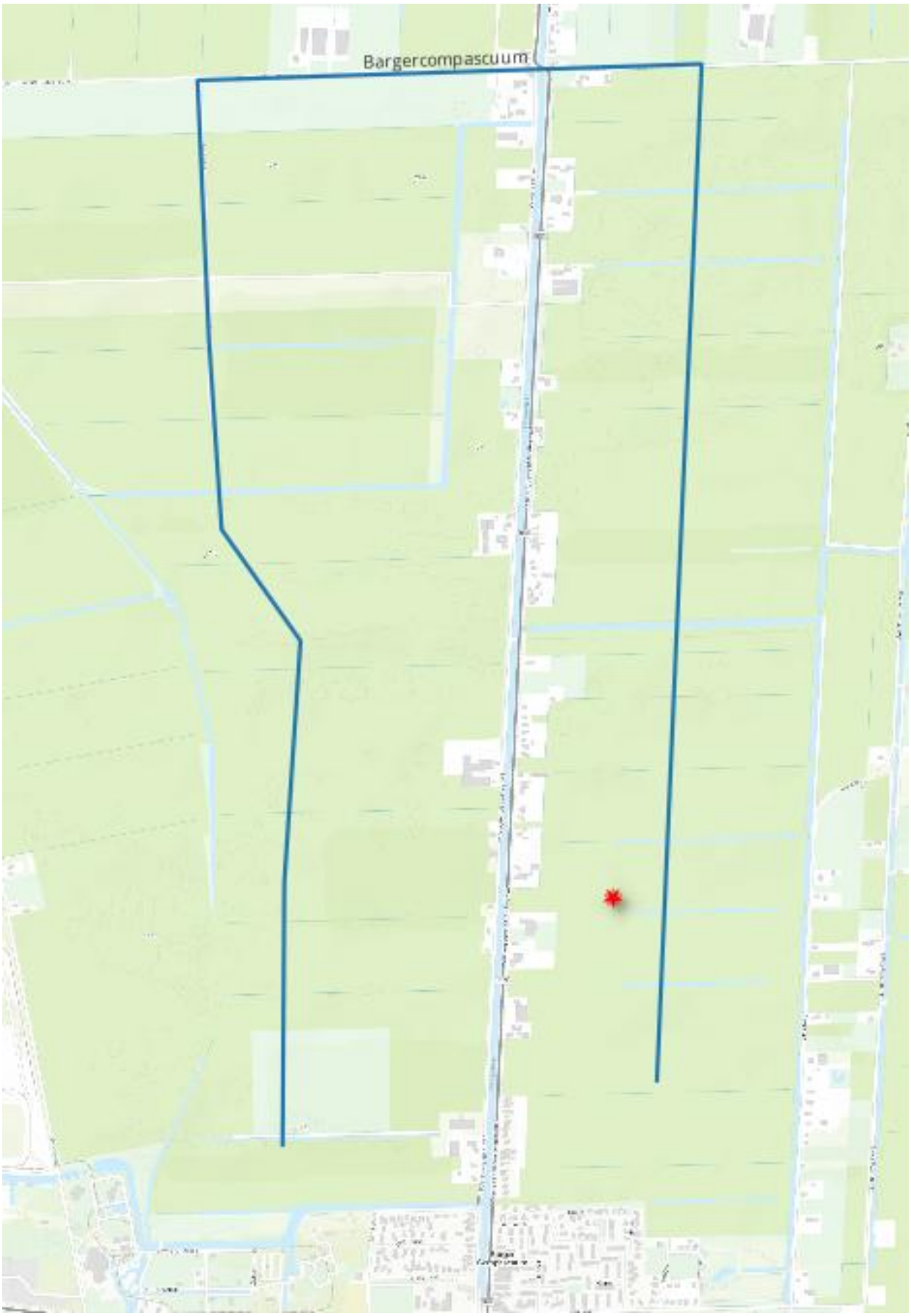

Bijlage 16. Verspreidingskaart Patrijs transecten 2025. Nieuw Balinge

Bijlage 17. Verspreidingskaarten

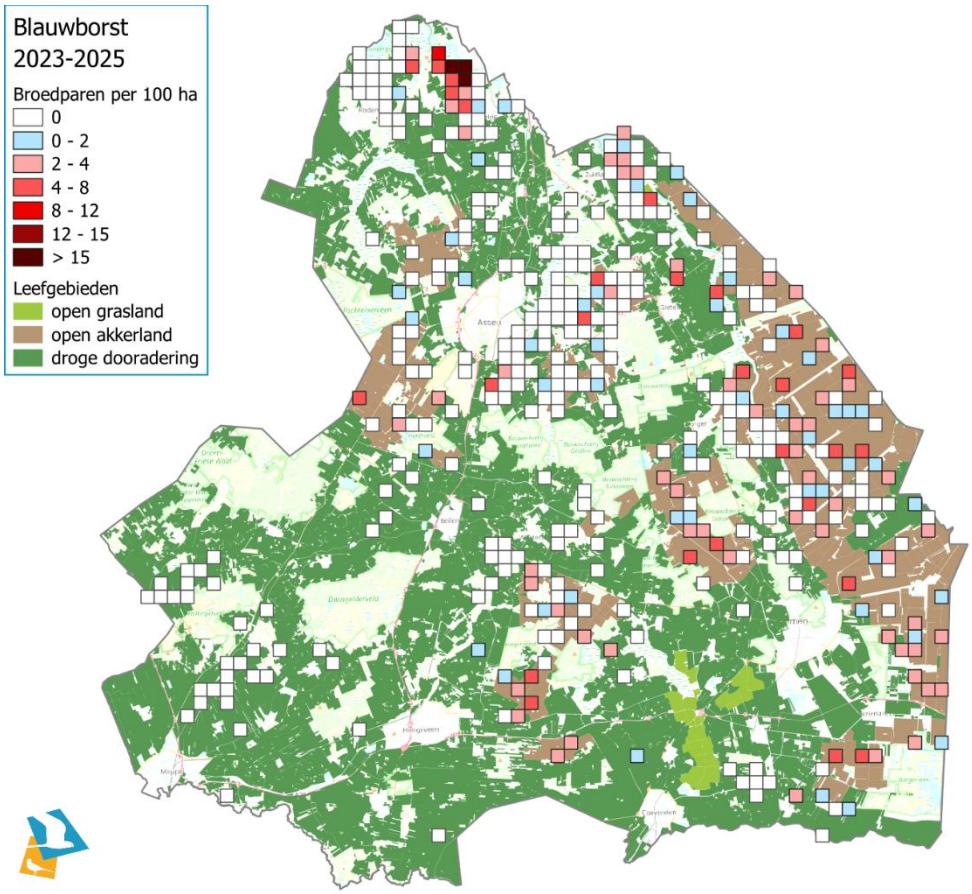

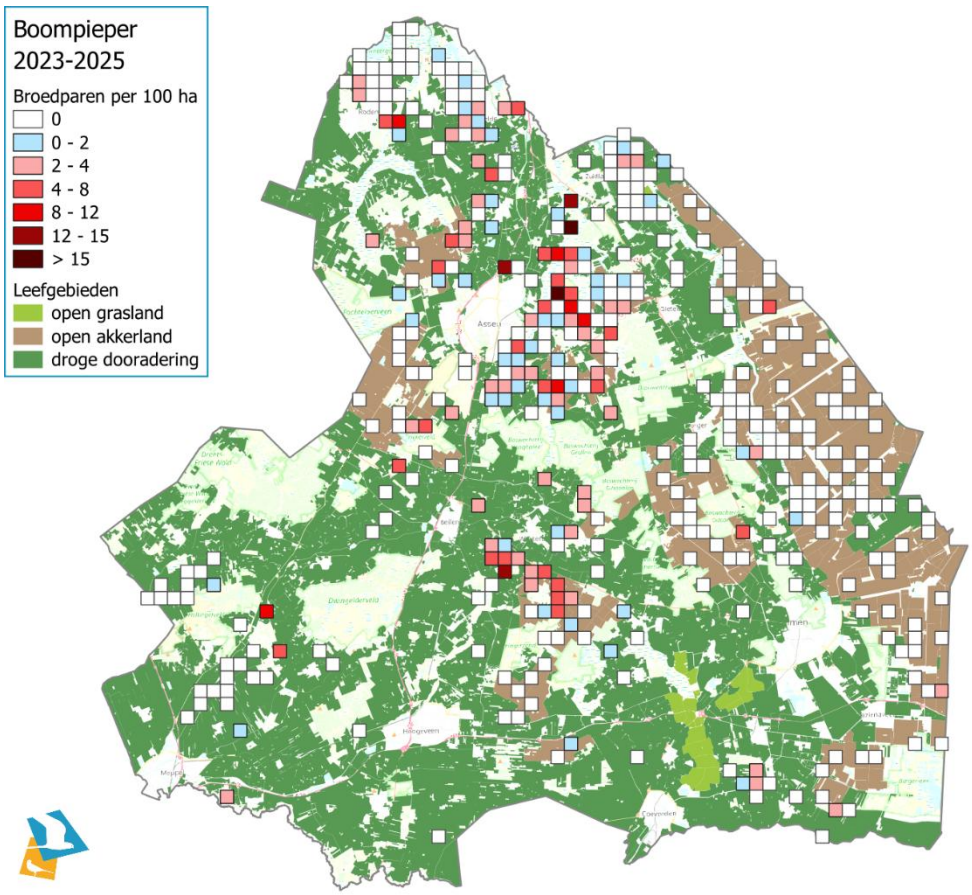

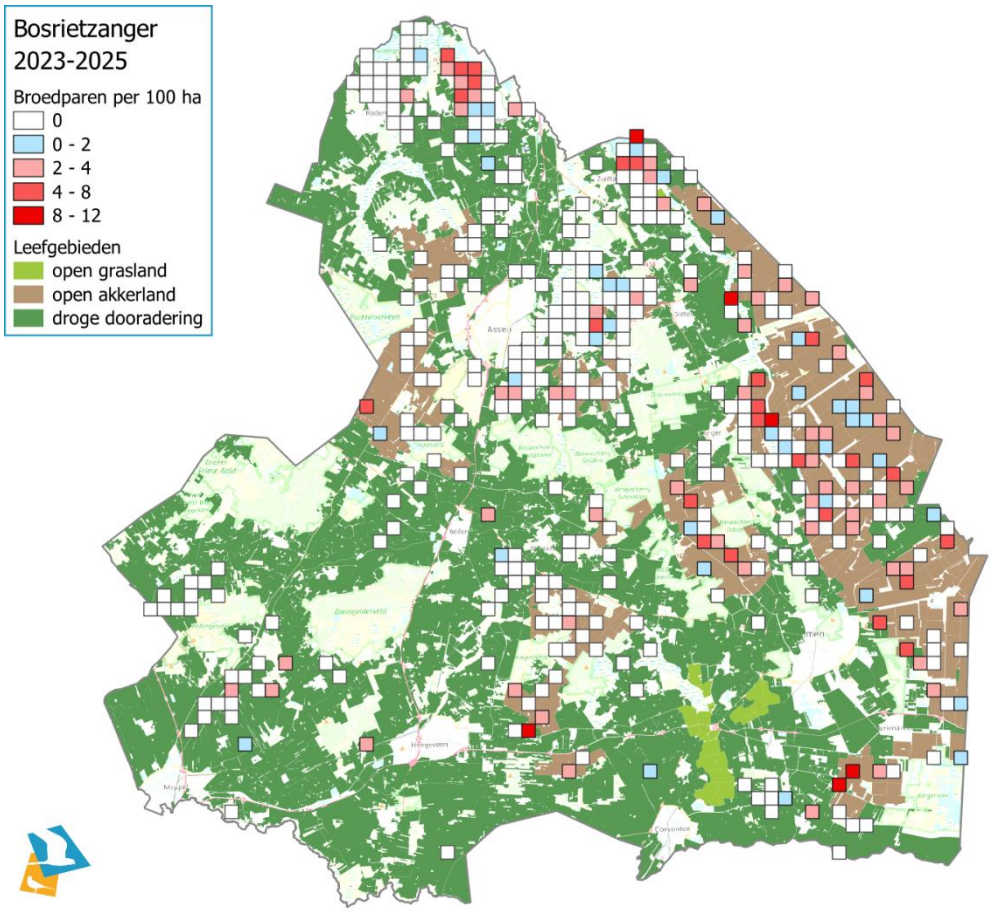
Bosrietzanger
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
8 - 12
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

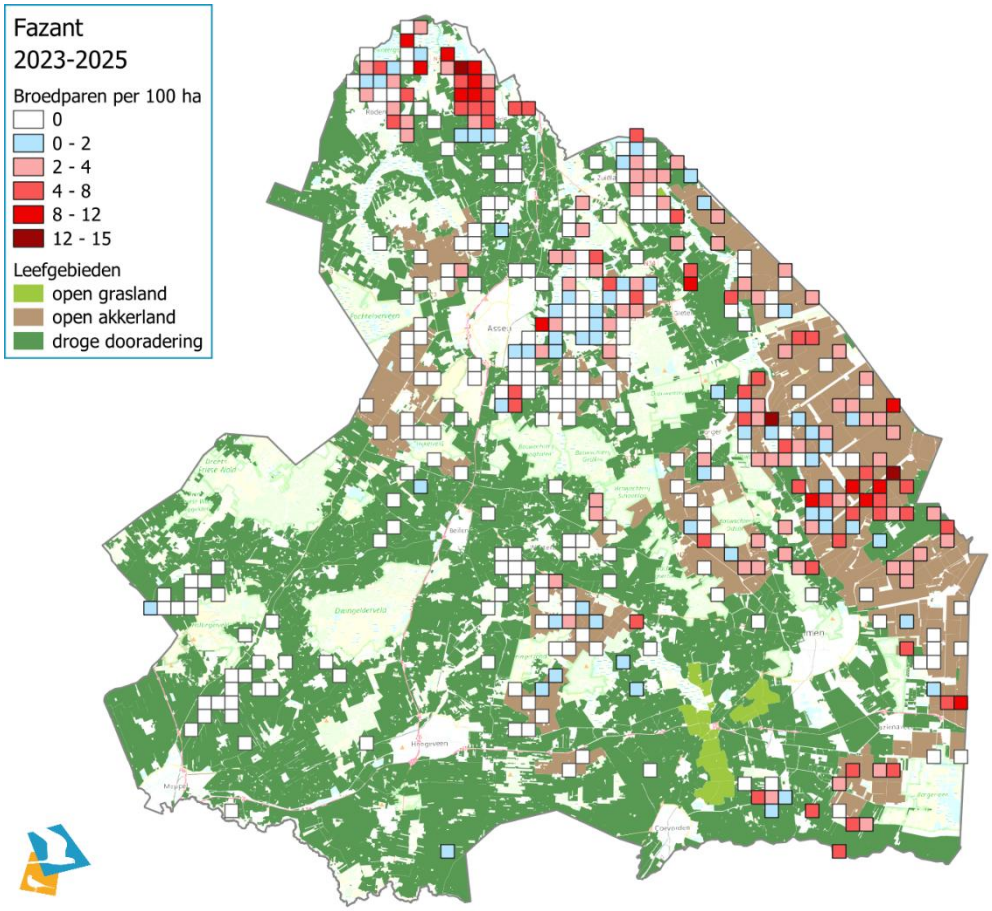
Fazant
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
8 - 12
12 - 15
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

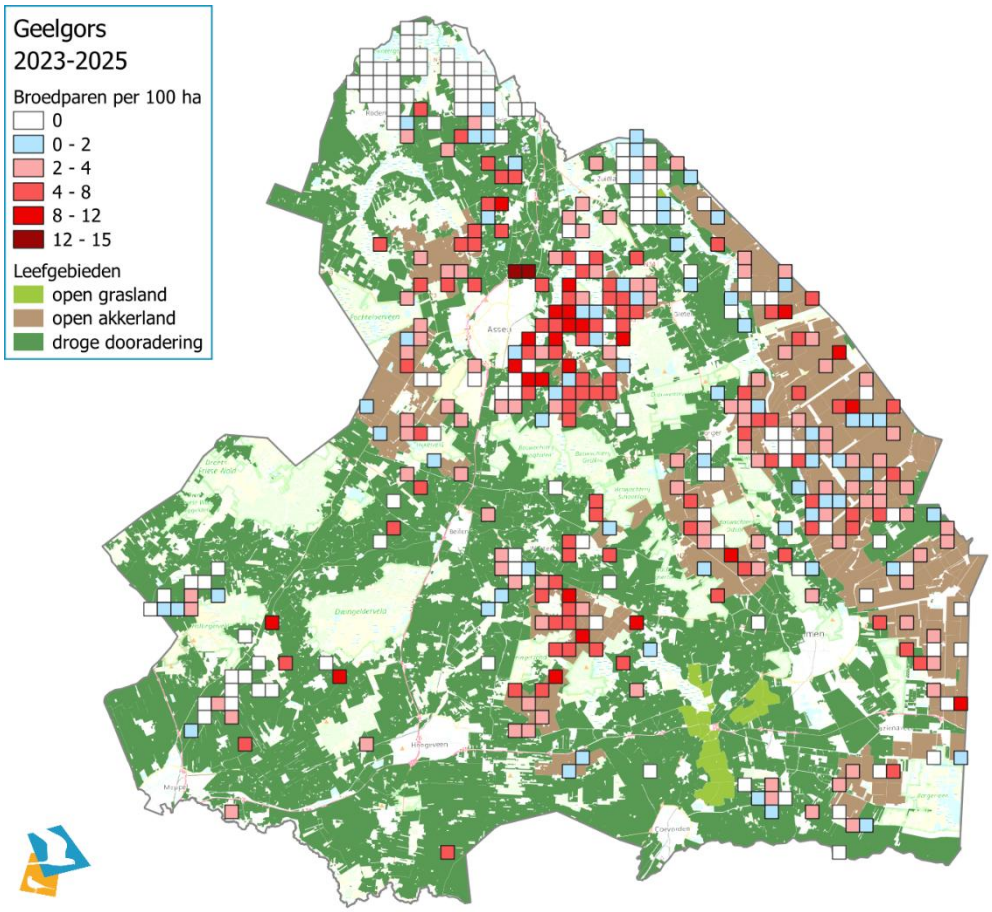
Geelgors
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
8 - 12
12 - 15
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

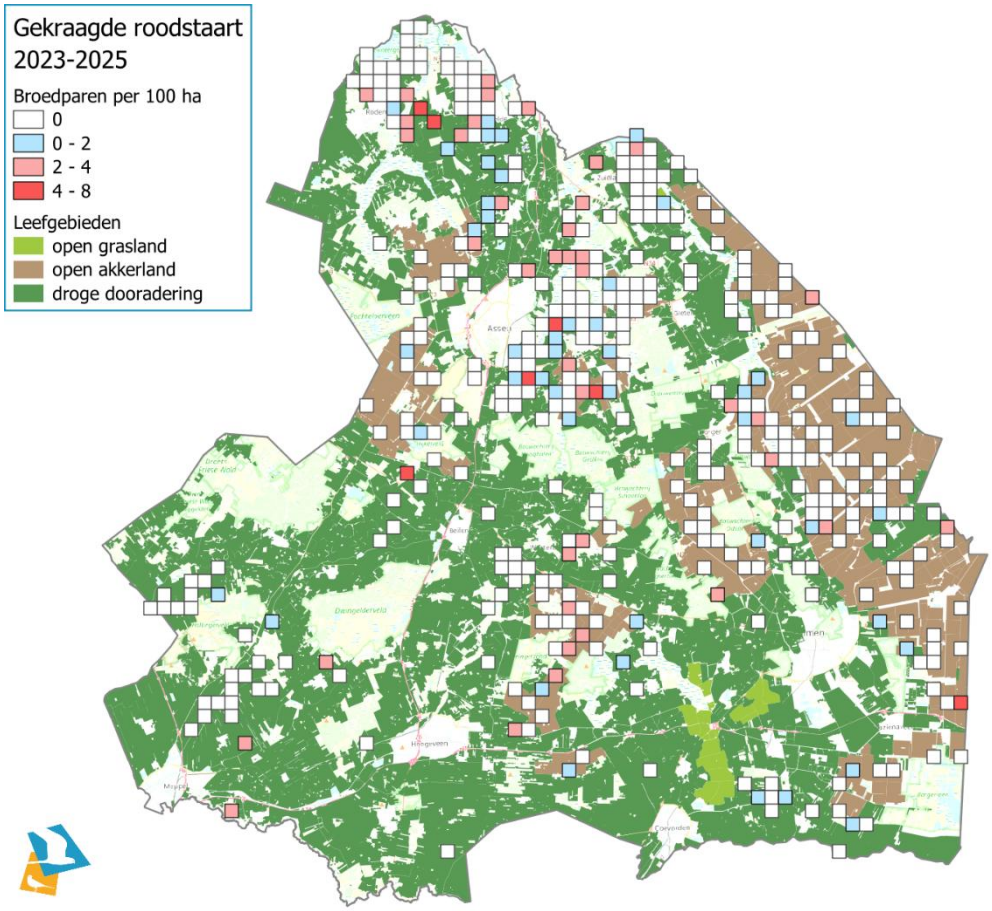
Gekraagde roodstaart
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

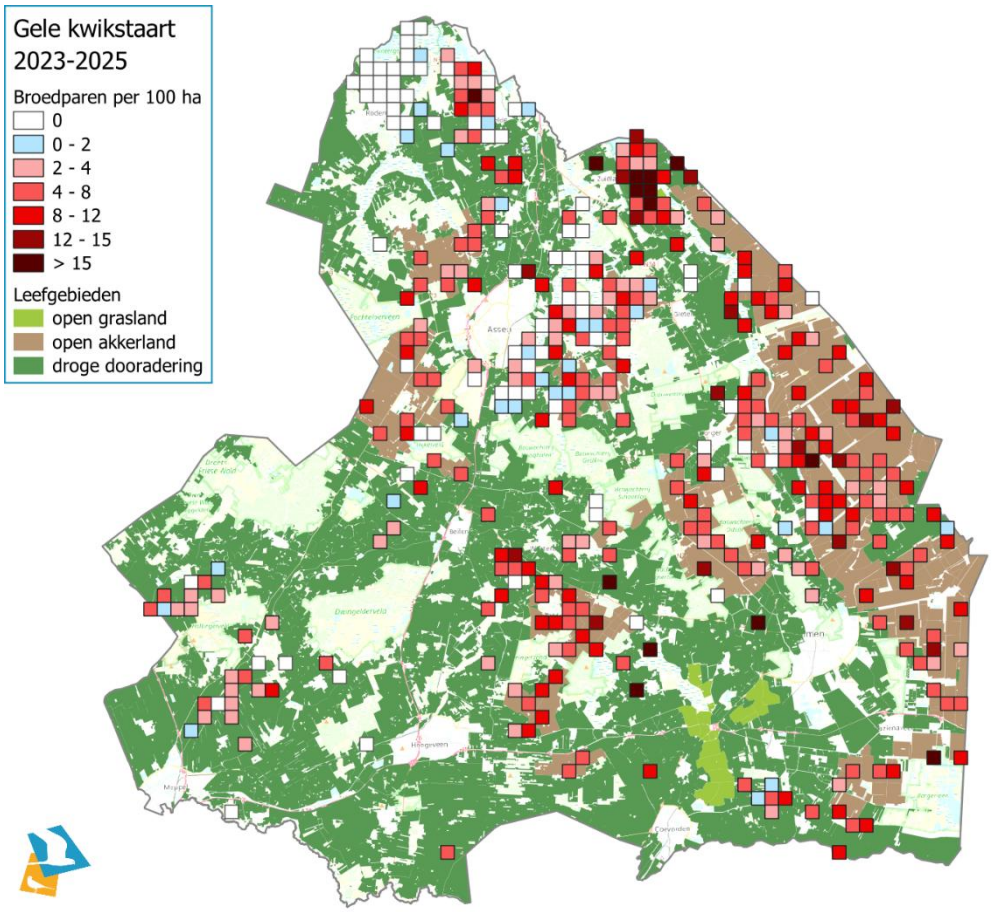
Gele kwikstaart
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
8 - 12
12 - 15
> 15
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

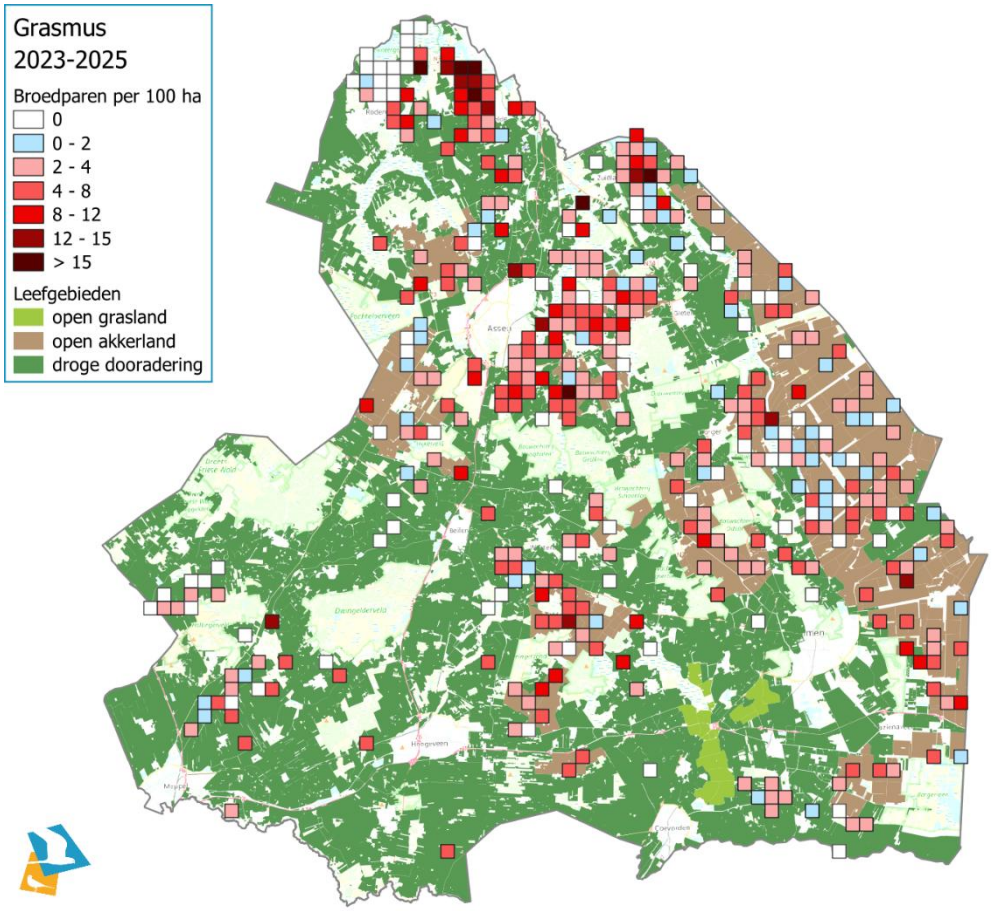
Grasmus
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
8 - 12
12 - 15
> 15
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

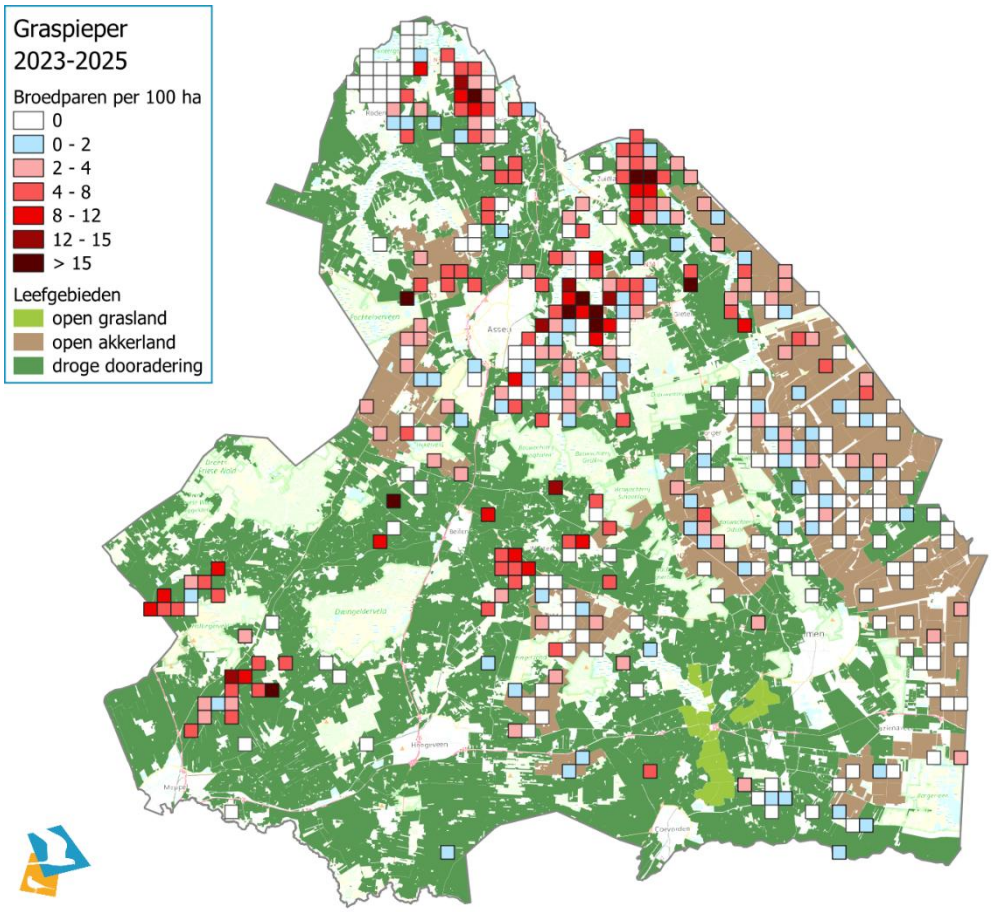
Graspieper
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
8 - 12
12 - 15
> 15
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

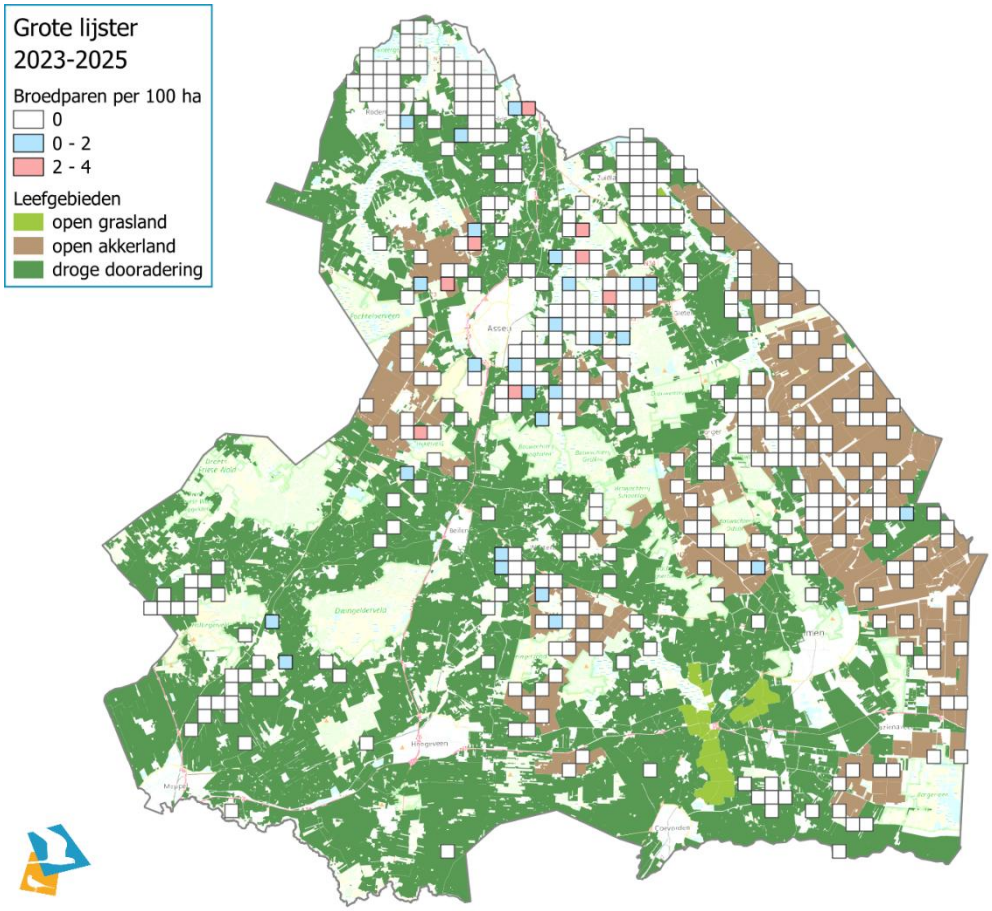
Grote lijster
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

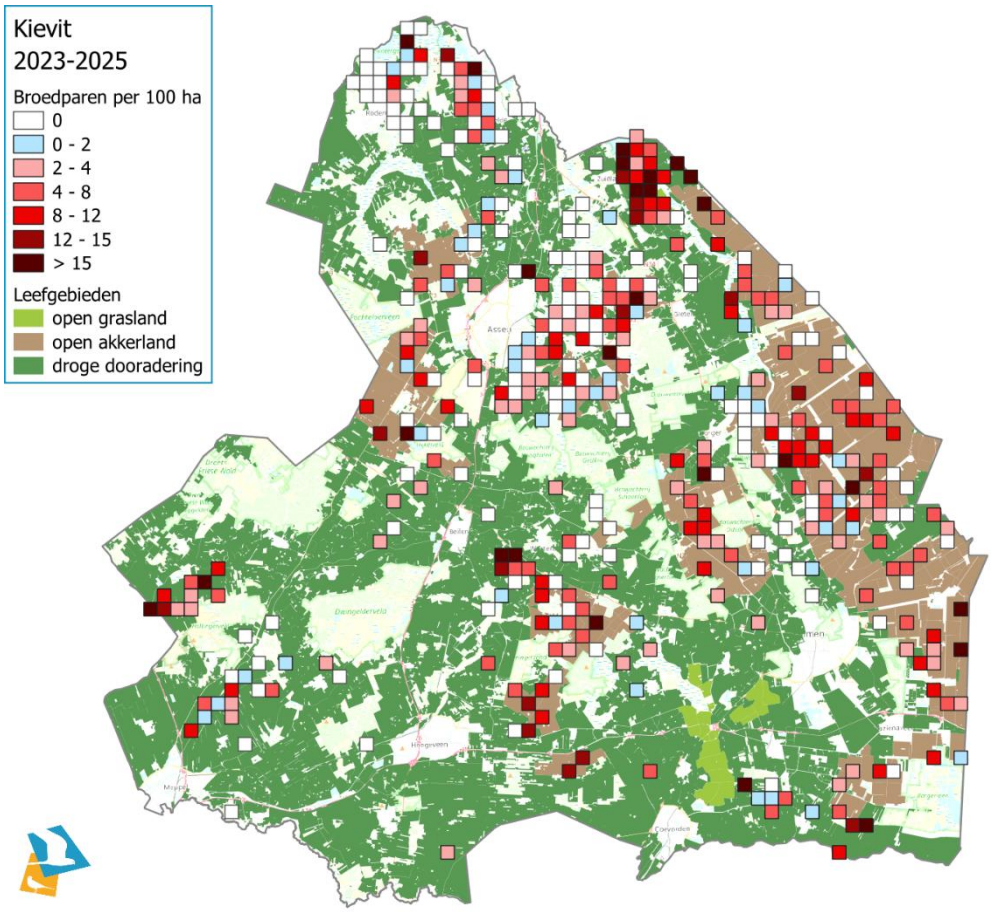
Kievit
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
8 - 12
12 - 15
> 15
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

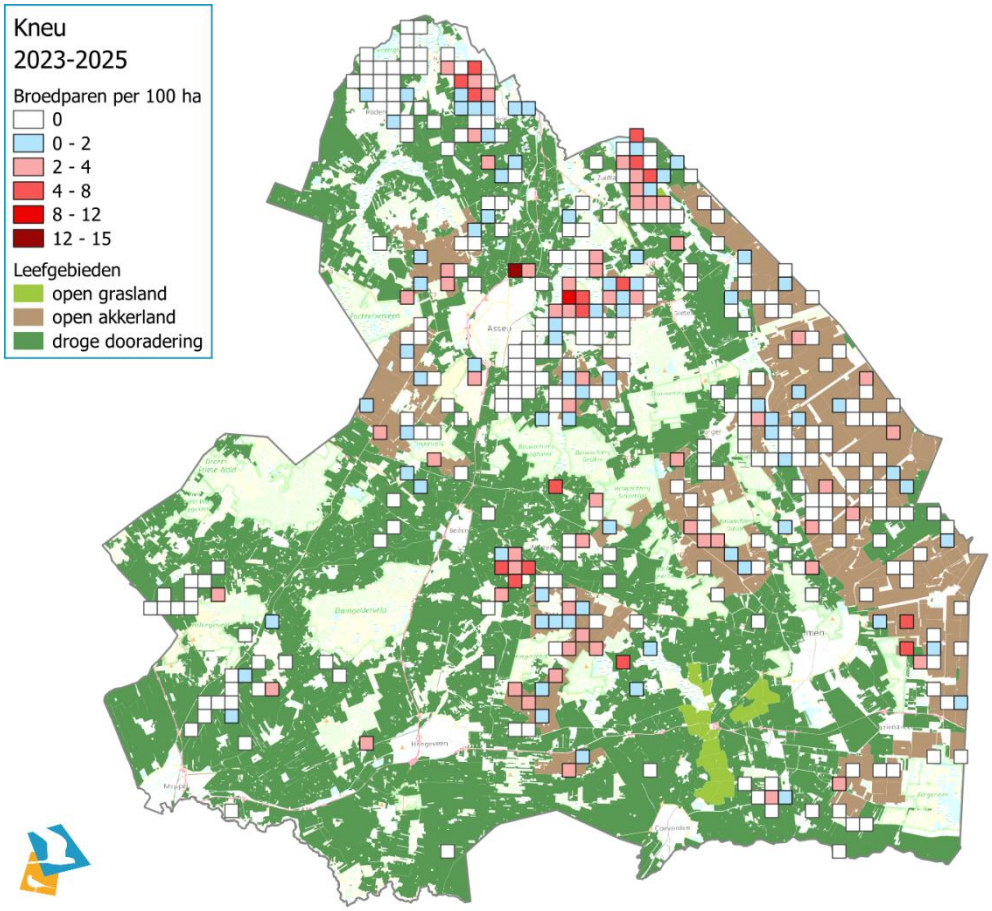
Kneu
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
8 - 12
12 - 15
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

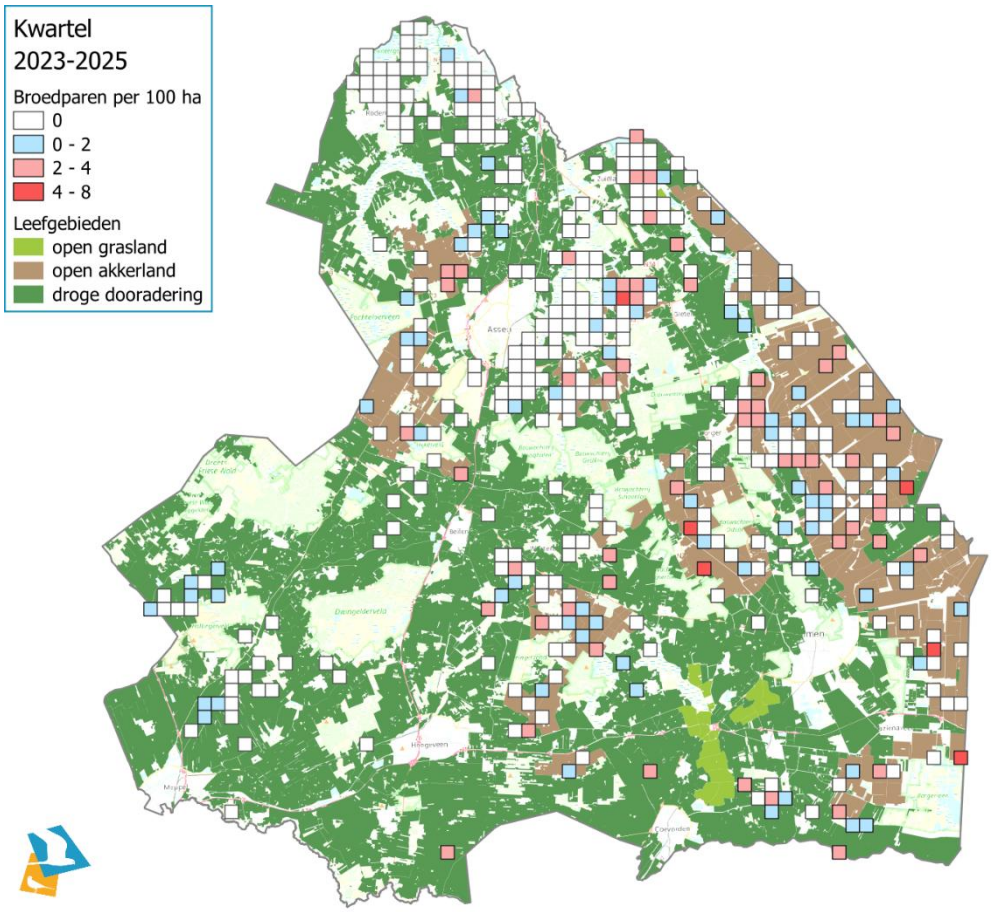
Kwartel
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

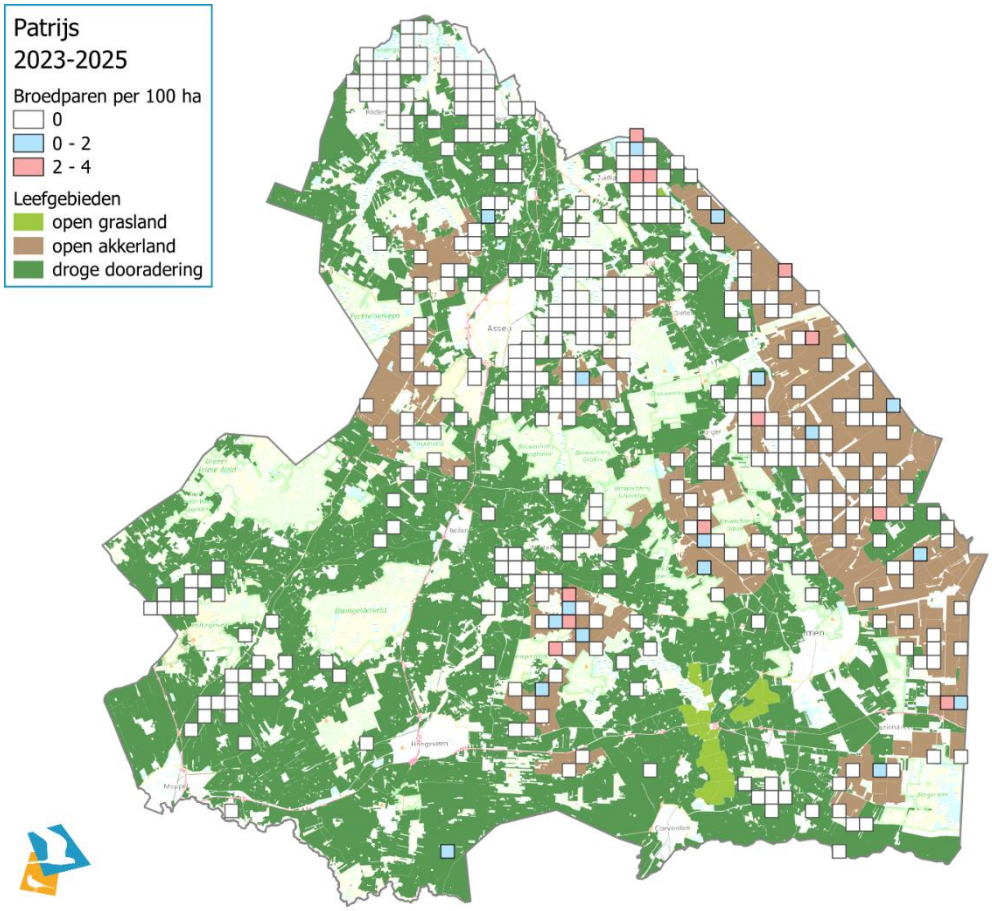
Patrijs
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

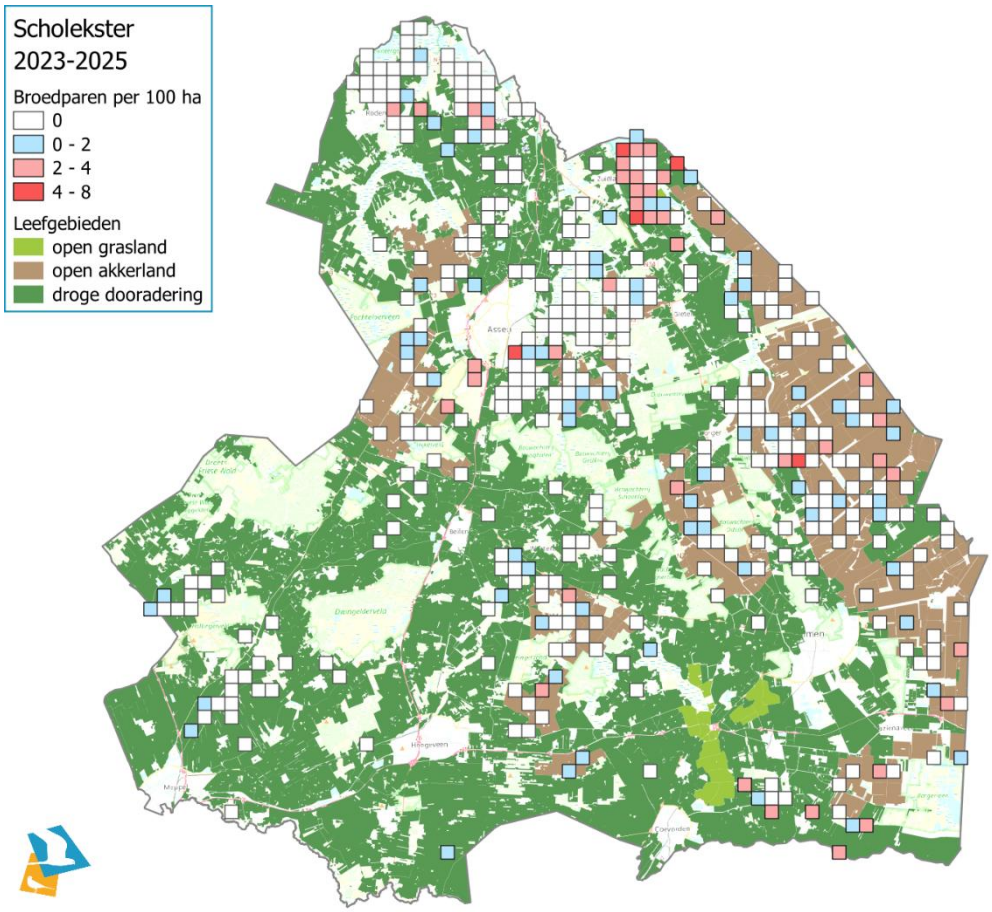
Scholekster
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

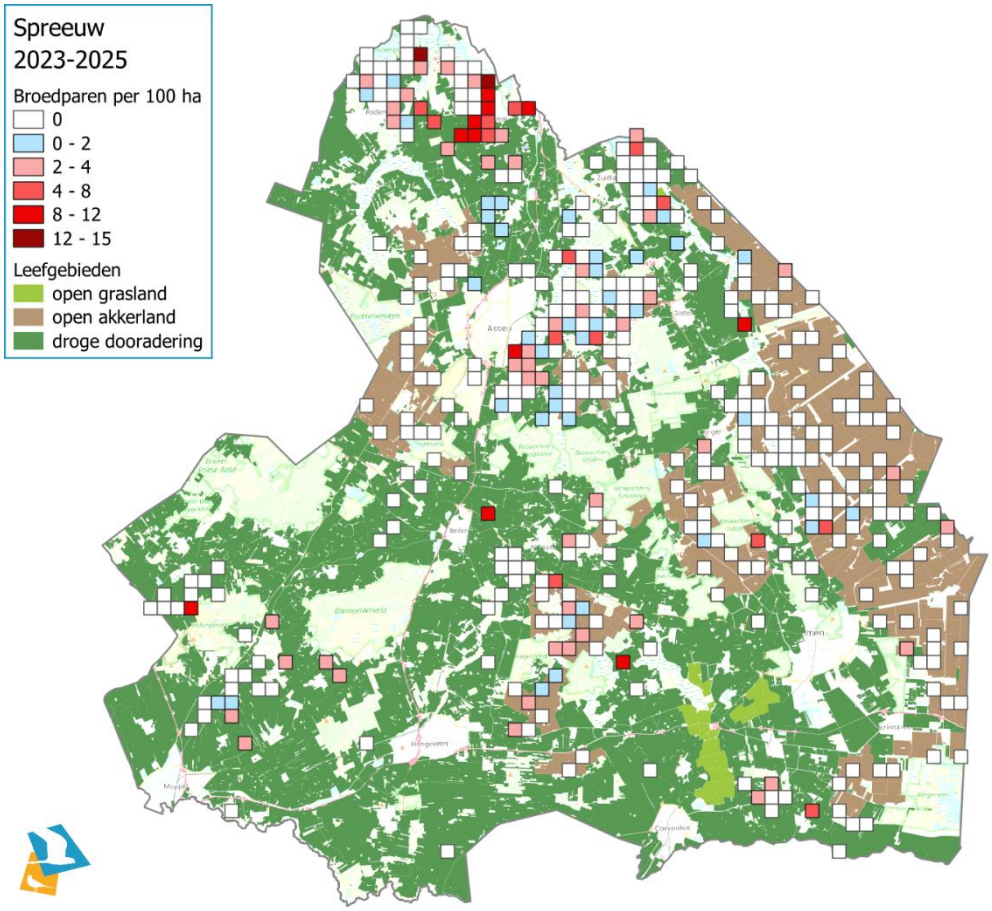
Spreeuw
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
8 - 12
12 - 15
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

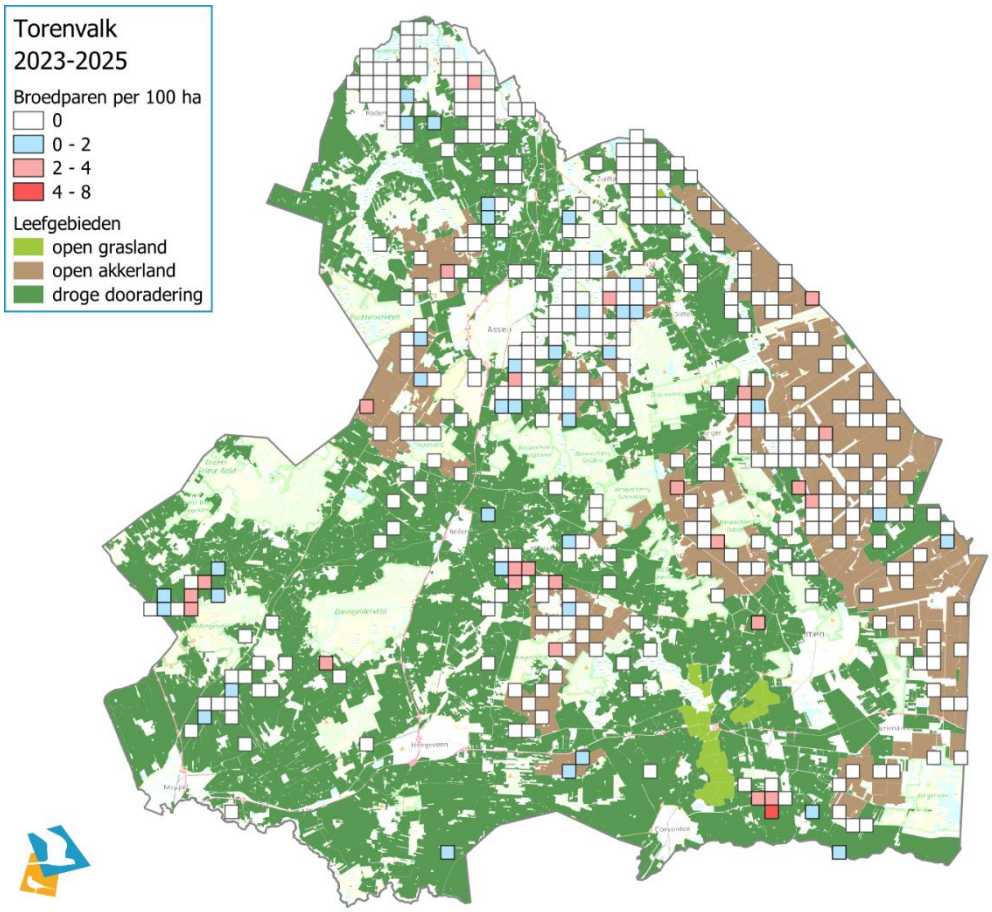
Torenvalk
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

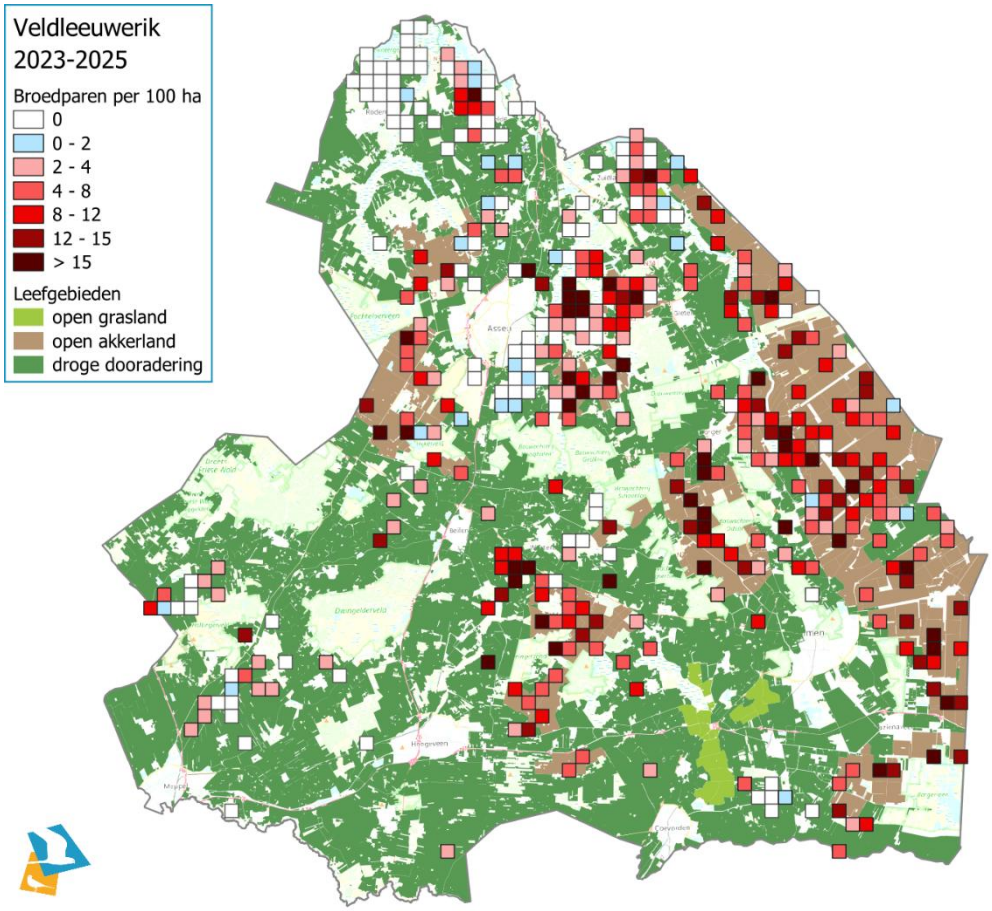
Veldleeuwerik
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
8 - 12
12 - 15
> 15
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering

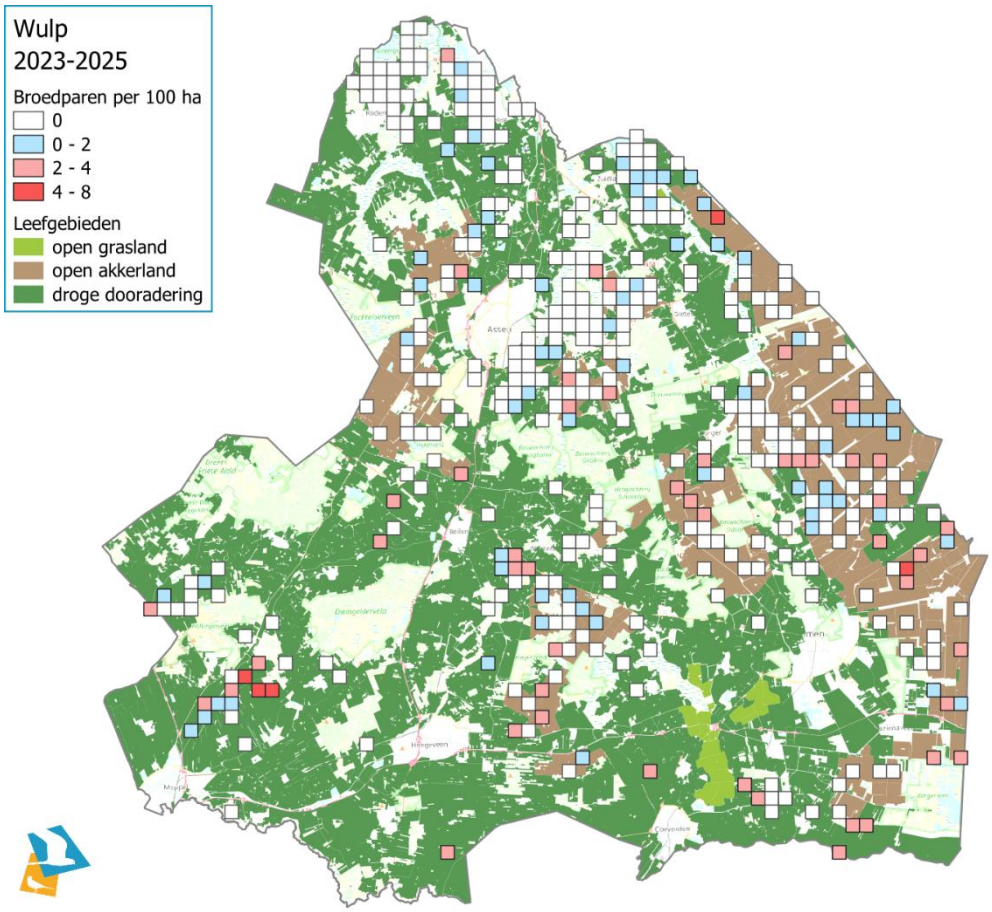
Wulp
2023-2025
Broedparen per 100 ha
0
0 - 2
2 - 4
4 - 8
Leefgebieden
open grasland
open akkerland
droge dooradering